

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Π.Μ.Σ.: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Διπλωματική εργασία

**Η εκπαιδευτική - γλωσσική πολιτική στους νομούς Πέλλας και
Κιλκίς στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.**

Της

Κωστελίδου Στυλιανής

Επιβλέπων Καθηγητής: Ντίνος Κωνσταντίνος, Καθηγητής

Εξεταστές: Νάκας Αθανάσιος, Καθηγητής

Χατζηπαναγιωτίδου Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Φλώρινα, Φεβρουάριος 2017

Copyright © Κωστελίδου Στυλιανή, 2017.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Στυλιανή Κωστελίδου

A.E.M: 423

Ηλεκτρονική διεύθυνση: stellitsa_988@hotmail.com

Έτος εισαγωγής: 2014-2015

Κατεύθυνση: Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: Η εκπαιδευτική - γλωσσική πολιτική στους νομούς Πέλλας και Κιλκίς στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι τον/τη συγγραφέα.

Ημερομηνία 18 - 2 - 2017

Η δηλούσα

Στυλιανή Κωστελίδου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1^ο Κεφάλαιο: Εισαγωγή.....	7
1.1 Η εκπαιδευτική πολιτική.....	7
1.2 Η γλωσσική πολιτική.....	7
1.3 Η σχέση εκπαιδευτικής και γλωσσικής πολιτικής.....	7
1.4 Η εκπαιδευτική πολιτική την περίοδο 1914-1927.....	8
1.5 Ιστορικά γεγονότα και εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά της περιόδου 1914-1927....	9
1.5.1 Ιστορικά γεγονότα της περιόδου.....	9
1.5.2 Οι περιοχές στις οποίες ασκείται η πολιτική αυτή.....	10
1.5.3 Τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες του επιθεωρητή δημοτικής εκπαίδευσης την περίοδο 1914 - 1927.....	11
2^ο Κεφάλαιο: Σκοπός και μεθοδολογία.....	12
3^ο Κεφάλαιο: Η διαχείριση των ξενόφωνων την περίοδο 1914 - 1927 στην περιοχή της Πέλλας και του Κιλκίς.....	15
3.1 Συνοπτική παρουσίαση των πληθυσμιακών ομάδων των περιοχών.....	15
3.2 Η περίοδος 1914 - 1920.....	18
3.3 Η περίοδος 1920 - 1927.....	20
3.4 Εκθέσεις διοικητικών προσώπων.....	24
3.5 Η κατάσταση που επικρατεί μέσα από τις εκθέσεις επιθεωρητών εκπαίδευσης των δημοτικών σχολείων.....	33
3.5.1 Η κατάσταση των διδακτηρίων.....	34
3.5.2 Συμμετοχή-φοίτηση των μαθητών/τριών στην εκπαίδευση.....	65
3.5.3 Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών.....	72
3.5.4 Προτάσεις των επιθεωρητών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων.....	85
3.5.5 Ο ρόλος των προσφύγων στην αφομοίωση των Σλαβόφωνων.....	94
4^ο Κεφάλαιο: Η στάση των ξενόφωνων.....	98
5^ο Κεφάλαιο: Η πορεία της αφομοίωσης των ξενόφωνων σύμφωνα με τις απόψεις των επιθεωρητών εκπαίδευσης.....	103
6^ο Κεφάλαιο: Συμπεράσματα.....	106

Πηγές - Βιβλιογραφία

Παράρτημα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία μελετά την ελληνική εκπαιδευτική - γλωσσική πολιτική σχετικά με τους ξενόφωνους πληθυσμούς στις περιφέρειες Πέλλας και Κιλκίς στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όπως αυτή αποτυπώθηκε μέσα από τις εκθέσεις των επιθεωρητών δημοτικής εκπαίδευσης. Μέσα από τη μελέτη αναδεικνύεται ο κεφαλαιώδης ρόλος της εκπαίδευσης των ξενόφωνων πληθυσμών, η οποία ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος για τη γλωσσική αφομοίωση και τη δημιουργία εθνικής ομοιογένειας στις περιοχές αυτές. Τα ευρήματα των εκθέσεων αυτών γίνονται επίκαιρα εξαιτίας της πραγματικότητας που διαμορφώνεται στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα με την «πολυχρωμία» ανθρώπων και γλωσσών. Στη νέα πραγματικότητα που διαμορφώνεται υπάρχει η επιλογή της αξιολόγησης των λαθών του παρελθόντος, της διδασκαλίας από αυτά και της σύνθεσης μέσω της αντίθεσης ή της αγκύλωσης σε παλαιωμένες και ιδεοληπτικές μεθόδους του παρελθόντος. Ως πηγή διερεύνησης της εκπαιδευτικής - γλωσσικής πολιτικής στις περιφέρειες της Πέλλας και του Κιλκίς χρησιμοποιήθηκαν εκθέσεις των Επιθεωρητών Δημοτικής Εκπαίδευσης προς το οικείο Εποπτικό Συμβούλιο και τη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας περιόδου 1914 - 1927, ιδιοκτησίας ΓΑΚ (Γενικά Αρχεία Κράτους: Αρχεία Ν. Πέλλας και Ν. Κιλκίς) και αρχεία της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρίας Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ».

Λέξεις - κλειδιά

Αφομοίωση, Ξενόφωνοι, Γλωσσική πολιτική, Εκπαιδευτική πολιτική

ABSTRACT

The present paper studies the Greek state educational and language policy concerning non Greek - speaking populations in the regions of Pella and Kilkis, as seen through the reports by Primary Education inspectors in the early 20th century. This study wishes to highlight the crucial role of educating non Greek - speaking populations, which was the cornerstone for linguistic assimilation and thus the formation of national homogeneity in these regions. The findings from these reports become opportune because of the new reality now being formed in 21st century Greece, with a diversity of people and languages. In this new reality, there is a choice of either evaluating past mistakes in order to learn from them and achieve synthesis through antithesis, or sticking to outdated and obsessive methods of the past. The research

sources for the educational and language policy in the regions of Pella and Kilkis mainly include reports by Primary Education inspectors to the local Supervisory Board and the General Administration of Macedonia in the years 1914 -1927 owned by the General State Archives of Greece (concerning the prefectures of Pella and Kilkis), as well as the archives of the Historical and Folklore Society of Giannitsa 'O PHILLIPOS' (King Philip).

Keywords

Assimilation, Allophone, Language policy, Educational policy

1^ο Κεφάλαιο

Εισαγωγή

1.1 Η εκπαιδευτική πολιτική.

Ο όρος «εκπαιδευτική πολιτική» ερμηνεύεται κάθε φορά ανάλογα με το πώς οι άνθρωποι που μελετούν την πολιτική της εκπαίδευσης την κατανοούν και την ερμηνεύουν σε σχέση με τον ρόλο της εκπαίδευσης ως οργανωμένο θεσμό του κράτους (Μιχελαλάκη 2002). Ο κρατικός μηχανισμός προσδιορίζει μια γενική κατεύθυνση, ορίζει τις απαραίτητες ενέργειες και τα μέσα για την επίτευξη προκαθορισμένων εκπαιδευτικών στόχων. Με λίγα λόγια, *«αντικείμενο της εκπαιδευτικής πολιτικής είναι ο επηρεασμός που ασκεί η κατανομή της εξουσίας και της οργάνωσης στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και τα αποτελέσματα αυτής»* (Μιχελαλάκη 2002). Οι επιδράσεις της κοινωνίας σε συνάρτηση με τις εκάστοτε οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες επηρεάζουν την εκπαίδευση (Μιχελαλάκη 2002).

1.2 Η γλωσσική πολιτική.

Ο ορισμός της «γλωσσικής πολιτικής» αποτελεί ένα περίπλοκο ζήτημα. Η γλωσσική πολιτική, σύμφωνα με την Προφίλη (2001, σ. 1), *«αναφέρεται, περιγράφει και προωθεί»* κάθε τρόπο με τον οποίο οι γλώσσες μάς διευκολύνουν, ώστε να αντεπεξέλθουμε στην κοινωνία. Προσπαθεί, δηλαδή, να ρυθμίσει και να ελέγξει την επικοινωνία στην κοινωνία. Στην Ελλάδα πολλοί άνθρωποι χρησιμοποιούν περισσότερες από μια γλώσσες, αν και μία είναι η επίσημη εθνική γλώσσα, η ελληνική. Ο αριθμός και το είδος των γλωσσών που θα διδαχθούν οι μαθητές στα σχολεία της χώρας μας αποτελεί παράδειγμα άσκησης γλωσσικής πολιτικής, όπως και στα παλαιότερα χρόνια, που η διδασκαλία της γλώσσας γινόταν στην καθαρεύουσα και όχι στη δημοτική (Προφίλη 2001).

1.3 Η σχέση εκπαιδευτικής και γλωσσικής πολιτικής.

Όπως προαναφέραμε, η εκπαιδευτική πολιτική περιλαμβάνει τη γενική κατεύθυνση, τις απαραίτητες ενέργειες, καθώς και τα μέσα που χρησιμοποιεί το κράτος για την εφαρμογή των προκαθορισμένων εκπαιδευτικών στόχων. Για να προσδιοριστεί, όμως, η γενική αυτή κατεύθυνση, χρησιμοποιείται η γλωσσική πολιτική, η επιλογή

της γλώσσας στην οποία θα γίνει η εκπαίδευση, αλλά και η θέση των άλλων γλωσσών στο εκπαιδευτικό σύστημα. Συνεπώς, η γλωσσική πολιτική αποτελεί ένα μέσο που θα συντελέσει στην επίτευξη των στόχων της εκπαιδευτικής πολιτικής. Είναι, δηλαδή, έννοιες αλληλοεξαρτώμενες, αφού η εκπαιδευτική πολιτική δε θα είχε τα ίδια αποτελέσματα, αν δεν προκαθοριζόταν και η γλωσσική πολιτική - και το αντίστροφο.

1.4 Η εκπαιδευτική πολιτική την περίοδο 1914 - 1927.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και μετά την προσάρτηση της Μακεδονίας στην Ελλάδα, στις περιφέρειες της Πέλλας και του Κιλκίς αποτυπώνεται η εικόνα μιας κοινωνίας στην οποία ομιλούνται πολλές γλώσσες, που ανήκουν σε διάφορους πληθυσμούς, όπως οι σλαβόφωνοι. Το ελληνικό έθνος - κράτος, όμως, που έχει ένα μονογλωσσικό πρότυπο, διακρίνει μια «απειλή» της εθνικής - γλωσσικής συνοχής του από τις μειονοτικές γλώσσες. Οι σλαβόφωνοι χρησιμοποιούν τη μητρική τους γλώσσα στην καθημερινή τους ζωή. Παρά ταύτα, η εκπαιδευτική πολιτική έχοντας έναν χαρακτήρα αφομοίωσης και θέλοντας να ενσωματώσει τους πληθυσμούς αυτούς στο κοινωνικό σύνολο, επιχειρεί να ενισχύσει την ελληνοφωνία, αφού τα ελληνικά είναι η μόνη επίσημη γλώσσα, και τη γλωσσική και κατ' επέκταση εθνική ομοιογένεια. Πρόκειται, ουσιαστικά, για μια εκπαιδευτική πολιτική «εξελληνισμού» των αλλόφωνων, διότι ο στόχος δεν είναι απλώς η καταπολέμηση του αναλφαβητισμού και η εκμάθηση της επίσημης γλώσσας του ελληνικού κράτους από τους σλαβόφωνους, αλλά πολύ περισσότερο η εξάλειψη της μητρικής τους (Κωστόπουλος 2008, σ. 113 - 114). Κι όλα αυτά, γιατί το κράτος θεωρεί ότι είναι ελλειμματικό το πολιτισμικό τους κεφάλαιο σχετικά με αυτό της κυρίαρχης εθνοπολιτισμικής ομάδας και ότι η γλωσσική ομοιογένεια συνεπάγεται τη διατήρηση της εθνικής συνοχής. Για τον σκοπό αυτό λαμβάνονται δραστικά μέτρα, όπως ο εξαναγκασμός των γονέων για εγγραφή και τακτική φοίτηση των παιδιών τους στο σχολείο, με χρηματικό πρόστιμο για τους αντιδρώντες ή ακόμα και με μηνύσεις από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς κατά των γονέων αυτών. Καταλυτικός κρίνεται, ως εκ τούτου, και ο ρόλος του δασκάλου με την κατάρτιση, τη μεθοδικότητα, την επιμονή και την ηθική του, στη διαδικασία της αφομοίωσης, αλλά και η καλή συνεργασία των κατοίκων με τις τοπικές αρχές, ώστε να υπάρχει εμπιστοσύνη στον ελληνικό πολιτισμό.

1.5 Ιστορικά γεγονότα και εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά της περιόδου 1914 - 1927.

1.5.1 Ιστορικά γεγονότα της περιόδου.

Στην παρούσα εργασία ερευνάται η εκπαιδευτική - γλωσσική πολιτική στις περιφέρειες της Πέλλας και του Κιλκίς στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και ειδικότερα την περίοδο από το 1914 έως το 1927. Το διάστημα αυτό περιλαμβάνει τη λήξη των Βαλκανικών πολέμων (1912 - 1913) και τη Μικρασιατική καταστροφή (1922) με τις αμοιβαίες μεταναστεύσεις πληθυσμών και την εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, γεγονότα που διαμόρφωσαν τον χαρακτήρα της πληθυσμιακής ετερότητας, λόγω των μεγάλων μετακινήσεων πληθυσμών, που δημιουργούν νέες συνθήκες και ενσωματώνονται στα νέα όρια του ελληνικού κράτους, ύστερα από το καθεστώς της Οθωμανικής κυριαρχίας. Ανάμεσα στις σημαντικότερες εξελίξεις αυτής της περιόδου περιλαμβάνονται, επίσης, η ένοπλη φάση του Μακεδονικού Αγώνα (1904 - 1908), η συγκατάνευση της Βρετανίας στην αυτονομία της Μακεδονίας (1908), το Κίνημα των Νεοτούρκων (1908), η ανακήρυξη της Βουλγαρικής Ανεξαρτησίας (1908), το κίνημα στου Γουδή (1909), η πολιτική κυριαρχία του Βενιζέλου (1912), η προσάρτηση της Μακεδονίας στο ελληνικό κράτος (1913), ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914), ο Εθνικός Διχασμός (1915), το κίνημα της Εθνικής Άμυνας (1916), η υπογραφή της συνθήκης του Νεϊγύ (1919) σχετικά με την ελληνοβουλγαρική ανταλλαγή πληθυσμών, η υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών (1920) με την προστασία των μειονοτικών δικαιωμάτων, η συνθήκη της Λοζάνης (1923), το πρωτόκολλο Πολίτη - Καλφώφ (1924), με το οποίο αναγνωρίζεται η ύπαρξη βουλγαρικής μειονότητας, η δημιουργία ειδικού αλφαβηταρίου για τους σλαβόφωνους (Abecedar, 1925 των Γ. Σαγιαξή - Λαζάρου και Παπαζαχαρίου), το 5^ο Συνέδριο της Γ΄ Διεθνούς (Κομμιντέρν), η 7^η Συνδιάσκεψη Βαλκανικής Κομμουνιστικής Ομοσπονδίας, το 3^ο έκτακτο συνέδριο του ΚΚΕ, η ελληνοσερβική συνθήκη του 1926 από τη δικτατορία του Θ. Πάγκαλου, με την οποία λαμβάνουν αμοιβαία αναγνώριση αντίστοιχες μειονότητες, και το διάταγμα του 1926 σύμφωνα

με το οποίο μετονομάζονται πόλεις, χωριά και συνοικισμοί¹ «ίνα μεταβληθώσι ξενόφωνα ή κακόχηα ονόματα...» (Ηλιάδου - Τάχου 2006).

1.5.2 Οι περιοχές στις οποίες ασκείται η πολιτική αυτή.

Σύμφωνα με τον Κωστόπουλο (2008, σ. 79), μετά την ενσωμάτωση των Νέων Χωρών στην Ελλάδα, το γηγενές σλαβομακεδονικό ιδίωμα κυριαρχεί αριθμητικά σε περιοχές της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας, ενώ συναντάται λιγότερο στην Ανατολική Μακεδονία. Πιο συγκεκριμένα, κατά το 1925 και σύμφωνα με την Υπηρεσιακή Καταμέτρηση της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας, το μεγαλύτερο μέρος των σλαβόφωνων της Ελλάδας βρίσκεται στη Βορειοδυτική Μακεδονία και στον Νομό Πέλλας (33.648). Στην περιοχή του Κιλκίς ο αριθμός είναι πολύ μικρότερος (579) ενώ στην Παιονία (σημερινή περιοχή του Νομού Κιλκίς) φτάνει τους 6.746 (Κωστόπουλος 2008, σ. 32).

Ο γλωσσικός «εξελληνισμός» φαίνεται ως η μόνη αποτελεσματική λύση για τη διάδοση και αφομοίωση της ελληνικής γλώσσας στους ετερόφωνους μαθητές. Η συγκεκριμένη εκπαιδευτική πολιτική ασκείται σε περιοχές που συναντάται το σλαβομακεδονικό ιδίωμα, όπως η Φλώρινα (Καστοριά, Φλώρινα), η Κοζάνη (Ανασελίτσα, Γρεβενά, Εορδαία, Κοζάνη), η Πέλλα (Αλμωπία, Γιαννιτσά, Έδεσσα), η Θεσσαλονίκη (Βέροια, Θεσσαλονίκη, Κιλκίς, Λαγκαδάς, Παιονία, Πιερία) η Χαλκιδική (Αρναία, Χαλκιδική), το Άγιο Όρος, οι Σέρρες (Νιγρίτα, Σέρρες, Σιντική), η Δράμα (Δράμα, Ζίρνοβο), η Καβάλα (Θάσος, Καβάλα, Νέστος, Παγγαίο) (Κωστόπουλος 2008, σ. 32).

Σύμφωνα με τον Μπαλτσιώτη, «... η γραμμή Άργος Ορεστικό – Πτολεμαΐδα – Βέροια – Θεσσαλονίκη – Νιγρίτα – Αλιστράτη – Δράμα - Σταυρούπολη (Ξάνθης) όριζε στα νότια την ελληνοφωνία και στα βόρεια τη σλαβοφωνία, διακοπτόμενη από συμπαγείς τουρκόφωνες περιοχές». Σήμερα το σλαβομακεδονικό ιδίωμα εξακολουθεί να χρησιμοποιείται, όπως υποστηρίζει ο ίδιος, σε περιοχές της Φλώρινας, της Πέλλας και της Καστοριάς, στην Εορδαία Κοζάνης, στη Νάουσα Ημαθίας, σε χωριά της Θεσσαλονίκης, των Σερρών, του Κιλκίς και της Δράμας και περισσότερο στη Δυτική Μακεδονία (Μπαλτσιώτης 2003, σ. 31 - 32).

¹ Με το νομοθετικό διάταγμα του 1926 καταχωρίζονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 440 μετονομασίες οικισμών, άλλες 835 το 1927 κι άλλες 212 το 1928 (Κωστόπουλος 2008, σ. 142).

1.5.3 Τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες του επιθεωρητή δημοτικής εκπαίδευσης την περίοδο 1914 - 1927.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα σε πολλές περιοχές της Μακεδονίας υπάρχει έντονη δραστηριότητα για τη διάδοση και ενίσχυση της ελληνικής γλώσσας για τη γλωσσική αφομοίωση των ξενόφωνων. Αρχικά, τα σχολεία εποπτεύονταν θεσμικά από την Εκκλησία, ενώ από το 1904 και μετά ο Γενικός Επιθεωρητής θεσπίζεται από το κράτος ως «φορέας διαχείρισης των ελληνικών σχολείων του οθωμανικού χώρου» (Ηλιάδου - Τάχου 2001 στο Ντίνας & Τάχου 2006).

Ο θεσμός του Επιθεωρητή συντέλεσε στην εφαρμογή ιδιαίτερης πολιτικής απέναντι στους ξενόφωνους. Κύρια αρμοδιότητά του ήταν η επιθεώρηση, ανά εξάμηνο, των σχολείων της περιφέρειάς του και η παρουσίαση, μέσα από γραπτές εκθέσεις, της εκπαιδευτικής κατάστασης της κάθε περιοχής. Συγκέντρωνε όλη την εξουσία στο πρόσωπό του, με αποτέλεσμα να θεωρείται ως ο «απόλυτος κυρίαρχος των δασκάλων» (Φίλος 1984, σ. 33).

Ανάμεσα στα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες του επιθεωρητή περιλαμβάνονταν:

- η επιθεώρηση όλων των δημοτικών σχολείων της περιφέρειάς του κάθε έξι μήνες,
- η φροντίδα για ανέγερση νέων διδακτηρίων, αλλά και για συντήρηση των παλαιότερων,
- η άσκηση πειθαρχικής εξουσίας, και
- η οργάνωση συνελεύσεων των δασκάλων του Νομού, κάθε χρόνο, με σκοπό τη συζήτηση των προβλημάτων που προέκυπταν (Καραφύλλης 2002).

2^ο Κεφάλαιο

Σκοπός και μεθοδολογία

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση, ο προσδιορισμός και η καταγραφή της εκπαιδευτικής - γλωσσικής πολιτικής των ελληνικών κυβερνήσεων, όπως αυτή εκφράστηκε στις εκθέσεις των Επιθεωρητών Δημοτικής Εκπαίδευσης, σχετικά με τη διδασκαλία απέναντι στους ξενόφωνους πληθυσμούς των περιφερειών Πέλλας και Κιλκίς, μετά την προσάρτηση της Μακεδονίας στην Ελλάδα στις αρχές του 20^{ού} αιώνα. Ειδικότερα, διερευνώνται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής διαχείρισης μιας συγκεκριμένης ομάδας, των σλαβόφωνων, την περίοδο 1914 - 1927. Η ομάδα αυτή επιλέχθηκε, διότι είναι εκείνη η οποία δέχτηκε τις μεγαλύτερες πιέσεις για αφομοίωση. Την περίοδο αυτή, η περιοχή της Μακεδονίας χαρακτηρίζεται από μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών, εξαιτίας των οποίων εκδηλώνεται η ετερότητα. Το ερευνητικό ενδιαφέρον για τους δυο νομούς προκύπτει από την ιδιαίτερη πολυπολιτισμική σύνθεση της πόλης καταγωγής μου (Γιαννιτσά Ν. Πέλλας), αλλά και της γειτονικής περιοχής του Ν. Κιλκίς.

Επιμέρους στόχοι της έρευνας υπήρξαν:

- η διερεύνηση της ιδιαίτερης εκπαιδευτικής - γλωσσικής πολιτικής που εφαρμόστηκε στην ξενόφωνη κοινότητα των σλαβόφωνων των νομών Πέλλας και Κιλκίς,
- ο προσδιορισμός του σκοπού της εκπαίδευσης και ειδικότερα της διδασκαλίας της γλώσσας στους ξενόφωνους μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης,
- η παρουσίαση της κατάστασης που επικρατούσε την περίοδο 1914 - 1927 στην εκπαίδευση μέσα από εκθέσεις διοικητικών προσώπων και επιθεωρητών δημοτικής εκπαίδευσης. Ειδικότερα, ερευνήσαμε την κατάσταση των εκπαιδευτηρίων, τη συμμετοχή των μαθητών στη φοίτηση, την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών, τις προτάσεις των επιθεωρητών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, τον ρόλο των προσφύγων στην αφομοίωση των σλαβόφωνων, τη στάση των ξενόφωνων απέναντι στην πολιτική αυτή και στην εκπαίδευση γενικότερα, καθώς και την πορεία αφομοίωσής τους.

Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση της εκπαιδευτικής - γλωσσικής πολιτικής, για την περίοδο 1914 - 1927, απέναντι στις σλαβόφωνες κοινότητες είναι πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές δεδομένων. Στις πρωτογενείς

πηγές περιλαμβάνεται αρχειακό υλικό από το Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας και ειδικότερα από το Αρχείο Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας, καθώς και από την Ιστορική και Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», αρχεία επίσημων φορέων, δηλαδή διοικητικές αναφορές και εκθέσεις επιθεωρητών εκπαίδευσης δημοτικών σχολείων. Μελετήθηκαν, συνολικά, 7 εκθέσεις διοικητικών προσώπων (Διοικητικά πρόσωπα: Αχ. Καλεύρας, Ι. Καρδής, Δ. Χαραλαμπίδης, Α. Γεωργουσόπουλος), περιόδου 1914 - 1915, 1924, και 4 εκθέσεις επιθεωρητών δημοτικής εκπαίδευσης (Επιθεωρητές: Α. Γεραντώνης, Π. Πύρζας, Κ. Σπηλίδης, Καρατάσος), περιόδου 1924 - 1925, ιδιοκτησίας Γ. Α. Κ. Επίσης, ερευνήθηκαν 9 πίνακες με στατιστικές πληθυσμού και καταστάσεις των διδασκηρίων, περιόδου 1912-1914 ιδιοκτησίας Γ.Α.Κ, και 62 εκθέσεις επιθεωρητών για την εκπαιδευτική περιφέρεια Γιαννιτσών, από την Ιστορική και Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών 'Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ' (Επιθεωρητές: Α. Γεραντώνης, Α. Ακραντώνης). Οι επιθεωρητές είχαν πολύ σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή της εκπαιδευτικής πολιτικής, γι' αυτό και οι εκθέσεις τους, τις οποίες έγραφαν σε μεγάλα τετράδια με χοντρά εξώφυλλα, αποτελούν *«μια αξιοποιήσιμη και αξιόπιστη καταγραφή της γλωσσικής ιδεολογίας του ελληνικού ηγεμονικού μηχανισμού απέναντι στη μητρική γλώσσα των ξενόφωνων πληθυσμών της Βόρειας Χώρας»* (Ντίνας, Χλαπουτάκη & Γώτη 2011, σ. 891). Το δευτερογενές υλικό που χρησιμοποιήσαμε προέρχεται από πρακτικά συνεδρίων, από κείμενα του διαδικτύου, καθώς και από την ελληνική βιβλιογραφία. Να σημειώσουμε ότι, όσον αφορά το πρωτογενές υλικό (εκθέσεις διοικητικών προσώπων και επιθεωρητών δημοτικής εκπαίδευσης), για κάποιες περιοχές δεν υπάρχουν πληροφορίες, αλλά και πολλές από όσες βρέθηκαν είναι ιδιαίτερα δύσκολες στην ανάγνωση και αποκωδικοποίηση ταυτόχρονα, λόγω του περίπλοκου γραφικού χαρακτήρα των προσώπων που τις συνέτασσαν.

Η εργασία αποτελεί, ουσιαστικά, μια ποιοτική προσέγγιση ιστορικής εκπαιδευτικής έρευνας, καθώς βασικός της στόχος είναι η περιγραφή της κατάστασης της εποχής στην εκπαίδευση των ξενόφωνων. Ως μέθοδος διερεύνησης χρησιμοποιήθηκε η ιστορικοφιλολογική μέθοδος.

Σύμφωνα με τους Cohen & Manion (2008, σ. 271), η ιστορική έρευνα αφορά τον *«συστηματικό και αντικειμενικό εντοπισμό, την εκτίμηση και τη σύνθεση μαρτυριών, προκειμένου να θεμελιωθούν γεγονότα και να συναχθούν συμπεράσματα σχετικά με συμβάντα του παρελθόντος»*. Στόχος της είναι η πιστή αναπαράσταση μιας

παλαιότερης εποχής. Ακόμη, αποτυπώνει μια γενική εικόνα των συνθηκών που επικρατούν και συμπεριλαμβάνει τον εντοπισμό και την οριοθέτηση ενός προβλήματος ή μιας περιοχής μελέτης. Μέσα από την Ιστορία προκύπτει η δυνατότητα να κατανοήσουμε το παρελθόν, αλλά και να το αξιοποιήσουμε, ώστε να προβλέψουμε το μέλλον, και αντίστροφα να ερμηνεύσουμε το παρελθόν μέσα από την τωρινή πραγματικότητα. Σύμφωνα με τους Hill & Kerber (στο Cohen, Manion & Morrison, σ. 272), η ιστορική έρευνα:

- Δίνει τη δυνατότητα, ώστε να αναζητούνται στο παρελθόν λύσεις σε σύγχρονα προβλήματα.
- Φέρνει στην επιφάνεια τάσεις του παρόντος και του μέλλοντος.
- Τονίζει τη σχετική σημασία και τα αποτελέσματα των ποικίλων αλληλεπιδράσεων που συναντώνται σε όλες τις κουλτούρες.
- Επιτρέπει την επανεκτίμηση των δεδομένων σχετικά με επιλεγμένες υποθέσεις, θεωρίες και γενικεύσεις που διατυπώνονται σήμερα σε σχέση με το παρελθόν.

3^ο Κεφάλαιο

Η διαχείριση των ξενόφωνων την περίοδο 1914 - 1927 στην περιοχή της Πέλλας και του Κιλκίς.

3.1 Συνοπτική παρουσίαση των πληθυσμιακών ομάδων των περιοχών.

Στις αρχές του 20^ο αιώνα και με τις νέες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, παρατηρείται στη Μακεδονία η εικόνα μιας πολύγλωσσης κοινωνίας στο πλαίσιο του εθνικού κράτους. Ο πληθυσμός σε αυτήν την περιοχή διαφέρει εθνικά, εθνοτικά, θρησκευτικά αλλά και γλωσσικά. Πρόκειται για μια πολύπλοκη πληθυσμιακή σύνθεση, που οφείλεται σε μετακινήσεις πληθυσμών, λόγω των συνθηκών ειρήνης και των μειονοτικών συνθηκών, και στην άφιξη προσφύγων και μεταναστών, μετά τις αμοιβαίες ανταλλαγές πληθυσμών ανάμεσα στην Ελλάδα, στη Βουλγαρία και στην Τουρκία. Έχουν καταγραφεί διάφορες στατιστικές είτε από επίσημες διοικητικές αρχές είτε από ιστορικούς ερευνητές. Ειδικότερα για τις δυο περιοχές που μελετήσαμε, τις περιφέρειες Πέλλας και Κιλκίς και δη για τους σλαβόφωνους, παρουσιάζονται συνήθως ως βουλγαρίζοντες, ελληνίζοντες ή σερβίζοντες ή και ως Εξαρχικοί ή Πατριαρχικοί (ανάλογα με το ποια Εκκλησία έχουν ακολουθήσει μετά την απομάκρυνση της βουλγαρικής Εξαρχίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο).

Σύμφωνα με τον Μιχαηλίδη (2003, σ. 237), κατά το 1925 ο πληθυσμός της Μακεδονίας ανέρχεται σε 169.609. Ιδιαίτερα, ο νομός Πέλλας περιλαμβάνει 31.586 σλαβόφωνους, ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά σλαβόφωνου πληθυσμού, ενώ και ο νομός Κιλκίς αποτελείται συνολικά από 9.281 σλαβόφωνους εκ των οποίων οι 8.682 βρίσκονται στη Γουμένισσα. Μελετώντας τη γενικότερη γεωγραφική κατανομή των σλαβόφωνων σε όλη την ελληνική Μακεδονία, σύμφωνα με τη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας, οι σλαβόφωνοι κυριαρχούν αριθμητικά σε περιοχές της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας σε σχέση με την Ανατολική Μακεδονία. Πιο συγκεκριμένα, κατά το 1925 και σύμφωνα με την Υπηρεσιακή Καταμέτρηση της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας (ΓΔΜ), το μεγαλύτερο μέρος των σλαβόφωνων της Ελλάδας βρίσκεται στη Βορειοδυτική Μακεδονία και στο Νομό Πέλλας (33.648). Στην περιοχή του

Κιλκίς ο αριθμός είναι πολύ μικρότερος (579) ενώ στην Παιονία (σημερινή περιοχή του Νομού Κιλκίς) φτάνει τους 6.746 (Κωστόπουλος 2008, σ. 32).

Όπως μας πληροφορεί ο Κωστόπουλος (2002, σ. 114), σχετικά με την απογραφή του μουσουλμανικού πληθυσμού, η οποία έγινε με βάση τη μητρική του γλώσσα από το Υπουργείο Εξωτερικών, ο πληθυσμός αυτός μειώνεται, λόγω της εξόδου τους και της ανταλλαγής πληθυσμών, αλλά και της εισόδου των προσφύγων. Ο ίδιος, επίσης, μας ενημερώνει αναφορικά με τους Βλαχόφωνους ή Κουτσόβλαχους ότι το 1914 είναι περισσότεροι από 60.000 στη Μακεδονία γενικότερα. Το 1920, η Ελλάδα και άλλα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης υπέγραψαν τη συνθήκη των Σεβρών, η οποία παραχωρούσε στις βλαχόφωνες κοινότητες αυτονομία σε εκπαιδευτικό και θρησκευτικό επίπεδο. Έτσι, οι βλαχόφωνοι δε στερήθηκαν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν τη μητρική τους γλώσσα, διαμορφώνοντας, ως εκ τούτου, θετική στάση απέναντι στην Ελλάδα (Κακουλίδου 2011).

Με βάση τις πληροφορίες από τον πίνακα 1 (βλ. παράρτημα) «*Εθνολογική Στατιστική του πληθυσμού των κατοίκων*»² της εκπαιδευτικής περιφέρειας Γουμένισσας (Ν. Κιλκίς), ο οποίος έχει συνταχθεί από τον επιθεωρητή των δημοτικών σχολείων της συγκεκριμένης περιφέρειας Καρατάσαλο, για το σχολικό έτος 1913-1914, προκύπτει ότι την περίοδο αυτή η περιοχή αποτελείται από:

- 20.953 Έλληνες, εκ των οποίων οι 258 μόνο μιλούν ελληνικά, οι 15.491 είναι σλαβόφωνοι και οι 5.204 μιλούν βλάχικα,
- 302 Αθίγγανους, εκ των οποίων οι 235 είναι σλαβόφωνοι, ενώ οι 85 μιλούν την τουρκική γλώσσα και
- 13.663 Μωαμεθανούς, εκ των οποίων οι 10.288 μιλούν τουρκικά και οι 3.375 βλάχικα.

Επομένως, η σλαβική γλώσσα υπερισχύει με τους 15.726 ομιλητές, ακολουθούν τα τούρκικα με 10.373 ομιλητές, τα βλάχικα με 8.579 και τέλος, τα ελάχιστα ελληνικά με 258. Αν συνυπολογίσουμε ότι το σύνολο του πληθυσμού της περιοχής είναι 34.918, τότε μιλάμε σχεδόν για τους μισούς, οι οποίοι χρησιμοποιούν τη σλαβική γλώσσα, ενώ τα ελληνικά μειονεκτούν.

² ΙΑΜ (Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας) / ΓΔΜ (Γενική Διοίκηση Μακεδονίας) / Φ (Φάκελος) 49/ σ. 1 - 3.

Συνεχίζοντας, στον πίνακα 2 (βλ. παράρτημα), παρουσιάζεται η στατιστική του πληθυσμού των κατοίκων της «επαρχίας Βοδενών»³ (σημερινή Έδεσσα Ν. Πέλλας), με βάση την απογραφή του 1913, που έγινε από τον Ζώτο, διοικητικό επίτροπο των «Βοδενών», σύμφωνα με την οποία οι Έλληνες ήταν συνολικά 7.599, οι Βλάχοι 2.811, οι Μουσουλμάνοι 1.299, ενώ επίσης υπήρχε κι ένα σύνολο από 10.699 Έλληνες – Μουσουλμάνους – Βούλγαρους. Να σημειωθεί εδώ ότι οι αναφορές των διοικητικών προσώπων συντάσσονταν έπειτα από εγκύκλιο που είχε σταλεί στο εκάστοτε διοικητικό τμήμα και ζητούσε στοιχεία για την κατάσταση στην περιοχή. Το ίδιο ίσχυε και με τις εκθέσεις των Επιθεωρητών εκπαίδευσης οι οποίες στέλνονταν προς τη Νομαρχία της περιοχής ή το Υπουργείο Εξωτερικών.

Στη συνέχεια του ίδιου πίνακα (βλ. παράρτημα), παρουσιάζεται η «εθνολογική στατιστική του πληθυσμού των κατοίκων της επαρχίας Βοδενών»⁴. Με βάση τα στοιχεία αυτά:

- Οι Έλληνες είναι, περίπου, 9.500, εκ των οποίων οι 30 μιλούν ελληνικά, οι 196 τα «κουτσοβλαχικά» και οι υπόλοιποι χρησιμοποιούν τη «βουλγαρική» γλώσσα.
- Οι Βούλγαροι είναι, περίπου, 8.400, δηλαδή, όσοι είναι σχεδόν και οι Έλληνες, και χρησιμοποιούν τη «βουλγαρική» γλώσσα.
- Οι Τούρκοι είναι, περίπου, 5.430 και μιλούν τούρκικα.
- Οι Κουτσόβλαχοι είναι, περίπου, 1.310 και μιλούν τα «κουτσοβλαχικά».
- Οι Αθίγγανοι είναι, σχεδόν, 180, από τους οποίους οι 25 χρησιμοποιούν τα τούρκικα, οι 52 τη «βουλγαρική» και οι υπόλοιποι την αθιγγανική γλώσσα.
- Οι αναγραφόμενοι ως «Άδηλοι», της εθνικότητας, είναι 180 και μιλούν τη «βουλγαρική».
- Οι «Βουλγαροαθίγγανοι» είναι 45 και χρησιμοποιούν, επίσης, τη «βουλγαρική» γλώσσα.
- Εκατό Αθίγγανοι Τούρκοι μιλούν την τουρκική γλώσσα.
- Δέκα Αθίγγανοι Χριστιανοί μιλούν τη «βουλγαρική» γλώσσα και,
- 191, από τους οποίους μερικοί είναι Οθωμανοί, άλλοι Αθίγγανοι, κάποιοι Έλληνες και ορισμένοι Βούλγαροι (βλ. περιοχή Λιποχώρι) χρησιμοποιούν την τουρκική γλώσσα.

³ IAM/ ΓΔΜ/ Φ53/ σ. 22.

⁴ IAM/ ΓΔΜ/ Φ53/ σ. 23 - 25.

Εύκολα, λοιπόν, συμπεραίνει κανείς ότι η «βουλγαρική γλώσσα» κυριαρχεί στις περιοχές που μελετάμε, ανεξάρτητα από την εθνικότητα του πληθυσμού.

Επιπλέον, στον πίνακα 3 του παραρτήματος φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι «Βούλγαροι» αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της επαρχίας της Έδεσσας⁵. Συγκεκριμένα, αναγράφονται 6.920 Έλληνες, 5.013 Τούρκοι, 7.379 Βούλγαροι, 1.431 Βλαχόφωνοι και 549 Αθίγγανοι.

Από τον πίνακα 4 του παραρτήματος εξάγεται ότι στην περιφέρεια Καρατζόβας (σημ. Αριδαία Πέλλας) το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού αποτελούν οι Τούρκοι (23.715), ακολουθούν οι Βούλγαροι (6.770) και οι Έλληνες (3.577)⁶.

Ο Κολιόπουλος μας πληροφορεί ότι τα δεδομένα για τον πληθυσμό των περιοχών της Μακεδονίας είναι είτε ελλιπή είτε αναξιόπιστα. Κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνα άγνωστος αριθμός Σλαβομακεδόνων κατέφυγε στη Βουλγαρία ή μετανάστευσε στις Η.Π.Α, για να αναζητήσουν καλύτερη τύχη, ενώ άλλοι εγκατέλειψαν την περιοχή κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων και μετά τη συνθήκη του Βουκουρεστίου, όπως και πολλοί Τούρκοι. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και οι συνθήκες αμοιβαίας μεταναστεύσεως με τη Βουλγαρία (1919) και υποχρεωτικής ανταλλαγής με την Τουρκία (1923) επέφεραν ριζικές αλλαγές στην πληθυσμιακή σύνθεση της περιοχής. Πριν από τους Βαλκανικούς Πολέμους στα εδάφη που αποτέλεσαν την ελληνική Μακεδονία ζούσαν ίσως πάνω από 250.000 Σλαβομακεδόνες, εκ των οποίων γύρω στους 120.000 οι αρχές θεωρούσαν «βουλγαρόφρονες» (2015, σ. 10 – 12).

3.2 Η περίοδος 1914 - 1920.

Μετά την ενσωμάτωση των Νέων Χωρών στον ελλαδικό χώρο και με την θρησκευτική και γλωσσική ετερογένεια του πληθυσμού που παρατηρείται στους νομούς Πέλλας και Κιλκίς κυριαρχεί το γηγενές σλαβομακεδονικό στοιχείο, γεγονός που αρχίζει να προκαλεί «δυσφορία» (Κωστόπουλος 2008, σ. 75). Η παρουσία των σλαβόφωνων στις περιοχές, κυρίως, της Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας θεωρείται απειλή, δημιουργεί εθνική ανασφάλεια, σε αντίθεση με τη νότια Ελλάδα,

⁵ IAM / ΓΔΜ / Φ53 / σ. 9.

⁶ IAM / ΓΔΜ / Φ53 / σ. 11.

όπου το ελληνικό στοιχείο βρίσκεται σε μεγάλο ποσοστό. Γι' αυτόν τον λόγο, ο γλωσσικός «εξελληνισμός» θεωρείται ως η μοναδική αποτελεσματική λύση.

Χαρακτηριστική είναι η αναφορά που απευθύνει ο υποδιοικητής Εδέσσης Ζώτος στη Γενική Διοίκηση, στις αρχές του 1914:

*«Αφ' ης ανέλαβον υπηρεσίαν εν Βοδενοίς πολλάκις συνήνησα καθ' οδόν ομίλους μακεδονοπαίδων από τας απαλλωτέρας ηλικίας μέχρι της εφηβικής τοιαύτης. Αλλ' ουδέποτε ήκουσα την Ελληνικήν ομιλουμένην. Σημειωτέον ότι τα πλείστα των παιδίων φοιτώσιν εις Ελληνικά σχολεία. Αλλ', επειδή η Βουλγαρομακεδονική τυγχάνει η μητρική των, δεν δύνανται να απαλλαγώσιν αυτής... ο πληθυσμός της υπαίθρου χώρας της αμέσου περιφέρειας μου ομιλεί εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων την Βουλγαρομακεδονικήν».*⁷

Στην υποδιοίκηση Καρατζόβας (σημ. Αριδαία Ν. Πέλλας) «... εκτός τεσσάρων χωρίων αποτελουμένων εκ 4.500 κατοίκων ομιλούντων την τουρκικήν, πάντες οι λοιποί είναι Βουλγαρόφωνοι... εν αυτή τη Εδέσση, η κατεζοχήν ομιλουμένη γλώσσα είναι η βουλγαρομακεδονική».⁸

Εκάθαρα, λοιπόν, διαπιστώνει κανείς ότι ο στόχος είναι η εκμάθηση της ελληνικής από τους ξενόφωνους, αλλά και η υιοθέτησή της ως μητρικής γλώσσας. Και αυτός ο γλωσσικός «εξελληνισμός» επιχειρείται μέσω της εκπαίδευσης, η οποία θα ενισχύσει την προσπάθεια διάδοσης της ελληνικής γλώσσας. Βέβαια, η προσπάθεια αυτή αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα. Στην ίδια έκθεση διαβάζουμε για το χαμηλό επίπεδο του διδακτικού προσωπικού ότι «Ατυχώς... το προσωπικόν των Ελλήνων διδασκάλων περισυνελέγη εκ ναυαγών, ως επί το πολύ, και ανικάνων και ανεπαρκών ου μόνον παιδευτικώς αλλά και παιδαγωγικώς».⁹

Επιπλέον, εμπόδιο αποτελεί η διδασκαλία της γλώσσας όσο γίνεται στην καθαρεύουσα, ενώ επίσης κρίνεται επιτακτική η ανάγκη ειδικών μεθόδων και αναγνωστικών για τους ξενόφωνους μαθητές, αφού οι γλωσσικές ανάγκες τους είναι διαφορετικές (Κακουλίδου 2011, σ. 64).

Σε όλα αυτά σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι επιθεωρητές με την εποπτεία στα σχολεία της περιοχής, ώστε να καταγραφούν οι ανάγκες αλλά και να αξιολογηθούν τα

⁷ IAM / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 34 - 35.

⁸ IAM / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 35 - 36.

⁹ IAM / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 54.

αποτελέσματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αυτό παρείχε έναν καλύτερο έλεγχο της περιοχής από τους φορείς της ελληνικής εκπαίδευσης. Οι ίδιοι μας πληροφορούν για την «ελλιπή» φοίτηση, για τους «αγράμματους» και «αμαθεστάτους» μαθητές καθώς και για τα «αθλιότατα», «ακάθαρτα» και «άνευ στέγης» σχολικά κτίρια, μια άσχημη δηλαδή εκπαιδευτική κατάσταση τόσο ως προς τη φοίτηση μαθητών όσο και ως προς την υλικοτεχνική υποδομή (Βούρη 1992, σ. 72). Οι ίδιοι, επίσης, προτείνουν και μέτρα επίλυσης των προβλημάτων που προκύπτουν κάθε φορά. Για να πετύχει ο σκοπός της αφομοίωσης, εκτός των άλλων, δίνονταν κίνητρα, όπως επιδόματα και άλλες αποδοχές στους εκπαιδευτικούς, ώστε να τους παρακινήσουν να υπηρετήσουν σε περιοχές με ξενόφωνο πληθυσμό, γίνονταν αποσπάσεις εκπαιδευτικών που υπηρετούσαν στην «Παλαιά Ελλάδα», σε περιοχές των «Νέων Χωρών»:

*«Όθεν υπερτάτη ανάγκη να αποστείλη η Ελληνική Πολιτεία εις τα Βουλγαρόφωνα μέρη τους αριστείς των δημοδιδασκάλων της Παλαιάς Ελλάδος... οι οποίοι θα είναι εφοδιασμένοι με τα απαραίτητα προσόντα της ελληνοπρεπείας, της επιβολής και της δυνάμεως αφομοιώσεως... Η βουλγαρόφωνη Ελληνική Μακεδονία δεν έχει ανάγκην εντίμων βιοπαλαιστών, καταφευγόντων εις τους ερημικούς συνοικισμούς αυτής δια να κερδίζωσι το ψωμί των. Υπάτη εθνική ανάγκη είναι να σταλώσι σφριγηλοί απόστολοι της Ελληνικής Ιδέας, ψάλται της Ελληνικής ευμορφίας, σκαπανείς της Ελληνικής σκέψεως και προ παντός εργάται της Ελληνικής γλώσσης... Η Βουλγαρόφωνος Μακεδονία θα αναπλασθεί, εάν σταλώσι εκεί αληθείς Έλληνες διδάσκαλοι».*¹⁰

3.3 Η περίοδος 1920 - 1927.

Στα γεγονότα που αφορούν την περίοδο αυτή γίνεται αναφορά στο κεφάλαιο 1.5.1 της παρούσας εργασίας κι ανάμεσα στα άλλα κρίνεται αναγκαίο να προστεθεί η Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και οι αμοιβαίες μεταναστεύσεις πληθυσμών, η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, η διοργάνωση και η πραγματοποίηση στην Αθήνα, το 1925, του Εθνικού Συνεδρίου «προς καταπολέμησιν των εχθρών και διαφθορέων της Θρησκείας, της Γλώσσης, της Οικογενείας, της Ιδιοκτησίας, της Ηθικής, της Εθνικής Συνειδήσεως, της Πατρίδος» (Φούκας, σ. 2), η σύσταση της Μακεδονικής Εκπαιδευτικής Εταιρίας στην Αθήνα το 1925 με βασικές αρμοδιότητες

¹⁰ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 54 - 55, 57.

την ίδρυση Νηπιαγωγείων, Νυχτερινών και Πρακτικών Σχολών (Ζιώγου - Καραστεργίου, σ. 8) και η κατάργηση με διάταγμα του 1926 των εκπαιδευτικών τελών για μαθητές που κατάγονται από ξενόφωνες οικογένειες.

Η περίοδος 1920 - 1927 (έως και 1932) αποτελεί μια περίοδο προσπάθειας για αφομοίωση των ξενόφωνων με κύριο όπλο την εκπαίδευση. Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, όπως και την προηγούμενη έτσι και αυτήν την περίοδο για την οποία γίνεται λόγος, δεν αποδέχεται την ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα και το στοιχείο της ετερότητας των σλαβόφωνων. Κύριος στόχος των τότε κυβερνήσεων της χώρας είναι ο γλωσσικός εξελληνισμός, η απαγόρευση της χρήσης της σλαβικής γλώσσας από τους Σλαβομακεδόνες με οποιοδήποτε μέσο, αλλά κυρίως με το ελληνικό σχολείο καθώς, επίσης, και η αποδοχή των αξιών της ελληνικής παιδείας και του τρόπου ζωής. Αυτό γίνεται, αρχικά, για να σταματήσουν να τους διεκδικούν ως ομοεθνείς οι Βούλγαροι και οι Σέρβοι, αλλά και για την εξάλειψη *«γλωσσικών επιβιώσεων που εθεωρούντο ξένα προς το πρότυπο του γλωσσικά ομοιογενούς έθνους»* (Κολιόπουλος 2015, σ. 16 – 17)¹¹. Κάθε εμπόδιο, όπως η εμμονή των Σλαβομακεδόνων στη μητρική τους γλώσσα, κρίνεται απαραίτητο να ξεπεραστεί. Γι' αυτόν τον λόγο οποιοδήποτε μέσο προς αυτήν την κατεύθυνση είναι παραδεκτό (Κολιόπουλος 2015, σ. 17 – 18). Αξιοσημείωτο είναι ότι οι Σλαβομακεδόνες θεωρούνταν για τους πρόσφυγες *«Βούλγαροι»* και για το ελληνικό κράτος άτομα *«ρευστής»* ή *«αδήλου συνειδήσεως... οι αποσυνάγωγοι του έθνους, νόθα τέκνα που τα εγκατέλειψε η μητέρα τους υπό την πίεση του κοινωνικού περιβάλλοντος, διαφορετικοί από τους άλλους, ξένοι»* (Κολιόπουλος 2015, σ. 20 – 21). Το ίδιο συνέβαινε και στο δυτικό άκρο της Μακεδονίας, για το οποίο το νεοελληνικό κράτος είχε υιοθετήσει την ίδια αρνητική στάση απέναντι στην ενδογλωσσική πολυμορφία ή την αλλογλωσία. Δεν ήταν αρκετή η αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού, αλλά επιβαλλόταν για εθνικούς λόγους η διδασκαλία και η χρήση, στην καθημερινή ζωή, της ελληνικής γλώσσας και μόνο (Ντίνας, Χλαπουτάκη & Γώτη 2011).

Επίσης, σύμφωνα με τον Κωστόπουλο (2008, σ. 113), ο σχολικός μηχανισμός στη σλαβόφωνη ζώνη αποσκοπούσε στην εκμάθηση της επίσημης γλώσσας του ελληνικού κράτους στους σλαβόφωνους υπηκόους του και στην εξάλειψη της *«ξеноφονίας»* των τελευταίων αναγκάζοντάς τους να περιορίσουν τη χρήση της

¹¹ Ο Κολιόπουλος υιοθετεί τον όρο «Σλαβομακεδόνες» κι όχι «Σλαβόφωνοι», γιατί όπως ισχυρίζεται το δεύτερο συνθετικό της λέξης δηλώνει τον τόπο διαμονής τους και το πρώτο της πιθανής καταγωγής τους (2015, σ. 29 του προλόγου).

μητρικής τους γλώσσας. Μέχρι και στην έννομη καταναγκαστική μετονομασία πόλεων, χωριών, συνοικισμών αλλά και ονομάτων ξενόφωνων οικογενειών προχώρησε το ελληνικό κράτος ως μια άλλη πτυχή της αφομοιωτικής πολιτικής που ακολούθησε.

Η Ηλιάδου - Τάχου (2006, σ. 32) επισημαίνει ότι εκδηλώθηκαν δυο τάσεις σχετικά με την ένταξη των αλλόγλωσσων. Σύμφωνα με την πρώτη τάση, η δημοτική γλώσσα ως μέσο διάδοσης των εθνικών ιδεών και επίτευξης της εθνικής συνοχής θα συμβάλει καθοριστικά στην ενσωμάτωση των πληθυσμών. Αντίθετα, με βάση τη δεύτερη τάση, η εθνική αυτοσυνείδηση θα ενισχυθεί μέσα από τη χρήση της καθαρεύουσας. Όμως η καθαρεύουσα είναι αρκετά δύσκολη για να την κατανοήσουν οι σλαβόφωνοι και να τους προσελκύσει.

Για να μην υπάρχει ανησυχία από την πλευρά της Κοινωνίας των Εθνών, το ελληνικό κράτος προχώρησε στη λήψη μέτρων σχετικά με τα εκπαιδευτικά δικαιώματα των σλαβόφωνων. Η ελληνική πλευρά δήλωσε πρόθυμη να ιδρύσει μειονοτικά σχολεία όπου η διδασκαλία θα γινόταν στην τοπική διάλεκτο των σλαβόφωνων¹². Προχώρησε επίσης στη σύσταση τμήματος στοιχειώδους εκπαίδευσης στη Βόρειο Ελλάδα για μια οργανωμένη διοίκηση και εποπτεία των ξενόφωνων σχολείων και στην έκδοση αλφαβηταρίου για τους σλαβόφωνους μαθητές του δημοτικού, του Abecedar,¹³ εγχείρημα το οποίο προκάλεσε έντονες αντιδράσεις και αποδοκimasίες. Χαρακτηριστικά, όπως μας πληροφορεί ο Κωστόπουλος (2008, σ. 101) ο επιθεωρητής εκπαιδευσεως Π. Πύρζας αναφέρει:

«Με θλίψη μου μεγάλη μαθαίνω πως τον Οχτώβρη θα είναι πια έτοιμη κάθε εργασία, ώστε να αρχίσουν να λειτουργούν τα σχολεία και οι εκκλησίες των σλαβικών μειονοτήτων. ... Ένα πράγμα τώρα δε μπορώ να νοιώσω, θα λειτουργήσουν τα παραπάνω σχολεία και οι εκκλησίες, αφού υποβληθούν, σύμφωνα με τη γνωστή ρήτρα του πρωτοκόλλου, αιτήσεις ομαδικές ή θέλοντας και μη εμείς θα τους ανοίξουμε τα μάτια, δίνοντάς τους δασκάλους και βιβλία γραμμένα στη γλώσσα τους; ... θεληματικά

¹² Τελικά όμως δεν υλοποιήθηκε το σχέδιο για την ίδρυση των μειονοτικών σχολείων, αλλά δημιουργήθηκαν τάξεις στα ήδη υπάρχοντα σχολεία, για να γίνει η διδασκαλία της τοπικής διαλέκτου παράλληλα με τη διδασκαλία της ελληνικής (Κακουλίδου 2011, σ. 76).

¹³ Κυκλοφόρησε στην Αθήνα το 1925 από το Τμήμα Εκπαίδευσης Ξενόφωνων. Οι συγγραφείς του Γ. Σαγιαζή, Παπαζαχαρίου και Ι. Λαζάρου ήταν βλαχόφωνοι φιλόλογοι. Η δομή του βιβλίου ήταν απλή, κάθε κεφάλαιο εισήγαγε ένα γράμμα, ενώ δεν είχε γραμματική και συντακτικό (Διβάνη 1995, σ. 148). Αποτελεί όμως μια πρώτη προσπάθεια διγλώσσης εκπαίδευσης των σλαβόφωνων, αφού τους δίνεται η δυνατότητα να διδαχθούν παράλληλα με την ελληνική και τη μητρική τους γλώσσα (Κακουλίδου 2011, σ. 77).

οι σλαυόφωνοι ποτέ δε θα ζητήσουν το άνοιγμα σχολείων κι εκκλησιών, πρώτο και κύριο – να πούμε τη μαύρη αλήθεια - γιατί φοβούνται και κατά δεύτερο λόγο γιατί δεν τους συμφέρει ... κύριος και ουσιαστικός σκοπός μας θα είναι και θα μείνη πάντα ένας: πώς να ματαιώσωμε για την ώρα το άνοιγμα των σχολείων κι εκκλησιών και πώς να ματαιώσωμε κάθε μελλοντική ανακίνηση του ίδιου ζητήματος».

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να αναφέρουμε ότι οι Επιθεωρητές εκπαίδευσης συνέτασσαν κάθε μήνα εκθέσεις που αφορούσαν τη λειτουργία των δημοτικών σχολείων της περιφέρειάς τους. Οι εκθέσεις αυτές γράφονταν σε μεγάλα χειρόγραφα βιβλία με χοντρό εξώφυλλο και χωρίς αρίθμηση σελίδων, ενώ όσον αφορά τη δομή τους περιλάμβαναν αναλυτικές πληροφορίες σχετικά με:

- Την πληθυσμιακή κατάσταση της εκάστοτε περιοχής στην οποία ανήκε το συγκεκριμένο δημοτικό σχολείο/ και νηπιαγωγείο.
- Την κατάσταση των διδακτηρίων, τα κτηριακά προβλήματα, καθώς και τις ελλείψεις στοιχειώδους υλικοτεχνικής υποδομής (σχολικοί κήποι, βιβλιοθήκες, θρανία, έδρες, εποπτικά μέσα διδασκαλίας).
- Τον αριθμό των εγγεγραμμένων μαθητών/τριών, αλλά και τον αριθμό των φοιτούντων στα συγκεκριμένα σχολεία.
- Τις σχολικές επιδόσεις και την συνακόλουθη πορεία αφομοίωσης των μαθητών / τριών.
- Την αξιολόγηση του διδακτικού προσωπικού της περιφέρειας και τις συνακόλουθες ποινές ή επιβραβεύσεις του.
- Προτάσεις για επιμορφωτικά συνέδρια.
- Προτάσεις για απολύσεις ή διορισμούς δασκάλων ανάλογα πάντα με την κάθε περίπτωση.
- Τα κενά των δασκάλων και το πρόβλημα επάνδρωσης των δημοτικών σχολείων με κατάλληλο διδακτικό προσωπικό.
- Τη στάση των ξενόφωνων.

Αποδέκτες των εκθέσεων αυτών ήταν το Υπουργείο Παιδείας, ο Νομάρχης και ο Γενικός Επιθεωρητής. Οι εκθέσεις είχαν έκταση περίπου 15 σελίδες, μέσα στις οποίες περιλαμβάνονταν μικρότερες εκθέσεις για κάθε σχολείο ξεχωριστά. Στο τέλος κάθε έκθεσης ο Επιθεωρητής σημείωνε το «*ημερολόγιον περιοδείας*», όπου συνόψιζε τις ημερομηνίες και τα σχολεία που είχε επισκεφθεί.

Την περίοδο αυτή, λαμβάνονται κάποια μέτρα τα οποία προτείνονται από Εκπαιδευτικούς συμβούλους¹⁴ με στόχο την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, τη γλωσσική ανάπτυξη, καθώς και την επαφή των ξενόφωνων με τον ελληνικό τρόπο ζωής όπως:

- η λειτουργία τεχνικών και επαγγελματικών σχολείων,
- η λειτουργία Κυριακάτικων και Νυχτερινών σχολείων,
- η δημιουργία Πρότυπου Διδασκαλείου, στο οποίο θα εξειδικεύονταν εκπαιδευτικοί που επιθυμούσαν να διδάξουν σε σχολεία ξενόφωνων συνοικισμών των περιοχών (Ηλιάδου - Τάχου 2006, σ. 40),
- η δημιουργία κινήτρων για τη φοίτηση των σλαβόφωνων με την κατάργηση των εκπαιδευτικών τελών (1926) για όσους μαθητές κατάγονταν από ξενόφωνες οικογένειες,
- η λειτουργία Αγροτικών Οικοτροφείων και Ορφανοτροφείων, ώστε να παραμένουν οι μαθητές σε ένα περιβάλλον χωρίς να επηρεάζονται από τη συνύπαρξη δυο γλωσσικών κεφαλαίων,
- η ίδρυση κατώτερων επαγγελματικών σχολείων, όπως τα Γεωργικά, τα Εμπορικά και οι Οικοκυρικές σχολές Θηλέων (Κακουλίδου 2011, σ. 73 - 74).

Επιπλέον, βάσει νόμου ρυθμίζεται ο ρόλος των ξενόφωνων γονέων με πρόστιμα για όσους δε φρόντιζαν για την υποχρεωτική φοίτηση των παιδιών τους. Οι κάτοικοι των Νέων Χωρών ήταν υποχρεωμένοι να προσφέρουν στην κατασκευή σχολικών κτιρίων και ως γλώσσα διδασκαλίας επιλέχθηκε, τελικά, από την Κυβέρνηση Πάγκαλου η καθαρεύουσα.

3.4 Εκθέσεις διοικητικών προσώπων.

Στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο της παρούσας εργασίας μελετήθηκαν δυο εκθέσεις διοικητικών προσώπων του νομού Πέλλας και τέσσερις εκθέσεις διοικητικών του νομού Κιλκίς. Οι εκθέσεις αυτές έχουν συνταχθεί από Υποδιοικητές και Διοικητικούς Αντιπροσώπους, οι οποίοι περιγράφουν την πολιτική, την οικονομολογική, την εθνολογική και την κοινωνική κατάσταση των συγκεκριμένων περιοχών, τη χρονική περίοδο που μελετάμε. Από τις εν λόγω εκθέσεις συνάγεται ότι οι Διοικητικοί

¹⁴ Οι Εκπαιδευτικοί σύμβουλοι ορίστηκαν, με σχέδιο νόμου, περί τα τέλη του 1925 ως υπεύθυνοι για την καλύτερη διοίκηση και εποπτεία των ξενόφωνων σχολείων στη Μακεδονία. Έπρεπε να γνωρίζουν τουλάχιστον ένα τοπικό ιδίωμα, το ίδιο και οι δάσκαλοι των ξενόφωνων μαθητών, κι αυτό έγινε στα πλαίσια συμμορφώσεως προς τις ισχύουσες συνθήκες για τις μειονότητες (Κακουλίδου 2011, σ. 73).

Αντιπρόσωποι είχαν στην αρμοδιότητά τους να ενημερώνουν τον Υποδιοικητή του νομού για την κατάσταση (κοινωνική, εκπαιδευτική, οικονομολογική, εθνολογική, πολιτική) που επικρατούσε στις κοινότητες (οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης) και ο Υποδιοικητής, ως ανώτερος στη διοικητική ιεραρχία, με τη σειρά του ενημέρωνε, επίσης γραπτά, τη Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης και τον Νομάρχη για την πορεία όλου του νομού. Ο Νομάρχης υπαγόταν στην αρμοδιότητα του Υπουργείου των Εσωτερικών και διορίζονταν από αυτό.

Στην έκθεσή του «περί της εν γένει καταστάσεως της Υποδιοικήσεως Κιλκίς» προς τον Νομάρχη Θεσσαλονίκης, στις 24 Δεκεμβρίου του 1914, ο Υποδιοικητής του Κιλκίς Ι. Καρδής, περιγράφει την πολιτική και την οικονομική κατάσταση που επικρατεί στο Κιλκίς. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι ο μουσουλμανικός πληθυσμός και οι Βουλγαρόφωνοι διατηρούν φιλική στάση απέναντι στις ελληνικές αρχές που διοικούν την περιοχή μετά τη βουλγαρική κυριαρχία: «*Η άμεσος εμφάνισις της Ελληνικής αρχής αποτόμως μετά την Βουλγαρικήν μεσοβασιλείαν και η ογκώδης διαφορά μεταξύ αυτών ηυχαρίστησε, καταπράυνε και ενεθάρρυνε τους μουσουλμάνους δι' ήσυχον και γαληνιαίαν ζώήν*». ¹⁵ Για τους βουλγαρόφωνους, επίσης, σημειώνει ότι είναι «*συγκριτικώς προς το πρόην καθεστώς ευχαριστημένοι*», καθώς κατά την περίοδο της βουλγαρικής κυριαρχίας υπέστησαν πιέσεις και χρηματικούς εκβιασμούς, με αποτέλεσμα να μην έχουν ωραίες αναμνήσεις:

«*... κατά την διάρκειαν της βουλγαρικής μεσοβασιλείας της προηγηθείσης του πολέμου ημών τα βουλγαρικά των ιδεώδη έπαθον σοβαρόν κλονισμόν ένεκα των ανηλεών, κακοήθων και παντοιοτρόπων πιέσεων και χρηματικών εκβιασμών όστις υπέστησαν υπό των βουλγαρικών αρχών και ών δεν διατηρούσι γλυκιάν ανάμνησιν*». ¹⁶

Σε άλλη έκθεση «περί της εν γένει καταστάσεως του Διοικητικού Τμήματος Κάτω - Θοδωράκι» προς τον Υποδιοικητή του Κιλκίς Ι. Καρδή, στις 14 Δεκεμβρίου του 1914, ο Διοικητικός Αντιπρόσωπος Δ. Χαραλαμπίδης, μιλώντας για την πολιτική, την οικονομική, την εθνολογική και την κοινωνική κατάσταση που επικρατεί στο Κάτω Θοδωράκι του νομού Κιλκίς, αναφέρεται στην ήρεμη κοινωνική ζωή και πολιτική κατάσταση. Οι «*Βουλγαρόφωνοι*» και οι Τούρκοι είναι πολύ

¹⁵ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 32.

¹⁶ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 33.

ευχαριστημένοι από τον τρόπο ζωής τους καθώς και από τη στάση των ελληνικών αρχών απέναντί τους:

*«Ηρεμία και ησυχία απόλυτος κρατεί καθ' όλον το τμήμα μου... Οι Βουλγαρόφωνοι κάτοικοι, επίσης και οι Τούρκοι, όντες ευχαριστημένοι εκ του τρόπου ζωής της διοικήσεως των Αρχών, διάγουν φιλησύχως, ασχολούμενοι προθύμως εις τα ειρηνικά των έργα... Είναι πειθήνιοι και συμμορφούνται εγκαίρως προς τας εκάστοτε διαταγάς των Αρχών... Είναι αποφασισμένοι να ζήσωσιν ως Έλληνες πολίται... ».*¹⁷

Οι περισσότεροι κάτοικοι είναι Οθωμανοί και ακολουθούν οι Χριστιανοί, στους οποίους περιλαμβάνονται πρόσφυγες και Βουλγαρόφωνοι: *«Οι κάτοικοι είναι Χριστιανοί 5.025 – πρόσφυγες 2.605 και Βουλγαρόφωνοι 2.498 - και Οθωμανοί 9.458, εν συνόλω 14.483».*¹⁸ Βέβαια, στο Κάτω-Θοδωράκι *«...αι διαθέσεις των ξενόφωνων πληθυσμών προς την Ελληνικήν Διοίκησιν, την οποίαν τα μάλιστα σέβονται, είναι καλαί».*¹⁹ Ο ίδιος μας πληροφορεί ότι οι Βουλγαρόφωνοι στα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας διδάσκονταν τα ελληνικά χωρίς αποτέλεσμα: *«Οι Βουλγαρόφωνοι... εδιδάσκοντο τα ελληνικά γράμματα χωρίς να κατορθώνωσι να εκμάθωσιν την Ελληνικήν ποτέ, ένεκα της πλημμελεστάτης αλλά αμεθόδου διδασκαλίας... περιοριζομένων εις μόνην την ανάγνωσιν των εκκλησιαστικών... ».*²⁰ Το αποτέλεσμα αυτών ήταν οι μεγαλύτεροι σε ηλικία να γνωρίζουν να διαβάζουν και να γράφουν στα ελληνικά, αλλά να χρησιμοποιούν τελικά τη βουλγαρική για να επικοινωνήσουν. Σε αντίθεση με τους μικρότερους των 15 ετών, οι οποίοι *«έμαθον και γράφουν την ελληνικήν αρκετά καλά. Ιδιά τα παιδιά και τα κοράσια μέχρις επτά ετών θαυμασίως προόδευσαν ως έχουν προφορά αρίστην μη διακρινόμενα ότι είναι Βουλγαρόφωνα».*²¹ Παρόλο που τα μικρότερα παιδιά είχαν προοδεύσει, οι νέοι είχαν διδαχτεί τη βουλγαρική γλώσσα στα σχολεία και έμαθαν την ελληνική αργότερα στα νυχτερινά σχολεία. Γι αυτόν τον λόγο η γλώσσα που μιλούν είναι, σύμφωνα με τον διοικητικό αντιπρόσωπο στο Κάτω - Θοδωράκι, *«...μικτή συνισταμένη από λέξεις Ελληνικάς, Τουρκικάς, λατινικάς και προ πάντων Σλαβικάς».*²²

¹⁷ IAM / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 34.

¹⁸ IAM / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 35.

¹⁹ IAM / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 36.

²⁰ IAM / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 35.

²¹ IAM / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 36.

²² IAM / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 34.

Όσον αφορά την εκπαίδευση των Οθωμανών αναφέρεται ότι «ευρίσκεται εις τα σπάργανα... Εν γένει οι Οθωμανοί ευρίσκονται πάντες εις την νηπιώδη κατάστασιν όντες αγράμματοι και αγροίκοι». ²³

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στην περιοχή του Κιλκίς και ειδικά στο Κάτω Θοδωράκι, μέσα από τις πληροφορίες που αντλούνται μελετώντας τους πίνακες που έχει συντάξει ο διοικητικός αντιπρόσωπος, συνάγεται ότι τα περισσότερα σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης είναι ελληνικά δημοτικά κι όχι οθωμανικά (Κακουλίδου 2011, σ. 88).

Για την ίδια περιοχή του Κιλκίς, ο διοικητικός αντιπρόσωπος προτείνει για να βελτιωθεί η κοινωνική ζωή των κατοίκων:

- να εργάζονται ευσυνείδητοι και αμερόληπτοι δημόσιοι υπάλληλοι που γνωρίζουν τα τοπικά γλωσσικά ιδιώματα, για να επικοινωνούν καλύτερα με τους κατοίκους και να αντιλαμβάνονται πληρέστερα τις ανάγκες τους:

*«Ευσυνείδητος και αμερόληπτος εργασία εκ μέρους των κατωτέρων Δημοσίων υπαλλήλων, οίτινες λόγω του ότι επικοινωνούν αμεσώτερον προς τους κατοίκους, να ώσι κάτοχοι των επιτοπίων γλωσσικών ιδιωμάτων, ώστε να δύνωνται να συνεννοώνται απ' ευθείας μετ' αυτών και αντιλαμβάνονται πληρέστερον των ποικίλων αυτών αναγκών».*²⁴

- να οργανωθούν συστηματικά τα σχολεία για την ολοκληρωμένη μόρφωση της νεολαίας και να ιδρυθούν νυχτερινά σχολεία και σωματεία για την ενίσχυση της προσπάθειας διάδοσης της ελληνικής γλώσσας στους ξενόφωνους: *«Συστηματική οργάνωσις των σχολείων προς αρτιωτέραν μόρφωσιν της σπουδαζούσης νεολαίας, διάδοσις της επισήμου γλώσσης παρά τις ξενόφωνους ιδρυομένων νυχτερινών σχολών και σωματείων προς τούτο... ».*²⁵

Στην έκθεσή του «περί της εν γένει καταστάσεως της περιφερείας του Διοικητικού τμήματος Αρχαγγέλων», προς τον Υποδιοικητή Κιλκίς Ι. Καρδή, στις 11 Δεκεμβρίου του 1914, ο διοικητικός αντιπρόσωπος Α. Γεωργουσόπουλος αναφέρεται στην ανάγκη βελτίωσης της κοινωνικής ζωής των κατοίκων της περιοχής. Σημαντικό

²³ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 36.

²⁴ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 37.

²⁵ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 37.

ρόλο σε αυτό θα παίξει η εγκατάσταση των Ελλήνων διδασκάλων στα χωριά της περιοχής. Στο δημοτικό σχολείο της εν λόγω περιοχής, όπως σημειώνει: «... ογδοήκοντα μαθηταί και μαθήτριαι και άπαντες ήρχισαν να λαλώσιν οπωσδήποτε ευχερεί την Ελληνικήν χάριν εις την επιμέλειαν, ήν κατέβαλον οι διδάσκαλοι».²⁶

Σε μια άλλη έκθεση που χρονολογείται στις 10 Δεκεμβρίου του 1924, ο Υποδιοικητής της περιοχής του Κιλκίς²⁷, αναφέρει προς την Γενική Διοίκηση Μακεδονίας ότι στην περιοχή του Κιλκίς λειτουργεί ένα νηπιαγωγείο, ένα πλήρες δημοτικό σχολείο αρρένων, ένα πλήρες δημοτικό σχολείο θηλέων κι ένα ημιγυμνάσιο τριών τάξεων. Το δημοτικό σχολείο αρρένων στεγάζεται σε μια παλαιά αλλά επισκευασμένη, με τη βοήθεια των κατοίκων και του χρηματικού ποσού από το υπουργείο, οικία γνωστή με το όνομα «Δάνεφ», ενώ το δημοτικό σχολείο των θηλέων στεγάζεται σε ένα παλαιό στρατώνα με τρία διαμερίσματα, στο καθένα από τα οποία διδάσκονται δυο τάξεις. Υποστηρίζει ότι είναι μεγάλη η ανάγκη να ανεγερθούν σχολικά κτίρια για το δημοτικό σχολείο αρρένων και θηλέων, καθώς και για τη στέγαση του νηπιαγωγείου, ενώ η οικία Δάνεφ θα χρησιμοποιηθεί για το Γυμνάσιο, γιατί ο στρατώνας κρίνεται ακατάλληλος:

*«... εν καιρώ τω δέοντι ενεργήσητε δια την ανέγερσιν... ενός σχολικού κτιρίου προς στέγασιν αμφοτέρων των δημοτικών σχολείων αρρένων και θηλέων και του Νηπιαγωγείου, του νυν επισκευασθέντος κτιρίου Δάνεφ χρησιμοποιηθησομένου ως Γυμνάσιον, εγκαταλειπομένου δε τελείως του στρατώνος του χρησιμεύοντος ως δημοτικόν σχολείον θηλέων, και του ημιγυμνασίου ως τελείως ακαταλλήλων».*²⁸

Στην υποδιοίκηση Εδέσσης η κατάσταση είναι διαφορετική από εκείνη που επικρατεί την ίδια περίοδο στην περιοχή του Κιλκίς, διότι ένα υψηλό ποσοστό σλαβόφωνων έχει παραμείνει και μετά την οθωμανική κυριαρχία και λειτουργεί ως καταφύγιο βουλγαρικής προπαγάνδας. Στην έκθεσή του, ο Υποδιοικητής,²⁹ σχετικά με τη σχολική κατάσταση από εθνολογική άποψη, σημειώνει ότι τα χωριά της περιοχής αυτής, την περίοδο της Τουρκοκρατίας, «υπήρξαν ακροπόλεις του πλέον

²⁶ IAM / ΓΔΜ / Φ14. 1 / σ. 39.

²⁷ Στη συγκεκριμένη έκθεση, το όνομα του Υποδιοικητή δεν αναφέρεται, διότι είναι αδύνατο να αναγνωστεί λόγω του γραφικού χαρακτήρα του ίδιου.

²⁸ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 9.

²⁹ Το όνομά του Υποδιοικητή Εδέσσης και η ημερομηνία δεν έχει σημειωθεί στην παρούσα έρευνα, διότι δεν αναγράφονται στο έγγραφο της συγκεκριμένης έκθεσης.

φανατικού Βουλγαρισμού» και «Δεν είχαν εισχωρήσει εκεί ούτε πνοή ελληνικού πολιτισμού». Ύστερα όμως από διαταγές της ελληνικής διοίκησης, την περίοδο αυτή «αποφεύγουσι οιανδήποτε βουλγαρόφιλον ένδειξιν». ³⁰

Ο πληθυσμός της επαρχίας της Εδέσσης φτάνει τους 21.500 και «... είναι Έλληνες..., Βουλγαρόφρονες, Κουτσόβλαχοι, Μουσουλμάνοι και Αθίγγανοι». Ανάμεσα σε αυτούς «... υπάρχουνσι χιλιάδες Ελλήνων βουλγαροφώνων με βαθείαν την εθνικήν συνείδησιν αλλά και χιλιάδες βουλγαροφρόνων». ³¹ Σχετικά με τους μουσουλμάνους, ο ίδιος Υποδιοικητής αναφέρει ότι «...είναι νομοταγείς... θεωρούσιν εαυτούς ευτυχείς, δυνάμενοι να αφοσιωθώσι εις τα ειρηνικά των έργα...» ³². Αντίθετα, σε περιοχές που βρίσκονται μακριά από τα αστικά κέντρα, όπως το διοικητικό τμήμα Καρατζόβης, κυριαρχεί η βουλγαρική συνείδηση, αφού «... κατοικούσι 33.966 κάτοικοι εκ των οποίων 11.176 είναι Χριστιανοί και 23.790 Μουσουλμάνοι... Εκ των Χριστιανών... 3000 περίπου θεωρούντο Ελληνόφρονες, πάντες δε οι λοιποί είσαν μέχρι μυελού οστέων Βουλγαρόφρονες... ». ³³ Παρόλα αυτά, διατηρούν καλή στάση απέναντι στη νέα ελληνική διοίκηση «... απετέλεσεν ωραίαν χαρανγήν νέας ηρέμου ζωής, σταθεράς περισυλλογής και ευαρέστου γαλήνης». ³⁴

Όσον αφορά τη γλώσσα που χρησιμοποιεί ο πληθυσμός της υπαίθρου, ο Υποδιοικητής αναφέρει ότι «Ο πληθυσμός της υπαίθρου... ομιλεί εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων την Βουλγαρομακεδονικήν... Αλλ' ουδέποτε ήκουσα την Ελληνικήν ομιλουμένην... τα πλείστα των παιδίων φοιτώσιν εις Ελληνικά σχολεία. Αλλ' επειδή η Βουλγαρομακεδονική τυγχάνει η μητρική των δεν δύνανται ν' απαλλαγώσιν αυτής». ³⁵

Στην Έδεσσα, το εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο των περισσότερων εκπαιδευτικών αποτελεί πολύ σοβαρό πρόβλημα για την όλη διαδικασία που εφαρμόζεται αυτή την περίοδο. Η εικόνα που σχηματίζει για την επάρκεια του διδακτικού προσωπικού είναι θλιβερή για τον ίδιο. Πιο συγκεκριμένα, ο Υποδιοικητής αναφέρει ότι :

«Το πρώτον έργον της Ελληνικής Διοικήσεως υπήρξεν η εγκατάστασις Ελλήνων διδασκάλων εις τας τέως Βουλγαρικής κοινότητας. Ελάχιστοι, μετρούμενοι εις τα

³⁰ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 37.

³¹ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 34.

³² ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 35.

³³ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 35.

³⁴ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 36.

³⁵ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 34 - 35.

δάχτυλα, ήσαν αι Ελληνικαί τοιαύται. Ατυχώς το προσωπικόν των Ελλήνων διδασκάλων περισυνελέγη εκ ναυαγών, ως επί το πολύ, και ανικάνων και ανεπαρκών, ου μόνον παιδευτικώς αλλά και παιδαγωγικώς. Αντί να έχωμεν ενθουσιώδεις μεταλαμπαδευτάς του Ελληνικού φωτός και κήρυκας του Ελληνικού πολιτισμού, είχομεν και έχομεν εντίμους μεν βιοπαλαιστάς αλλά παντελώς αδαείς της ιεράς αυτών αποστολής. Εάν τοιούτοι διδάσκαλοι δεν είναι πολύ ωφέλιμοι εις κόμας της Παλαιάς Ελλάδος, αποβαίνουσιν επικίνδυνοι εγκαθιστάμενοι εις μέρη τα οποία έχουσιν ανάγκην ουχί ανθρώπων γνωριζόντων την γραμματικήν κατά το μάλλον ή ήττον αλλά αναμορφωτών δημιουργών... Είναι άριστοι εν τη συνειδήσει και οι σημερινοί διδάσκαλοι, αλλά καθόλου αφομοιωτικοί και απολύτως ανίκανοι, εις την πλήρη εξελληνισιν της ψυχής, εις την σταθεράν εξελληνισιν του φρονήματος, εις την εξελληνισιν του νου των κακομοιριασμένων μακεδονοπαίδων.

Η βουλγαρόφωνη Ελληνική Μακεδονία δεν έχει ανάγκην εντίμων βιοπαλαιστών, καταφευγόντων εις τους ερημικούς συνοικισμούς αυτής δια να κερδίζωσι το ψωμί των... Η αποστολή των σημερινών διδασκάλων εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων είναι απολύτως αρνητική και δη διενεργουμένη ως επί το πολύ εις τρώγλας και ημερείπια μετατραπέντα εις σχολεία. Με τους σημερινούς διδασκάλους η βουλγαρομακεδονική γλώσσα θα εξακολουθήσει ομιλουμένη επ' άπειρον. Η θλιβερά δε αυτή εικών έτι εντείνεται εις τα όμματά μου εκ του γεγονότος ότι οι Βούλγαροι διδάσκαλοι, καίτοι edίδασκον εις τρώγλας, εν τούτοις ποιοτικώς ήσαν καλύτεροι».³⁶

Για όλους αυτούς τους λόγους, τους οποίους περιγράφει στο προηγούμενο απόσπασμα, θεωρεί ο ίδιος επιτακτική ανάγκη να έρθουν δάσκαλοι από την Παλαιά Ελλάδα, οι οποίοι δε θα γνωρίζουν τη βουλγαρομακεδονική και θα έχουν ισχυρές τις δυνάμεις της αφομοίωσης:

«Όθεν υπερτάτη ανάγκη να αποστείλη η Ελληνική Πολιτεία εις τα Βουλγαρόφωνα μέρη τους αριστείς των δημοδιδασκάλων της Παλαιάς Ελλάδος, οίτινες θα έχωσι το μέγα πλεονέκτημα του να μη γνωρίζωσι την Βουλγαρομακεδονικήν και οι οποίοι θα είναι εφωδιασμένοι με τα απαραίτητα προσόντα της ελληνοπρεπείας, της επιβολής και των δυνάμεων της αφομοιώσεως... ».³⁷

³⁶ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 54 - 55.

³⁷ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 54 - 55.

Όσο για τον αριθμό των μαθητών, κρίνει ότι μπορεί να αυξηθεί, μόνο εάν εφαρμοστεί η διάταξη του νόμου για την υποχρεωτική εκπαίδευση: *«Μόνον εν Βοδενοίς ηύξησε κατά 25% εφέτος ο αριθμός των μαθητών και μαθητριών και θα αυξηθεί έτι μάλλον, εάν εφαρμοσθεί η διάταξις του νόμου περί υποχρεωτικής διδασκαλίας της δημοτικής παιδεύσεως».*³⁸

Στο διοικητικό τμήμα της Καρατζόβας η γλωσσική κατάσταση είναι εξαιρετικά άσχημη *«Εκτός... 4.500 κατοίκων ομιλούντων την Τουρκικήν πάντες οι λοιποί εν Καρατζόβα είναι Βουλγαρόφωνοι»*, διότι την περίοδο της Τουρκοκρατίας η Καρατζόβα *«... υπήρξεν εστία πυρός και σιδήρου, κρησφύγετον όλων των ταραχοποιών στοιχείων και των κομιτατζήδων... Δεν παρήρχετο ημέρα χωρίς να διαπραχθούν φόνοι και ληστεΐαι».*³⁹ Βέβαια, οι Βουλγαρόφωνοι, σύμφωνα με τον Υποδιοικητή, διευκολύνουν το έργο της Ελληνικής Διοίκησης και στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο κι αυτό γιατί συγκρίνουν την τακτική των Σέρβων με αυτήν της Ελληνικής Διοίκησης:

*«... οι Βουλγαρόφωνοι Καρατζόβας διευκολύνουσι το έργον της Ελληνικής Διοικήσεως οσάκις παρουσιασθεί ανάγκη... υπέδειξαν το καταφύγιον εντοπίων λιποτακτών οι ίδιοι χωρικοί συγγενείς των... λίαν προθύμως... αποστέλλουσι τα τέκνα των εις τας σχολάς υπέρ των δεικνύουσι ενδιαφέρον... Ό,τι δε εξάγει εν τη συνειδήσει των Βουλγαροφώνων Καρατζόβας την Ελληνικήν Διοίκησιν είναι η σύγκρισις ην κάμνουσι μεταξύ της καταθλιπτικής τακτικής των Σέρβων και της πεπολιτισμένης Ελληνικής Διοικήσεως».*⁴⁰

Η εκπαίδευση, όμως, στην περιοχή της σημερινής Αλμωπίας συχνά διακόπτεται ανάλογα με το ποια προπαγάνδα προσπαθεί να επικρατήσει (ελληνική, ρουμανική, βουλγαρική). Αυτό παρατηρείται στην περιοχή της Νωτίας (σημερινή Νότια), η οποία αποτελείται από 9 χωριά και 13.994 κατοίκους, εκ των οποίων οι 4.567 είναι Μουσουλμάνοι και οι υπόλοιποι Χριστιανοί, ενώ οι γλώσσες που χρησιμοποιούνται είναι η Βουλγαρομακεδονική, η Κουτσοβλαχική και η Τουρκική *«... περιλαμβάνει 9 χωριά... 13.994 κατοίκων... 4.567 Μουσουλμάνοι, ... πάντες δε οι λοιποί είναι Χριστιανοί... της δε Νωτίας ομιλούσι την Βουλγαρομακεδονικήν, την*

³⁸ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 55.

³⁹ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 35 - 36.

⁴⁰ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 37 - 38.

Κουτσοβλαχική και την Τουρκική» αλλά «Ουδείς δύναται να καθορίσει οπόσοι των Χριστιανών είναι Ελληνόφρονες...». ⁴¹ Ο Υποδιοικητής, επίσης, εκφράζει τον προβληματισμό του για την εκπαίδευση και τις ελλείψεις της σε δασκάλους και εξοπλισμό. Όπως, χαρακτηριστικά, αναφέρει:

«περί της όντως αξιοθρηνήτου σχολικής καταστάσεως... δεν επαρκεί ο υπάρχων διδάσκαλος και η υπάρχουσα διδασκάλισσα. Ουδέν σχολείον επρομηθέυθη τα αναγκαία βιβλία... στερούνται μαυροπινάκων ... και υελοπινάκων... Το ψύχος εισέρχεται πανταχόθεν εις τα ερειπωμένα σχολεία. Εν γένει πρόκειται περί παρωδίας εκπαιδεύσεως». ⁴²

Επιπλέον, σε αυτήν την περιοχή «Το ατύχημα είναι ότι η Ρουμανική προπαγάνδα αναπτύσσει σκανδαλώδη προσπάθειαν εις το απομεμακρυσμένον και απομεμονωμένον αυτό τμήμα του Ελληνισμού χωρίς να έχει καθορισθεί η απαιτούμενη διοικητική αντίδραση». ⁴³

Το ίδιο ανήσυχος, σχετικά με την εκπαίδευση και την έλλειψη διδακτικού προσωπικού, φαίνεται και ο Υποδιοικητής Εδέσσης Αχ. Καλεύρας στην αναφορά του προς τον Νομάρχη Θεσσαλονίκης, στις 10 Ιανουαρίου του 1915, αφού στη Νότια και στο Λέσκοβο (σημερινά Τρία Έλατα) τη χρονιά εκείνη δεν εστάλησαν δάσκαλοι «Εφέτος δεν λειτουργεί η σχολή, μήπω σταλέντων διδασκάλων... Εφέτος η σχολή αυτή δεν λειτουργεί μήπω σταλέντων των απαιτουμένων δυο διδασκάλων...» ενώ στην Μπερίσλαβ (σημερινή Περίκλεια) εστάλη μόνο ένας: «Εφέτος εστάλη εις μόνον διδάσκαλος». Συνέπεια αυτών είναι «...η θλιβερότατα ελαττωματική εκπαίδευσις των μαθητών... Πώς θα επαρκέσει εις μόνον διδάσκαλος;». ⁴⁴

Ανακεφαλαιώνοντας, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των διοικητικών υπαλλήλων, και στους δυο νομούς που μελετώνται, οι σλαβόφωνοι διατηρούν καλή στάση απέναντι στην ελληνική διοίκηση, είναι ευχαριστημένοι από την καθημερινή τους ζωή. Σχετικά με τις ανάγκες των περιοχών αυτών είναι, επίσης, κοινή η ανάγκη για εγκατάσταση Ελλήνων διδασκάλων, καθώς και για τη βελτίωση της κοινωνικής

⁴¹ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 38.

⁴² ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 56.

⁴³ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ17. 3 / σ. 38 - 39.

⁴⁴ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ53 / σ. 2.

ζωής των κατοίκων των περιοχών της Πέλλας και του Κιλκίς. Βέβαια, στον νομό Κιλκίς οι ξενόφωνοι επιθυμούν, όπως διαβάζουμε, να ζήσουν ως Έλληνες πολίτες, ενώ στο διοικητικό τμήμα Καρατζόβης κυριαρχεί η βουλγαρική συνείδηση.

3.5 Η κατάσταση που επικρατεί μέσα από τις εκθέσεις επιθεωρητών εκπαίδευσης των δημοτικών σχολείων.

Την περίοδο που ερευνούμε εδώ, δηλαδή από το 1914 έως το 1927, στη Μακεδονία υπήρχαν, όπως έχουμε προαναφέρει, ετερόγλωσσοι πληθυσμοί. Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική είχε ως στόχο την ενίσχυση της ελληνικής γλώσσας και της ελληνικής συνείδησης μέσα από τη γλωσσική αφομοίωση των ξενόφωνων. Ο ρόλος του επιθεωρητή κρινόταν ιδιαίτερα σημαντικός αλλά και δύσκολος, λόγω της πληθυσμιακής και γλωσσικής πολυμορφίας, που θεωρούνταν ότι έθεταν σε κίνδυνο την εκπαιδευτική σταθερότητα. Ο θεσμός του Επιθεωρητή, μέσα από τη διαδικασία της εποπτείας και του ελέγχου, στόχευε στη γλωσσική ομοιογένεια, στην εθνική συνοχή και γενικά στην εφαρμογή του εξελληνισμού των ξενόφωνων, γεγονός το οποίο ουσιαστικά εξυπηρετούσε τις προθέσεις της ελληνικής κυβέρνησης για τη διάδοση και επικράτηση της ελληνικής και μόνο γλώσσας ειδικά στις περιοχές των συνόρων. Ταυτόχρονα, όμως, περιοριζόταν ο ρόλος του δασκάλου, εφόσον ο Επιθεωρητής συγκέντρωνε την εξουσία στο πρόσωπό του (Κακουλίδου 2011, σ. 82, 84).

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Καραφύλλη (2002, σ. 61 - 62), ο ρόλος του Επιθεωρητή ήταν:

- η επιθεώρηση όλων των δημοτικών σχολείων ανά εξάμηνο,
- η φροντίδα για την ανέγερση και συντήρηση των διδακτηρίων,
- η άσκηση πειθαρχικής εξουσίας,
- η οργάνωση παιδαγωγικών συναντήσεων των δασκάλων του Νομού για συζήτηση προβλημάτων που προέκυπταν.

Επιπλέον, οι Επιθεωρητές έδιναν πληροφορίες για την εθνολογική σύσταση του μαθητικού πληθυσμού, για την ποιότητα του διδακτικού προσωπικού, για τις ανάγκες του σχολείου σε θέματα υποδομής, για τον βαθμό γλωσσικής αφομοίωσης των μαθητών και τις σχολικές επιδόσεις τους γενικότερα. Εξέταζαν κατά πόσο έχει επιτευχθεί η διάδοση της ελληνικής γλώσσας στους ξενόφωνους, ανέφεραν τις

ελλείψεις σε κάθε σχολείο και πρότειναν μέτρα για την εκπαιδευτική σταθερότητα των περιοχών αυτών (Κακουλίδου 2011, σ. 84).

Να σημειωθεί ότι από το 1920 και μετά ο πληθυσμός των περιοχών που μελετάμε, αλλά και όλης της Μακεδονίας γενικότερα, έχει αυξηθεί αρκετά, αφού έχουν καταφθάσει στον ελλαδικό χώρο πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία, οι οποίοι έφεραν μαζί τους τον πολιτισμό και την μόρφωση, που βοήθησε στην ενίσχυση της ελληνικής γλώσσας και της εθνικής συνείδησης. Πέρα, λοιπόν, από τις πληροφορίες για την κοινωνική κατάσταση και τη γλωσσική εξέλιξη των κατοίκων, οι Επιθεωρητές τόνιζαν και τον ρόλο των προσφύγων στην εκπαιδευτική πολιτική του ελληνικού κράτους σχετικά με την αφομοίωση των ξενόφωνων.

3.5.1 Η κατάσταση των διδακτηρίων.

Σε όλες τις περιοχές των νομών Πέλλας και Κιλκίς, την περίοδο που ερευνούμε, παρατηρούνται έντονα κτιριακά προβλήματα και ελλείψεις υλικοτεχνικής υποδομής, δηλαδή ελλείψεις σε σχολικά κτίρια και διδακτικά όργανα. Σε πολλά μέρη των περιοχών αυτών δεν υπήρχαν σχολεία (Κολιόπουλος 2015, σ.19), ενώ αλλού ήταν ετοιμόρροπα, ακατάλληλα για την υγεία των δασκάλων και των μαθητών, χωρίς οροφές ή πατώματα, χωρίς παράθυρα, υπόγεια, χωρίς φως. Τα σχολικά σκεύη και έπιπλα ήταν παλιά και ελάχιστα, ενώ τις περισσότερες φορές δεν έφταναν για τους δασκάλους και τους μαθητές που τα χρησιμοποιούσαν. Λόγω της ακαταλληλότητας των περισσότερων σχολείων, υπάρχει μεγάλη ανάγκη να επισκευαστούν τα παλαιότερα και να ανεγερθούν νέα σχολεία, στα οποία θα παρέχεται και το κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό, για να πραγματοποιηθεί η διδασκαλία.

Τα διδακτήρια δεν επισκευάζονται πάντοτε με τη δαπάνη του Κράτους, αλλά κυρίως από την κοινότητα της περιοχής, δηλαδή από τους κατοίκους, οι οποίοι συνεισφέρουν χρηματικά, αλλά και με προσωπική εργασία, επισκευάζοντας τα ήδη υπάρχοντα σχολεία και κατασκευάζοντας θρανία για τους μαθητές. Όπου ήταν δυνατόν, στο σχολικό κτίριο στεγαζόταν και η οικία του δασκάλου.

Ακολουθεί ένας πίνακας (βλ. ΠΙΝΑΚΑΣ 5) της *Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Γενιτσών - Γουμέντζης (Γιαννιτσών - Γουμένισσας)* από τη Γενική Διοίκηση

Μακεδονίας, ο οποίος αναφέρεται στην κατάσταση των διδακτηρίων, στις ανάγκες αυτών, καθώς και στον αριθμό των μαθητών / τριών που φοιτούσαν σε αυτά⁴⁵:

⁴⁵ Το όνομα του συντάκτη του πίνακα 6 δεν αναφέρεται στη συγκεκριμένη πηγή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Εκπαιδευτική περιφέρεια Γενιτσών - Γουμέντζης 1912 – 1913 (Σημερινά Γιαννιτσά Πέλλας και Γουμένισσα Κιλκίς)

Όνομα Χωρίου	Αριθμός μαθητών / τριών ηλικίας 6 - 12 ετών	Τι σχολείον ελειτουργεί κατά το παραλθόν σχολικό έτος 1912 - 1913	Υπάρχει διδασκτήριον και ποία η κατάσταση αυτού;	Ποια έπιπλα και όργανα διδασκαλίας υπάρχουν;	Παρατηρήσεις
<i>Έσκιτζε ή Βέτσι</i> <i>Πάζαρ</i> (σημ. Ποντοχώρι N. Πέλλας)	20 μαθηταί 10 μαθήτριαι	Βουλγαρικόν	Υπάρχει διδασκτήριον εν καλή οπωσδήποτε καταστάσει εκ δυο δωματίων, ων το έτερον χρησιμεύει και για κατοικία του διδασκάλου.	5 θρανία, 1 πίναξ, 1 μικρά βιβλιοθήκη, 1 έδρα διδασκάλου, 1 αριθμητήριον και 5 μικροί χάρται Ευρώπης, Ασίας, Αφρικής, Αμερικής και Ελλάδος.	Ανάγκη διδασκάλου ψάλτου.
<i>Βούδριστα</i> (Παλαιός Μυλότοπος Πέλλας)	50 μαθηταί 31 μαθήτριαι	Βουλγαρικόν	Διδασκτήριον ευρύχωρον αλλά μη φωτιζόμενον επαρκώς, χρίζον επισκευής...	6 θρανία, 1 αριθμητήριον, χάρτης ελληνικής χερσονήσου	Ανάγκη διδασκάλου...

Γιούψεβον (Γυψοχώρι Πέλλας)	20 μαθηταί 15 μαθήτριαι	Ελληνικόν	Υπάρχει διδακτήριον αλλ' εν αθλία καταστάσει.	Ουδέν σχεδόν υπάρχει	Οι κάτοικοι παραπονούνται κατά του διδασκάλου... ότι είναι αμελής και ότι έχει χάσει το κύρος του...
Καρυώτισσα (Καρυώτισσα Πέλλας)	20 μαθηταί 13 μαθήτριαι	Ελληνικόν	Υπάρχει διδακτήριον με πάτωμα σεσαθρωμένον	Εις μικρός μαυροπίνακας και 4 θρανία	
Καδινόβον (Γαλατάδες)	41 μαθηταί 19 μαθήτριαι	Ελληνικόν	Υπάρχει διδακτήριον επαρκή δια 50 μαθητάς	5 θρανία, 2 μαυροπίνακες, 1 αριθμητήριον, 1 έδρα διδασκάλου, 13 εικόν. Π. & Κ. Δ. Βουλγαρική	... Καλό θα ήτο να αντικαθίσταται ο διδάσκαλος
Πρίζνα (Βραστή Πέλλας)	5 μαθηταί 3 μαθήτριαι		Διδακτήριον δεν υπάρχει δύναται όμως να χρησιμεύσει ως σχολείον ο ξενών της	ουδέν	Ο... διδάσκαλος έχει καταδικασθεί εις εξάμηνον φυλάκισιν.
Πλούγαρ	9 μαθηταί	Ελληνικόν			

(Λουδίας Ημαθίας)	7μαθήτριαι		Μονής Οσίου Λουκά		
Βρέζι (Άγιος Λουκάς Πέλλας)	3μαθηταί 4μαθήτριαι				
Πλάσνα (Κρύα Βρύση Πέλλας)	10 μαθηταί 8 μαθήτριαι				Ουδέποτε ελειτούργησε σχολείον
Γκόλο - Σέλο (Ακρολίμνη Πέλλας)	18μαθηταί 8μαθήτριαι	Ελληνικόν	Υπάρχει μία τρώγλη ως διδακτήριον, πρόκειται να ανεγερθεί νέον, το υλικό είναι έτοιμο		...
Τσέση - Γάς (Σταυροδρόμι Πέλλας)	22μαθηταί 11 μαθήτριαι	Βουλγαρικόν μέχρι Νοεμ. π. ε.	Διδακτήριον λαμπρόν		Ο διδάσκαλος πρέπει να γνωρίζει και να ψάλλη
Βλάσι (Εσώβαλτα Πέλλας)	18 μαθηταί 8μαθήτριαι	Προ τετραετίας Βουλγαρικόν	Διδακτήριον δεν υπάρχει		...
Λιπαρίνοβον	20 μαθηταί	Ελληνικόν	Διδακτήριον επαρκές	2 θρανία, 1 έδρα κι	Ο διδάσκαλος

(Λιπαρό Πέλλας)	5 μαθήτριαι			ένα κάθισμα	προσωρινώς εκτελεί χρέη υπογραμματέως οικον. Επιτρόπου...
Άγιος Γεώργιος (Άγιος Γεώργιος Πέλλας)	10 μαθηταί 12 μαθήτριαι	Βουλγαρικών	Εν χαμηλόν ισόγειον ελεεινόν οίκημα εκ δυο δωματίων	2 θρανία σεσαθρωμένα	Ανάγκη μιας διδασκαλίσσης
Γρόπα (Δάφνη Πέλλας)	6 μαθηταί 8 μαθήτριαι	Σχολείον ουδέποτε ελειτούργησεν			
Καλλίνιτσα (Καλή Πέλλας)	13 μαθηταί 3 μαθήτριαι	Μόνον τουρκικόν			
Μανδάλ (Μάνδαλο Πέλλας)	7 μαθηταί 4 μαθήτριαι				Ανάγκη ενός δασκάλου. Τα τρία τούτα χωρία πρέπει να έχουσιν κοινόν σχολείον εις Μαυριανήν (οικία ενός Μπέη)
Μαυριανή (Μαύρο Πέλλας)	4 μαθηταί 4 μαθήτριαι				
Μπάμπιανη (Λάκκα Πέλλας)	5 μαθηταί 11 μαθήτριαι				
Ασάρ Μπέη	27 μαθηταί	Βουλγαρικών	Υπάρχει διδακτήριον	3 θρανία, μία τράπεζα	Έχουν ανάγκη

(Δροσερό Πέλλας)	19 μαθήτριαι		εν καλή οπωσδήποτε καταστάσει	και εις μαυροπίναξ	διδασκάλων...
Κρουσάρι (Αμπελιές Πέλλας)	31 μαθηταί 25 μαθήτριαι		Διδακτήριον ετοιμόρροπον	4 θρανία εφθαρμένα	Ανάγκη καλού διδασκάλου
Κορνισιόρ (Κρώμνη Πέλλας)	50 μαθηταί 41 μαθήτριαι	Βουλγαρικόν	Οπωσδήποτε καλόν	ουδέν	Διωρίσθη ένας διδάσκαλος...
Ραδομίρι (Παλαιό Ασβεσταριό Πέλλας)	44 μαθηταί 18 μαθήτριαι	Βουλγαρικόν	Το σχολείον δεν χωρεί πλέον των 20 μαθητών	3 θρανία και 1 Αριθμητήριον	Διωρίσθη ένας διδάσκαλος. Ως σχολείον δύναται να χρησιμοποιηθεί η οικία του Κομιτατζή Βάνδου. Ένεκα της από το Ραδομίριον μικράς αποστάσεως δύναται να φοιτώσιν εις το εν Ραδομυρίω σχολείο...
Τσιγάρεβο	11 μαθηταί				

(Ανυδρο Παιονίας-Κιλκίς)	10 μαθήτριαι	—			
Ράμνα (Ομαλό Παιονίας - Κιλκίς)	17 μαθηταί 14 μαθήτριαι	—	Διδακτήριον λαμπρόν	ουδέν	Ο διδάσκαλος να γνωρίζει και να ψάλλη
Δάμιανη (Δαμιανό Πέλλας)	7 μαθηταί 10 μαθήτριαι	Βουλγαρικών	Διδακτήριον αρκετά καλόν	2 θρανία, εις μαυροπίναξ και εν αριθμητήριον	Οι κάτοικοι θέλουν διδάσκαλον ψάλλη
Πυλωρίκιον (Πενταπλάτανος Πέλλας)	18 μαθηταί 9 μαθήτριαι	Βουλγαρικών	Διδακτήριον καλόν αλλά χρήζον επισκευής		Ανάγκη μιας διδασκαλίας
Αλάρη (Αρχοντικό Πέλλας)	20 μαθηταί 10 μαθήτριαι	Βουλγαρικών με 3 τάξεις	Διδακτήριον εν καλή καταστάσει και επαρκή	Υπάρχουν τα αναγκαία έπιπλα	Θέλουν ο διδάσκαλος να είνε και ψάλλης
Άγιοι Απόστολοι	60 μαθηταί	Ελληνικόν με 4 τάξεις	Διδακτήριον χρήζον	Τα περισσότερα των	Ανάγκη και τρίτου

(Πέλλα Πέλλας)	40 μαθήτριαι	και Νηπιαγωγείον Βουλγαρικών	επιδιορθώσεως	επίπλων κατεστράφησαν υπό του στρατού	διδασκάλου
Λειβαδίτσα (Λειβαδίτσα Πέλλας) Ράμελι (Ραχώνα Πέλλας)	20 μαθηταί 10 μαθήτριαι 18 μαθηταί 12 μαθήτριαι	—	Διδακτήριον δεν υπάρχει, πρόκειται να ανεγερθεί...	ουδέν	Ανάγκη ενός διδασκάλου...
Κορφάλια: Άνω Μέσον Κάτω (Κουφάλια Θεσσαλονίκης)	70 μαθηταί 30 μαθήτριαι 30 μαθηταί 20 μαθήτριαι 50 μαθηταί 30 μαθήτριαι	Ελληνικόν Ελληνικόν Βουλγαρικών	Διδακτήριον επαρκές Διδακτήριον επαρκές		... ανάγκη ενός διδασκάλου ...
Λιτοβόι	22 μαθηταί	Βουλγαρικών	Διδακτήριον δεν	ουδέν	Οι κάτοικοι ζητούν

(Λεπτοκαρυά Πέλλας)	13 μαθήτριαι		υπάρχει		διδάσκαλον
Γερακάρτση (Γερακώνα Παιονίας - Κιλκίς)	30 μαθηταί 14 μαθήτριαι	Βουλγαρικόν	Διδακτήριον εν καλή καταστάσει επαρκέστατον μετά δωματίου δια τον διδάσκαλον	Ουδέν Θα αγοράσει η κοινότης	Εναγωνίως περιμένουν τον διδάσκαλον
Λιμπάχοβον (Φιλυριά Παιονίας - Κιλκίς)	10 μαθηταί 10 μαθήτριαι	—	Διδακτήριον εν καλή καταστάσει	3 θρανία, εις μαυροπίναζ, 2 τραπέζια, 3 καρέκλαι και μια θερμάστρα.	...
Κοσίνοβον (Πολύπετρο Παιονίας - Κιλκίς)	20 μαθηταί 22 μαθήτριαι	Ελληνικόν Βουλγαρικόν	Διδακτήριον το πρόην Βουλγαρικόν επαρκέστατον	Στερούνται τοιούτων συνέστησα εις τους κατοίκους να κατασκευάσωσι μερικά θρανία τουλάχιστον.	
Πέτροβον (Άγιος Πέτρος)	82 μαθηταί 62 μαθήτριαι	Ελληνικόν	υπάρχει διδακτήριον εν καλή οπωσδήποτε		Και το προσωπικόν του προηγούμενου

Παιονίας - Κιλκίς)			καταστάσει, αλλά δεν θα επαρκέσει δύναται να χρησιμοποιηθεί και η Βουλγαρική εκκλησία		έτους δεν θα επαρκέσει, αναλαμβάνει όμως αντί μικράς αμοιβής ο ιερέυς και πρώην διδάσκαλος... 4 ώρες τουλάχιστον την ημέραν
Κονίκοβο (Στίβα - Δυτικό Πέλλας)	19 μαθηταί 9 μαθήτριαι	Βουλγαρικών	Διδακτήριον εν καλή οπωσδήποτε καταστάσει μετά δωματίου δια τον διδάσκαλον		
Μπαμπάκιοϊ (Μεσιά Παιονίας - Κιλκίς)	36 μαθηταί 28 μαθήτριαι	Ουδέποτε ελειτούργησε σχολείον	Ως διδακτήριον δύναται να χρησιμοποιηθεί εν οθωμανικόν προσκυνητήριον κενόν νυν και μη	ουδέν	Ανάγκη διδασκάλου

			<i>χρησιμοποιούμενον</i>		
Οριζάρτσι (Ρύζια Παιονίας - Κιλκίς)	44 μαθηταί 34 μαθήτριαι	Ελληνικόν Βουλγαρικόν	Διδακτήριον δεν υπάρχει. Οι πρώην βουλγαρίζοντες έχουν θέσει τα θεμέλια νέου διδακτηρίου του οποίου οι τοίχοι έχουν υψωθεί μέχρι 3 μέτρα δια την αποπεράτωσιν δε χρειάζονται περί τας 100 λίραι.	5 θρανία προερχόμενα εκ του Βουλγαρ.	Η κοινότης έχει εισοδήματα μέχρι 5 λιρών ετησίως. Ως σχολείον δύναται να χρησιμεύση προς το παρόν η οικία του Καρακότσου.
Βόζιτσι (Αθυρα Πέλλας)		Ελληνικόν μετά 35 μαθητών μαθητριών Βουλγαρικόν μετά τριπλασίου αριθμού μαθητών	Διδακτήρια δυο ελλην. Και το πρώην βουλγαρικόν		Ανάγκη διδασκάλου, διδασκαλίσσης...
Γκούρμπες (Αγροσυκιά Πέλλας)	30 μαθηταί 20 μαθήτριαι	Το προσαρτηθέν ελειτουργει Βουλγαρική σχολή με	Διδακτήριον νεόκτιστον		Ο διδάσκαλος είναι και ψάλτης

		<i>1 διδάσκαλο και 15 μαθ.</i>			
Ταγαρμές (Υδρόμυλοι Γιαννιτσών - Πέλλας)	<i>9 μαθηταί 7 μαθήτριαι</i>	<i>Ουδέποτε ελειτούργησε σχολείο</i>			
Δάμποβον (Βαλτοτόπι Παιονίας - Κιλκίς)	<i>11 μαθηταί 13 μαθήτριαι</i>		<i>Διδακτήριον υπάρχει χρήζον επιδιόρθωσης</i>		
Βαλγάτση (Καμποχώρι Παιονίας - Κιλκίς)	<i>14 μαθηταί 13 μαθήτριαι</i>		<i>Διδακτήριον επαρκές</i>	<i>ουδέν</i>	<i>...</i>
Γοργόπη (Γοργόπη Παιονίας - Κιλκίς)	<i>56 μαθηταί 40 μαθήτριαι</i>	<i>Βουλγαρικόν</i>	<i>Διδακτήριον επαρκές μόνον δια τα άρρενα</i>	<i>14 θρανία, 2 μαυροπίνακες, 40 εικ. Π. & Κ. Δ. και 40 εικ. Ζωολογίας</i>	<i>Ανάγκη διδασκάλου...</i>
Τούμπα (Τούμπα Παιονίας - Κιλκίς)	<i>53 μαθηταί 42 μαθήτριαι</i>	<i>Βουλγαρικόν</i>	<i>Διδακτήριον εν καλή οπωσδήποτε καταστάσει επαρκές μόνον δια τα άρρενα</i>	<i>45 εικ. Κ. Δ. & 28 Π. Δ., 48 εικ. ζωολ., 1 υδρόγ. σφ., 2 μαυροπίνακες, 1</i>	<i>Ανάγκη διδασκάλου...</i>

				αριθμητήριον	
Τοσόλοβον (Στάθης Παιονίας - Κιλκίς)	39 μαθηταί 23 μαθήτριαι	Βουλγαρικών	Διδακτήριον οπωσδήποτε επαρκές	2 μαυροπίνακες, 5 θρανία, 1 αριθμητήριον και μια τράπεζα	Ανάγκη διδασκάλου καλού...
Πέτγας (Πεντάλοφος Παιονίας - Κιλκίς)	32 μαθηταί 24 μαθήτριαι	Βουλγαρικών μέχρι της μάχης των Γιαννιτσών	Διδακτήριον επαρκές χρήζον επισκευής εκ δυο δωματίων	7 θρανία, 1 μυροπίναξ και 1 θερμάστρα	—
Ράμνα (Ομαλό Παιονίας - Κιλκίς)	17 μαθηταί 14 μαθήτριαι	—	Διδακτήριον επαρκέστατον κτισθέν προ δεκαετίας	ουδέν	Αναγκαιότατος ο διδάσκαλος
Κρίβα (Γρίβα Παιονίας - Κιλκίς)	—	Βουλγαρικών	Διδακτήριον λαμπρόν	—	—
Μπαροβίτσα (Καστανερή Παιονίας - Κιλκίς)	82 μαθηταί 80 μαθήτριαι	Βουλγαρικών με 2 διδασκάλους	Διδακτήριον επαρκές αλλά χρήζον επισκευής	17 θρανία πεπαλαιωμένα, 2 μαυροπίν., 1 αριθμητήριον	Ανάγκη διδασκάλου, διδασκαλίσσης...
Τσέρνα - Ρέκα	107 μαθηταί	Ελληνικών με 94	Διδακτήριον λαμπρόν		

(Κάρπη Παιονίας - Κιλκίς)	85 μαθήτριαι	μαθητάς και με 2 τάξεις Α κ' Β	ευρυχωρότατον αλλά μη τελειοποιηθέν προς χρήσιν μόνον 2 αίθουσαι μια εις το άνω και μια εις το κάτω πάτωμα		
------------------------------	--------------	-----------------------------------	---	--	--

Πηγή: ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ52 / σ. 19 - 27

Επιπλέον, πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση των διδακτηρίων αναφέρονται σε εκθέσεις των επιθεωρητών εκπαίδευσης δημοτικών σχολείων:

- 20 / 6 / 1914 – Έδεσσα (από τον Δημ. Γ. Δαμάνη): «... ανάγκη επείγουσα να επισκευασθή κ' ανέγερσις σχολείων όπου δεν υπάρχουσι τοιαύτα ή κι αν υπάρχωσιν είνε όλως ακατάλληλα κι ανεπαρκή...». ⁴⁶
- 21 / 1 / 1920 - Κρουσάρι (σημ. Αμπελιές Πέλλας, επιθεωρητής Ακραντώνης):

«Κατεδαφισθέντος του άχρι τούδε ετοιμορρόπου διδακτηρίου... οικοδομείται... διδακτήριον... απλόν και απέριττον... δαπάναι της κοινότητος... δι ου... ευκολιών αλλά και προσωπικής εργασίας των κατοίκων φρονώ ότι θα κατορθώσιν η συμπλήρωσις του διδακτηρίου.

Δια την προσωρινήν εγκατάστασιν και λειτουργίαν των σχολείων Κρουσαρίου ενοικιάσθησαν τρία δωμάτια ακατάλληλα εν Κρουσαρίω. Δεν ήτο όμως και δυνατόν να εξοικονομηθώσιν άλλως τα πράγματα... έχει ανά 2 θρανία σεσαθρωμένα διά τους μεγαλύτερους μαθητάς, των λοιπών καθημένων... επί ψάθων». ⁴⁷

- 29 – 30 – 31 / 1 / 1920 - Γουμένισσα (σημ. Γουμένισσας Κιλκίς, επιθεωρητής Ακραντώνης):

«... μη επιδεχομένων ουδεμίαν αναβολήν αναγκών του διδακτηρίου ηναγκάσθην να προβώ εις δαπάνας τινάς εν συνεννοήσει μετά των διδασκάλων του σχολείου, ν' αφήσω δε και 500 δραχμάς κατά την αναχώρησιν μου... προς αυμπλήρωσιν άλλων ελλείψεων... 496 δραχμάς κατατεθείσας υπό της κοινότητος Γουμενίτσης υπέρ του σχολικού ταμείου... να κατασκευασθώσι δε θρανία και πίνακες». ⁴⁸

⁴⁶ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ47 / σ. 86.

⁴⁷ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 5.

⁴⁸ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 7 - 8.

- 1 / 2 / 1920 - Λιμπάχοβον (σημ. Φιλυριά Κιλκίς, επιθεωρητής Ακραντώνης):
«Το διδακτήριον... είνε μικρόν αλλά επαρκές δια τους μαθητάς...».⁴⁹
- 18 – 19 / 2 / 1920 - Βλάχ (σημ. Εσώβαλα Πέλλας, επιθεωρητής Ακραντώνης):

«... ελλείπει διδακτηρίου εις το καλύτερον κτίριον του χωρίου... εις το πρώτον (πάτωμα) κατοικεί ο διδάσκαλος μετά της οικογενείας του ... τα δωμάτια... στενάχωρα... έκτασις πολύ μεγάλη κι ελευθέρα δια τα διαλείμματα... Έχει επισκευασθεί υπό της κοινότητος... η αρχική κατασκευή του κτιρίου είνε ελαττωματική».⁵⁰

- 11 / 3 / 1920 – Βούδριστα (σημ. Παλαιός Μυλότοπος Πέλλας, επιθεωρητής Ακραντώνης): «Διδακτήριον... ανεπαρκές, φωτιζόμενον... η οροφή του πατώματος τούτου έχει ανάγκη στηρίζεως».⁵¹
- 12 / 3 / 1920 – Γιούψοβον (σημ. Γυψοχώρι Πέλλας, επιθεωρητής Ακραντώνης): «... έλειψη επαρκών θρανίων... τα νήπια, άτυχα καθήμενα επί του δαπέδου...».⁵²
- 13 / 3 / 1920 – Καλλίνιτσα (σημ. Καλή Πέλλας, επιθεωρητής Ακραντώνης):

«Το σχολείον τούτο από της απελευθερώσεως δεν ελειτούργησεν ουδόλως σχεδόν πλην μικράς 40ημέρου περιόδου. Η κοινότης εστερείτο ανέκαθεν διδακτήριον, ήδη δε κατεσκεύασε μικρόν... κατάλληλον προς τούτο

⁴⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιταίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 9.

⁵⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιταίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 21.

⁵¹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιταίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 33.

⁵² Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιταίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 36.

μετά κατοικίας δια τον διδάσκαλον. Είνε δ' όμως άνευ πατώματος, οροφής και άλλων χρειωδών...».⁵³

- 6 / 5 / 1920 – Μικρά και Μεγάλα Λειβάδια (σημ. Λειβάδια Κιλκίς, επιθεωρητής Ακραντώνης):

«Διδακτήρια ... υπάρχουνσι δύο... το πρώτον στερείται των πάντων, θυρών, παραθύρων, ... υαλοπινάκων ... ουδέν πλέον... ουδέν τράπεζαν... ουδέν κάθισμα εν τη ψυχή ενταύθα δριμύ ακόμα και χειμερινόν, τα ρεύματα του αέρος εν τω διδακτηρίω διασταυρούμενα εξ όλων των διευθύνσεων καθιστώσιν αδύνατον την εν αυτώ διαμονήν ακινδύνως μαθητών και διδασκάλων... οι διδάσκαλοι και οι μαθηταί υπέφερον...».⁵⁴

- 11 / 5 / 1920 – Όσιανη (σημ. Αρχάγγελος Αλμωπίας, επιθεωρητής Ακραντώνης):

«... το διδακτήριον ... έχει πλείσται ανάγκαι... επιβάλλει την συμπλήρωσιν του β' πατώματος, της οροφής προς αποτροπήν του κινδύνου της πτώσεως μαθητών εκ του ύψους του β' πατώματος εις το πλακόστρωτον πρώτον... απαραίτητος είναι η επέκταση κι η πλήρης κατασκευή του κτεισθέντος τοίχου... ο περιορισμός μέρους της μεγάλης αιθούσης προς κατασκευή ετέρας... δια το δημοτικόν σχολείον... τοποθέτηση υαλοπινάκων, ων παντελώς στερείται το διδακτήριον... επείγει η κατασκευή θρανίων...».⁵⁵

⁵³ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιταίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 37.

⁵⁴ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιταίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 54 - 55.

⁵⁵ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιταίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 57 - 58.

- 12 / 5 / 1920 - Μπερίσλαβ (σημ. Περίκλεια Αλμωπίας, επιθεωρητής Ακραντώνης): «... διδακτήριον χαμηλό με το δάπεδον κατώτερον του έξω εδάφους στερούμενον πατώματος και φωτιζόμενον ατελέστατα». ⁵⁶
- «Γενική έκθεσις περί της λειτουργίας των σχολείων της περιφέρειας κατά το έτος 1919 - 1920 (επιθεωρητής Ακραντώνης): ... 25 διδακτήρια καλά και μάλλον επαρκή χρίζοντα των συνήθων μαυροπινάκων. 35 είνε ή ανεπαρκή ή άλλως εχόντων ανάγκην σοβαρότερων επισκευών. 6 πρέπει ολοτελώς να αντικατασταθώσι. 13 κοινότητα στερούνται διδακτηρίου και 4 σχολεία λειτουργούσιν εν ιδιωτικάς οικήμασιν επί ενοικίω... ουδέν σχολείον κέκτηται θρανία στερεά, επαρκή και κατά τας απαιτήσεις της υγιεινής... πάντα σχεδόν είνε υψηλά, μακρά, κακάσχημα, χονδροειδή και σεσαθρωμένα... στερούνται πινάκων... ως πίνακες εχρησιμοποιούντο αι θύραι και οι τοίχοι... ». ⁵⁷
- 20 / 1 / 1921 - Μπόζιτς (σημ. Άθυρα Πέλλας, επιθεωρητής Ακραντώνης): «... παλαιόν και αμφιβόλου στερεότητας διδακτήριον... ουδεμία αξία λόγου βελτίωσις... εθεωρήθει εγκαταλειπτέον... Είνε ανάγκη να ανεγερθή νέον...». ⁵⁸
- 21 / 1 / 1921 – Πέτροβον (σημ. Άγιος Πέτρος Κιλκίς, επιθεωρητής Ακραντώνης): «... ελείπονται δυο πίνακες εισέτι και τινά θρανία...». ⁵⁹
- 14 / 5 / 1923 - Λιτοβόϊον (σημ. Λεπτοκαρυά Πέλλας): «... ως σχολείον χρησιμεύει καλύβι ... άνευ οροφής και πατώματος... άνευ υαλοπίνακος... 2 ντουράκια (σανίδες προς κάθισμα) κακοτέχνως κατασκευασμένα... μικρόν δωμάτιον χρησιμεύει ως κατοικία του διδασκάλου...». ⁶⁰

⁵⁶ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσαί, σ. 60.

⁵⁷ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσαί, σ. 112.

⁵⁸ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσαί, σ. 185.

⁵⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσαί, σ. 187.

⁶⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσαί, σ. 332.

- 14 / 5 / 1923 - Γεράκαρτσι (σημ. Γερακώνα Κιλκίς): «... θρανία ανθυγιεινά, πίνακαν κινητόν δυσχεραίνοντα την γραφήν, μίαν τράπεζαν κι ένα κάθισμα». ⁶¹
- 15 / 5 / 1923 - Γουμένιτσα (σημ. Γουμένισσα Κιλκίς): «... Τα θρανία... παλαιά, ανθυγιεινά κι όχι επαρκή, ελλείπουσι δε 2 τράπεζαι και όλα σχεδόν τα διδακτικά όργανα...». ⁶²
- 18 / 7 / 1923 - Εν Γενιτσαίς (σημ. Γιαννιτσία Πέλλας):

«Εκ των σχολικών κτηρίων 31... καλά, 16 σχετικώς καλά, 5 εν κατασκευή και 11 ακατάλληλα ελλείπουσι δε παντάπασαν τα τοιαύτα... τα θρανία είναι παλαιά κι ανθυγιεινά... σχολικά όργανα δεν υπάρχουν... οι κάτοικοι θεωρούσιν υποχρέωσίν τους να κατασκευάσωσιν διδακτήρια, να κατασκευάσωσι και να εφοδιάσωσι με θρανία κλπ αρκεί να ευρεθεί η κινητήριος δύναμις». ⁶³

Τα επόμενα χρόνια, το πρόβλημα παραμένει και τα σχολεία συνεχίζουν να χρειάζονται επισκευές. Πιο συγκεκριμένα, στις 29 Δεκεμβρίου του 1924, για την εκπαιδευτική περιφέρεια Γιαννιτσών, ο Επιθεωρητής Ακραντώνης στην έκθεσή του «Περί της λειτουργίας των σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών και των ενδεικνυομένων μέτρων δια την βελτίωσιν αυτών» προς την Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης περιγράφει την κατάσταση των διδακτηρίων ως εξής:

«Εκ των διδακτηρίων της περιφέρειας, 32 έχουσιν ανάγκην επισκευών... 2 είναι ετοιμόρροπα και 14 ακατάλληλα τα οποία πρέπει να ανακαινισθώσι εκ βάθρων. Έτι είναι ανάγκη να ανεγερθώσι 10 νέα και να αποπερατωθούν 4 ημιτελή... θα απαιτηθή δαπανών κατά τους μετριοτέρους υπολογισμούς 1.400.000 δραχμών εάν διαχειρισθώσιν αυτά αι σχολικαί επιτροπαί και συντρέξωσιν οι κάτοικοι δια

⁶¹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσία, σ. 332.

⁶² Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσία, σ. 333.

⁶³ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσία, σ. 378.

προσωπικής εργασίας, άλλως δε διπλάσιον ποσόν. Τα υπάρχοντα θρανία είναι ανεπαρκή και ανθυγιεινά, οι πίνακες ανεπαρκείς διδακτικά όργανα κατά κανόνα δεν υπάρχουν». ⁶⁴

Σε μία άλλη έκθεση, ο Επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων Εδέσσης Π. Πύρζας παραθέτει ένα πίνακα (βλ. ΠΙΝΑΚΑΣ 6) «εμφαίνων την κατάστασιν των διδακτηρίων, σχολικών σκευών κτλ. εν τη Εκπαιδευτική περιφέρεια Εδέσσης» ⁶⁵.
Ειδικότερα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Εμφαίνων την κατάστασιν των διδακτηρίων σχολικών σκευών κτλ. εν τη Εκπαιδευτική περιφέρεια Εδέσσης.

Έδρα σχολείων	Είδος σχολείων	Κατάσταση διδακτηρίων
Έδεσσα	Α' αρρένων	Έχει ανάγκην μεγάλης επισκευής.
Έδεσσα	Β' αρρένων	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Έδεσσα	Α' θηλέων	Να εκποιηθεί και να ανεγερθεί νέον ως ακατάλληλον.
Έδεσσα	Β' θηλέων	Να εκποιηθεί και να ανεγερθεί νέον ως ακατάλληλον.
Άνω Ρόδοβον (Άνω Κορυφή Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Άρσεν (Άρσένι Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Βάγγενη (Σεβαστιανά Εδέσσης)	Μικτόν	Λειτουργεί εν Οθωμανική οικία έχουση ανάγκην επισκευής.
Βέρτικοπ (Σκύδρα)	Μικτόν	Λειτουργεί εν Οθωμανική οικία έχουση ανάγκην

⁶⁴ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 19 - 23.

⁶⁵ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 28 - 31.

		επισκευής.
Βέτσισα (Πολυπλάτανος Ημαθίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Βλάδοβον (Άγρας Εδέσσης)	Μικτόν	Επαρκές.
Βουλκογιάννοβον (Λύκοι Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Βούλτσιστα (Υδραία Αλμωπίας)	Μικτόν	Ανεπίδεκτον επισκευής.
Γαύριστα (Δωροθέα Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Τσερνέσοβον (Γαρέφι Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Γιαβόριανη (Πλατάνη Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Γιαννάκοβον (Γιαννακοχώρι Ημαθίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Γκολισάνη (Λευκάδια Ημαθίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Γκούγκοβον (Βρυτά Εδέσσης)	Μικτόν	Ανεπίδεκτον επισκευής.
Επισκοπή (Ημαθίας)	Μικτόν	Ανεπίδεκτον επισκευής.
Ζέρβη (Εδέσσης)	Μικτόν	Επαρκές.
Κάμενικ (Πετραία Εδέσσης)	Μικτόν	Λειτουργεί εν Οθωμανική οικία ανεπιδέκτου επισκευής.
Καπίνιανη (Εξαπλάτανος Αλμωπίας)	Μικτόν	Λειτουργεί ελλείπει διδακτηρίου εν οικία Οθωμανική εχούση ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Κάτω Πούζαρ (Κάτω Λουτράκι Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Κάτω Ρόδοβον (Κάτω	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς

Κορυφή Αλμωπίας)		επισκευής.
Κουζούσανη (Φιλώτεια Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Κροντσέλοβον (Κερασιά Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Κωστούριανη (Ξιφιανή Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Λιποχώριον (Λιποχώρι Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Λούκοβιτς (Σωτήρα Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκη ελαφράς επισκευής.
Μεσημέρι (Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Μπόχοβον (Πρόμαχοι Αλμωπίας)	Μικτόν	Επαρκές.
Μπίζοβον (Μεγαπλάτανος Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Νησίον (Νησί Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Ορυζάριον (Ριζάρι Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκη ελαφράς επισκευής.
Όσιανη (Αρχάγγελος Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Όστροβον (Άρνισσα Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Πόδος (Φλαμουριά Εδέσσης)	Μικτόν	Επαρκές.
Πόλιανη (Πολυκάρπη Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκη ελαφράς επισκευής.
Πότσεπ (Μαργαρίτα Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκη ελαφράς επισκευής.
Πράχνα (Άσπρο Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκη σοβαράς επισκευής.

Πρεμπόδιστα (Σωσάνδρα Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Προφήτης Ηλίας (Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Ρίζοβον (Ριζό Εδέσσης)	Μικτόν	Λειτουργεί εις Οθωμανικήν οικίαν εκούσης ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Ροσίλοβον (Ξανθόγεια Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Σάμαρ (Σάμαρι Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Σαρακίνοβον (Σαρακηνοί Αλμωπίας)	Μικτόν	Επαρκές.
Σλάτινον (Χρυσή Αλμωπίας)	Μικτόν	Επαρκές.
Σερμορένσβον	Μικτόν	Ανεπίδεκτον επισκευής.
Σπόρσκον (Κάτω Πευκωτό Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Σούμποσκον (Αριδαία Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Σούμποσκον	Πρακτική σχολή	Αργεί δι' έλλειψη διδακτηρίου.
Στράιστα (Ιδα Αλμωπίας)	Μικτόν	Επαρκές.
Στρούπινον (Λυκόστομο Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Τέχοβον (Καρυδιά Εδέσσης)	Μικτόν	Επαρκές, αλλ' έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Τούδωρτσι (Θεοδωράκι Αλμωπίας)	Μικτόν	Επαρκές.
Τρέσινον (Όρμα Αλμωπίας)	Μικτόν	Επαρκές αλλ' έχει ανάγκην μικράς επισκευής.
Τσάκωνι Τσιφλίκ (Χρύσα Αλμωπίας)	Μικτόν	Ανεπίδεκτον επισκευής.

Τσέγανη (Άγιος Αθανάσιος Εδέσσης)	Μικτόν	Αρωγή εις ανεγειρόμενον.
Τσαρκόβιανη (Κλεισοχώρι Εδέσσης)	Μικτόν	Επαρκές.
Φούστανη (Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Όσλοβον (Παναγίτσα Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Τρέμπολετς (Μαυροβούνι Εδέσσης)	Μικτόν	Έχει ανάγκην σοβαράς επισκευής.
Σέβρενη (Βορεινό Αλμωπίας)	Μικτόν	Λειτουργεί εις Οθωμανικόν οίκημα έχον ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Κωστελούπ (Κωνσταντία Αλμωπίας)	Μικτόν	Λειτουργεί εις Οθωμανικόν οίκημα έχον ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Νοβοσέλτσι (Νερόμυλοι Αλμωπίας)	Μικτόν	Ανεπίδεκτον επισκευής.
Καρλάτοβο (Μηλιά Αλμωπίας)	Μικτόν	Δεν υπάρχει. Ήδη επισκευάσθη Οθωμανική οικία.
Δραγουμάνιτς (Άψαλος Αλμωπίας)	Μικτόν	Λειτουργεί εις Οθωμανικόν οίκημα έχον ανάγκη σοβαράς επισκευής.
Μπίζο μαχαλά (Πιπεριά Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Τρέστενικ (Θηριόπετρα Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Ρούδιον (Αλωρός Αλμωπίας)	Μικτόν	Ανεπίδεκτον επισκευής.
Τσάκωνι Μαχαλά (Τσάκοι Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην ελαφράς επισκευής.
Μοναστηριζών	Μικτόν	Δεν υπάρχει.

(Μοναστηράκι Αλμωπίας)		
Ρανίσλαφ (Αγάθη Αλμωπίας)	Μικτόν	Έχει ανάγκην επισκευής ελαφράς.
Μέγα Ρεύμα ⁶⁶	Μικτόν	Δεν υπάρχει.
Πρόδρομος (Αλμωπίας)	Μικτόν	Δεν υπάρχει.
Μπάνια (Λουτροχώρι Εδέσσης)	Μικτόν	Δεν υπάρχει.
Νέα Ζωή (Εδέσσης)	Μικτόν	Δεν υπάρχει.

Πηγή: ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 28 - 31.

Στο τέλος του πίνακα αυτού (βλ. ΠΙΝΑΚΑΣ 7) και πριν την υπογραφή του, ο επιθεωρητής σημειώνει:

«Πλην του δημοτικού σχολείου Στραϊτσης (Ιδας), όπερ έχει θρανία, δίδρα, πάντα τα λοιπά έχουν πολύεδρα, τύπου παλαιού και σχεδόν άχρηστα. Τα περισσότερα των σχολείων δεν έχουν πίνακας καλούς, τράπεζας και καθίσματα. Τα μέσα εποπτείας ελλείπουν σχεδόν από όλα τα σχολεία. Εν Εδέσση τη 29 Δεκεμβρίου 1924. Ο Επιθεωρητής Π. Πύρζας».

Ένα χρόνο μετά (25 Ιανουρίου 1925) σε μία ακόμη έκθεση *«Περί της καταστάσεως των σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφερείας Κιλκίς»*, ο βοηθός γραφείου επιθεωρήσεως των δημοτικών σχολείων Κιλκίς Κ. Σπηλίδης αναφέρει στη Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης την ανάγκη ανεγέρσεως σχολικών κτιρίων, αφού στα περισσότερα χωριά δεν υπάρχουν διδακτήρια: *«Δυνάμεθα να είπωμεν ότι εν τη περιφερεία ημών όλα τα χωρία εκτός 10 το πολύ δεν έχουσι διδακτήρια... λόγος επισκευής δεν υφίσταται ειμή μόνον ανεγέρσεως»*.⁶⁷

Τέλος, τη διετία 1926 - 1927, η κατάσταση των διδακτηρίων παραμένει η ίδια σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Ειδικότερα, σε εκθέσεις του επιθεωρητή κ. Ακραντώνη διαβάζουμε τα παρακάτω:

⁶⁶ Στην αναζήτηση των σημερινών ονομάτων ορισμένων περιοχών του πίνακα δε βρέθηκαν αποτελέσματα.

⁶⁷ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 6, 10.

- 18 / 9 / 1926 – Παλαιόν Έσκιτζε (σημ. Ποντοχώρι Πέλλας): «Διδακτήριον πληκτικόν, μικρόν».⁶⁸
- 21 / 9 / 1926 – Μεγάλα Λειβάδια (Ν. Κιλκίς): «Επειδή το παλαιόν διδακτήριον είναι ετοιμόρροπον παρέστη ανάγκη να λειτουργήσωσι αι διάφοραι τάξεις των σχολείων εις 4 οικήματα ρουμανιζόντων αναχωρησάντων εις Ρουμανίαν, ακατάλληλα δια διδακτήρια».⁶⁹
- 23 / 9 / 1926 – Μικρά Λειβάδια (Ν. Κιλκίς): «Το διδακτήριον έχει πολλές ελλείψεις».⁷⁰
- 19 / 10 / 1926 – Πράχνα (Άσπρο Πέλλας): «Ως διδακτήριον χρησιμοποιείται αποθήκη ανταλλαχθέντος Οθωμανών διασκευασθείσα κατά το δυνατόν. Θρανία εντελώς ακατάλληλα».⁷¹
- 19 / 10 / 1926 – Τσίτσιγας (Σταυροδρόμι Πέλλας): «Διδακτήριον στενάχωρον με πάτωμα χάσκον και θρανία ακατάλληλα».⁷²
- 20 / 10 / 1926 – Γυμνοχώριον : «Διδακτήριον καλόν, αλλά δεν έχει ασβεστωθή και τα θρανία είναι ανθυγιεινά».⁷³
- 21 / 10 / 1926 – Βλάχ (Εσώβαλτα Πέλλας): «Ως διδακτήριον χρησιμεύει δωμάτιον Οθωμανού ανταλλαχθέντος, στενάχωρον, τα θρανία ακατάλληλα».⁷⁴

⁶⁸ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών – 9 Οκτωβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 1.

⁶⁹ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 9 Οκτωβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 2.

⁷⁰ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών – 9 Οκτωβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 7.

⁷¹ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 6 Νοεμβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 15.

⁷² «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 6 Νοεμβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 16.

⁷³ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 6 Νοεμβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 16.

⁷⁴ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 6 Νοεμβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων

- 24 / 5 / 1927 – Βλάχ (Εσώβαλτα Πέλλας): «Διδακτήριον στενάχωρον. Εκαλέσαμεν τους κατοίκους, οι οποίοι επροθυμοποιήθησαν να αγοράσωσι το κονάκι, ώστε δια της χορηγηθείσης αρωγής των 120.000 δραχμών να γίνη τέλειον διδακτήριον».⁷⁵
- 6 / 6 / 1927 – Αξιούπολις (Ν. Κιλκίς): «... διδακτήριον ετοιμόρροπον και εντελώς ακατάλληλον».⁷⁶
- 8 / 6 / 1927 – Καρασίναν (Πλάγια Κιλκίς): «Το διδακτήριον στερείται πατώματος εκ σανίδων».⁷⁷
- 9 / 6 / 1927 – Κούπα (Ν. Κιλκίς): «Διδακτήριον σχετικώς καλόν, αλλά με ανεπαρκή θρανία, δι ο τα νήπια κάθονται επί του δαπέδου».⁷⁸
- 10 / 6 / 1927 – Σέχοβον (Ειδομένη Κιλκίς): «Διδακτήριον ακατάλληλον. Εχορηγήθησαν 20.000 δραχμαί κι ελπίζομεν ότι δι εράνου των κατοίκων και προσωπικής εργασίας των κατοίκων θα καταστή δυνατή η κατασκευή νέου».⁷⁹
- 14 / 6 / 1927 – Τούμπα (Ν. Κιλκίς): «Διδακτήριον ακατάλληλον. Εκαλέσαμεν τους κατοίκους και συνεστήσαμεν τα δέοντα δια την κατασκευήν νέου, αλλά λόγω της ενδείας των δεν δύνανται να παράσχωσιν άλλο τι πλην της προσωπικής των εργασίας».⁸⁰

περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 18.

⁷⁵ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 3 Ιουνίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 184.

⁷⁶ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 194.

⁷⁷ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 197.

⁷⁸ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 199.

⁷⁹ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 203.

⁸⁰ «Εκθέσεις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 206.

- 18 / 6 / 1927 – Πεντάλοφον (Ν. Κιλκίς): «Το διδακτήριον σχεδόν κατέρρευσε, δι ο μετεφέρθει το σχολείον εις προσφυγικόν δωμάτιο. Ελπίζομεν ότι δια την χορηγηθείσαν υπό του κράτους 20.000 δρχ, ισαριθμών της κοινότητος και της προσωπικής εργασίας των κατοίκων ταχέως θα κτισθεί νέον». ⁸¹
- 23 / 6 / 1927 – Πυλωρίκιον (Πενταπλάτανος Πέλλας): «Διδακτήριον ισόγειον άνευ πατώματος εκ σανίδων». ⁸²
- 23 / 6 / 1927 – Νέα Βούδριστα (Νέος Μυλότοπος Πέλλας): «Ως διδακτήριον χρησιμεύει εν δωμάτιον ανεπαρκές προσφυγικού οικίσκου άνευ θρανίων. Ο διδάσκαλος κατεσκεύασε σκιάδα έξωθεν του σχολείου, όπου κάθηνται σταυροποδητεί ή επί καθισμάτων». ⁸³
- 25 / 6 / 1927 – Μανδαραί (Αχλαδοχώρι Πέλλας): «Διδακτήριον με 1 αίθουσα, εν ω χρειάζονται 2, δια τούτο αι ανώτεραι τάξεις διδάσκονται εις την εκκλησιάν». ⁸⁴
- 22 / 9 / 1927 – Μικρά Λειβάδια (Ν. Κιλκίς): «Διδακτήριον ευάερον, αλλά ακτάλληλον κατά τα άλλα». ⁸⁵
- 26 / 9 / 1927 – Πρακτική σχολή θηλέων Γουμένισσας Κιλκίς: «... συντηρουμένην δαπάναις του συλλόγου προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμμάτων». ⁸⁶

⁸¹ «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 211.

⁸² «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 3 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 221.

⁸³ «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 3 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 222.

⁸⁴ «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 3 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 223.

⁸⁵ «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 30 Σεπτεμβρίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 230.

⁸⁶ «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 30 Σεπτεμβρίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 231.

Μελετώντας, λοιπόν, όλα τα παραπάνω στοιχεία καταλήγουμε στο ότι η κατάσταση των διδακτηρίων χειροτερεύει από το 1912 έως το 1927 στις περιοχές που μελετάμε. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διετία 1912 - 1913 στις περιοχές Γιαννιτσών και Γουμένισσας τα περισσότερα σχολεία είναι σε άσχημη κατάσταση, χρήζουν σοβαρής επισκευής και έχουν ανάγκη από βασικά υλικά και έπιπλα, όπως πίνακες, θρανία, πατώματα. Υπάρχει ένα νεόκτιστο διδακτήριο, τρία «λαμπρά», έξι διδακτήρια τα οποία χαρακτηρίζονται επαρκή, ένα διδακτήριο επαρκές για 20 άτομα κι ένα άλλο για 50, δύο διδακτήρια επαρκή μόνο για άρρενες, εννέα διδακτήρια που βρίσκονται σε καλή κατάσταση, ένα το οποίο είναι μεν σε καλή κατάσταση, αλλά λόγω του ότι δε θα επαρκέσει μπορεί να χρησιμοποιηθεί αντ' αυτού η βουλγαρική εκκλησία σύμφωνα με τον συντάκτη. Επιπρόσθετα, πέντε σχολεία χρειάζονται επισκευές, ένα σχολείο είναι σε «άθλια» κατάσταση, ένα άλλο χαρακτηρίζεται σαν «τρώγλη», κάποιο θεωρείται «ελεεινό» κι ένα κρίνεται ετοιμόρροπο. Αρκετές είναι και οι ελλείψεις κτιρίων (5). Κάποιες από αυτές τις ελλείψεις καλύπτονται με τη διδασκαλία να γίνεται στον ξενώνα της Μονής Οσίου Λουκά, σε ένα πρώην βουλγαρικό διδακτήριο, αλλά και σε ένα οθωμανικό προσκυνητήριο.

Ερευνώντας τη διετία 1919 – 1920, συνάγεται ότι τα πράγματα χειροτερεύουν. Ειδικότερα, 25 διδακτήρια θεωρούνται καλά, αλλά χρειάζονται πίνακες, 35 διδακτήρια κρίνονται ανεπαρκή και χρήζουν σοβαρών επισκευών, 6 διδακτήρια πρέπει να αντικατασταθούν ολοσχερώς, 13 κοινότητες δεν έχουν διδακτήρια, ενώ τέσσερα σχολεία λειτουργούν σε οικίες με ενοίκιο. Κρίνεται απαραίτητο από τον επιθεωρητή Ακραντώνη να επισκευαστούν τα ακατάλληλα, ελατωματικά και ανεπαρκή σχολεία, να ανεγερθούν νέα, τα οποία θα εξοπλιστούν με τα κατάλληλα εποπτικά μέσα. Τα διδακτήρια δεν έχουν πατώματα, οροφές, θέρμανση και καλό φωτισμό, τα νήπια κάθονται στο δάπεδο, αφού δεν υπάρχουν καρέκλες και θρανία. Όπου υπάρχουν, είναι παλιά, μη στερεά, ανεπαρκή, χαλασμένα και χωρίς υγιεινή. Ως πίνακες χρησιμοποιούνται οι πόρτες και οι τοίχοι. Σε κάθε περίοδο όμως, από αυτές που μελετήθηκαν στην παρούσα έρευνα, παρατηρείται η διάθεση των κατοίκων να προσφέρουν βοήθεια είτε αυτή είναι οικονομική, είτε έχει να κάνει με προσωπική εργασία.

Συνεχίζοντας, την περίοδο 1921 - 1923, τα πράγματα δε φαίνεται να έχουν κάποια ιδιαίτερη αλλαγή όσον αφορά την κατάσταση των διδακτηρίων. Εξακολουθεί να υπάρχει η ανάγκη ανέγερσης νέων διδακτηρίων και η σοβαρή έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής, πινάκων και θρανίων. Πολλά διδακτήρια δεν έχουν

δυνατότητες βελτίωσης, σύμφωνα με την άποψη του επιθεωρητή Ακραντώνη, άλλα είναι για εγκατάλειψη, ενώ όσα θρανία υπάρχουν είναι χωρίς υγιεινή και όσοι πίνακες είναι διαθέσιμοι δυσκολεύουν τη γραφή γιατί κουνιούνται. Ένα σχολείο λειτουργεί σε μια καλύβα χωρίς οροφή και πάτωμα, χωρίς υλικοτεχνική υποδομή. Υπάρχουν 31 καλά σχολικά κτίρια, 16 σχετικά καλά, 5 τα οποία επισκευάζονται και 11 ακατάλληλα.

Το 1924, σύμφωνα με τον επιθεωρητή Ακραντώνη, η κατάσταση των διδακτηρίων στα Γιαννιτσαφάνια φαίνεται να χειροτερεύει. Τα θρανία και οι πίνακες είναι ανεπαρκή και ανθυγιεινά, ενώ διδακτικά όργανα δεν υπάρχουν. Χρησιμοποιούν σοβαρών επισκευών 32 σχολικά κτίρια, δυο είναι ετοιμόρροπα, 14 κρίνονται ακατάλληλα και χρειάζονται οπωσδήποτε ανακαίνιση, 10 νέα πρέπει να ανεγερθούν και να ολοκληρωθούν 4 ημιτελή διδακτήρια.

Για την περιοχή της Έδεσσας την ίδια χρονιά (1924) ο επιθεωρητής Εδέσσης Π. Πύρζας σημειώνει ότι μόνο ένα σχολείο στην Ίδα έχει δίδρα θρανία κι όχι παλιά, «άχρηστα» πολυέδρα. Τα περισσότερα σχολεία δεν έχουν καλούς πίνακες, τραπέζια και καθίσματα, ενώ σχεδόν σε όλα υπάρχει έλλειψη εποπτικών μέσων. Μελετώντας τα στοιχεία που μας δίνει ο ίδιος καταλήγουμε στο ότι η κατάσταση χειροτερεύει, καθώς 42 σχολεία χρειάζονται επισκευή, 6 χαρακτηρίζονται ανεπίδεκτα επισκευής, σε 7 περιοχές δεν υπάρχουν σχολεία, 7 διδακτήρια λειτουργούν σε Οθωμανικά οικήματα, 2 κρίνονται ακατάλληλα και με ανάγκη να ανεγερθούν νέα, ένα λειτουργεί σε Οθωμανική οικία και δεν επιδέχεται επισκευής, 9 διδακτήρια μόνο είναι επαρκή, ένα είναι επαρκές, αλλά χρειάζεται μια μικρή επισκευή κι ένα τελευταίο, το οποίο χρειάζεται κάποια αρωγή για να ολοκληρωθεί η ανέγερσή του.

Στην περιοχή του Κιλκίς το 1925, σύμφωνα με τον βοηθό του γραφείου επιθεωρήσεως Κ. Σπηλίδη, τα πράγματα είναι σε ακόμα πιο άσχημη κατάσταση από τις προηγούμενες χρονιές και σχετικά με την περιοχή του νομού Πέλλας. Υπάρχει μεγάλη ανάγκη ανέγερσης σχολικών κτιρίων, καθώς στα περισσότερα χωριά δεν υπάρχουν καν σχολεία.

Τέλος, τη διετία 1926 – 1927 και σύμφωνα με τον επιθεωρητή Ακραντώνη η κατάσταση των διδακτηρίων εξακολουθεί να είναι άσχημη. Οι ανάγκες για νέα διδακτήρια συνεχίζουν να υπάρχουν, αφού τα ήδη υπάρχοντα είναι παλιά, μικρά, ετοιμόρροπα, έχουν πολλές ελλείψεις, τα θρανία κρίνονται ακατάλληλα και ανθυγιεινά και το δάπεδο «χάσκον». Σε ορισμένες περιοχές χρησιμοποιούνται αποθήκες ή και δωμάτια ως διδακτήρια, αλλά και τέσσερα οικήματα Ρουμάνων που

έχουν φύγει στη Ρουμανία, τα οποία όμως έχουν κριθεί ακατάλληλα. Σε άλλες περιοχές χρησιμοποιούνται προσφυγικά δωμάτια ως διδακτήρια, αλλά χωρίς θρανία. Τα νήπια εξακολουθούν να κάθονται στο δάπεδο λόγω της έλλειψης θρανίων. Βέβαια, κοινός παράγοντας σε κάθε περίοδο είναι η διάθεση των κατοίκων να βοηθήσουν για τη βελτίωση της κατάστασης είτε με προσωπική εργασία, είτε με χρήματα.

3.5.2 Συμμετοχή - φοίτηση των μαθητών / τριών στην εκπαίδευση.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα της εποχής που μελετάμε ήταν η άτακτη και ελλιπής συμμετοχή - φοίτηση των μαθητών στο σχολείο, στην εκπαίδευση. Σε μια έκθεση επιθεωρητή του δημοτικού σχολείου στα Βούδριστα (Παλαιός Μυλότοπος Πέλλας), στις 11 Μαρτίου του 1920, διαβάζουμε ότι «Οι εγγεγραμμένοι μαθητές του δημοτικού σχολείου 54... παρόντες 37...». ⁸⁷ Στις 21 Μαΐου του 1923, αναφέρεται από τον επιθεωρητή Ακραντώνη ότι στο Βαλγάτσι (Καμποχώρι Κιλκίς) ήταν «Εγγεγραμμένοι μαθηταί 28, παρόντες 20» ⁸⁸ και στις 22 Μαΐου 1923 στο Βαμβάκιοι «Εγγεγραμμένοι μαθηταί μετά των νηπίων 113, παρόντες δε 32 μαθηταί και 32 νήπια». Επίσης, ο ίδιος επιθεωρητής στις 10 - 11 Ιουνίου 1923 σημειώνει για το Κρουσάρι (Αμπελιές Πέλλας) ότι ήταν «εγγεγραμμένοι μαθηταί 100, παρόντες δε 19 της Α', 8 της Β', 15 της Γ' και 4 της Δ'» ⁸⁹ και για το Κορνισόρ (Κρώμνη Πέλλας) ότι ήταν «Εγγεγραμμένοι 72, παρόντες δε 1 της Δ', 5 της Γ', 6 της Β' και 13 της Α'». ⁹⁰ Το ίδιο συμβαίνει και κατά τα έτη 1926 - 1927. Ειδικότερα, ο επιθεωρητής Ακραντώνης σχολιάζει:

⁸⁷ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 33.

⁸⁸ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 345.

⁸⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 366.

⁹⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 367.

- 18 / 9 / 1926 – Παλαιόν Έσκιτζε (Ποντοχώρι Πέλλας): «Είχον εγγραφή 23 εκ των οποίων παρόντες ήσαν 7 της Γ', 2 της Β' και 3 της Α'». ⁹¹
- 25 / 6 / 1927 - Μανδαραί (Αχλαδοχώρι Πέλλας): «Εγγεγραμμένοι 80 ... Απουσιάζουν πολλά λόγω γεωργικών εργασιών». ⁹²
- 14 / 6 / 1927 – Τούμπα (Ν. Κιλκίς): «Εγγεγραμμένοι 102, παρόντες δε 2 της Ε', 5+1 της Δ', 9+6 της Γ', 9+7 Β', 16+23 Α'...». ⁹³

Αυτό οφειλόταν σε αντικειμενικές δυσκολίες, καθώς οι γονείς τούς απασχολούσαν στις δουλειές τους. Συγκεκριμένα, οι μαθητές/τριες συμμετείχαν σε γεωργικές εργασίες της οικογενείας. Όπως μας πληροφορεί, στις 18 Ιουλίου του 1923, ο επιθεωρητής Ακραντώνης σε έκθεσή του «περί της λειτουργίας των σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών και γνώμαι περί των ληπτέων μέτρων δια την ευρυθμοτέραν λειτουργία των», ⁹⁴ μετά τις 21 Μαΐου, τη γιορτή Κωνσταντίνου και Ελένης, οι γονείς συνήθως διέκοπταν τη φοίτηση των παιδιών τους, καθώς ξεκινούσε η περίοδος εκτροφής των μεταξοσκωλήκων, η σπορά των ρυζιών, οι καπνοφυτείες, όπως επίσης και κατά τους μήνες Αύγουστο, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο, οπότε και άρχιζε η συγκομιδή των σταφυλιών, του καλαμποκιού, των κάστανων κτλ. :

«... η δε εντόπωσίς μου κατά το ½ υπήρξεν απογοητευτική, όσον αφορά την φοίτησιν και πρόοδο των μαθητών... πλην ελαχίστων εξαιρέσεων εύρον λίαν άτακτον φοίτησιν. Εις τα πλείστα σχολεία δεν εφοίτων ουδέ οι ημίσεις των ελθόντων μαθητεύσιμον ηλικίαν και πολλοί δεν ήσαν διόλου εγγεγραμμένοι. Είναι αληθές ότι ήτο εποχή της εκτροφής μεταξοσκωλήκων, της καπνοφυτείας και της σποράς οψίμων, οι δε

⁹¹ «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 9 Οκτωβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 1.

⁹² «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 30 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 223.

⁹³ «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών - 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 206.

⁹⁴ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 378 - 379.

κάτοικοι ήσαν συνειθισμένοι μετά την εορτήν του Αγ. Κωνσταντίνου να αποσύρουν τα τέκνα των από το σχολείον.»⁹⁵

Θα πρότεινε, όπως αναφέρει παρακάτω, «... να γίνονται εξετάσεις κατά τα μέσα Μαΐου και να αρχίζωσιν αι εγγραφαί την 1^η Αυγούστου... », αλλά «Δυστυχώς δεν είναι δυνατόν», γιατί «κατά τον Αύγουστον, Σεπτέμβριον και Οκτώβριον είναι απασχολημένοι με την συγκομιδήν αραβοσίτου, σταφυλιών, καστανών κτλ. ». ⁹⁶

Πολλές φορές, όμως, βασική αιτία της ελλιπούς φοίτησης των μαθητών / μαθητριών ήταν και η άσχημη συμπεριφορά των δασκάλων απέναντι στους μαθητές, η αδιαφορία τους, αλλά και οι προστριβές που δημιουργούσαν με τους κατοίκους, οι οποίοι εν τέλει αρνούσαν οι ίδιοι να στείλουν στο σχολείο τα παιδιά τους. Οι δάσκαλοι, δηλαδή, ευθύνονται σύμφωνα με τον επιθεωρητή, κατά ένα μεγάλο μέρος για τον προσεταιρισμό των ξενόφωνων. Γι αυτόν τον λόγο, όπως ισχυρίζεται ο ίδιος, οφείλουν να είναι μεθοδικοί και ηθικοί απέναντι στους κατοίκους, αλλά και να καταγγέλλουν με μηνύσεις την ασυνέπεια των γονέων ως προς την άτακτη φοίτηση των παιδιών τους⁹⁷. Ως εκ τούτου, θεωρεί ότι η μόνη λύση, για να τους προσεγγίσουν και να φοιτούν τακτικά οι μαθητές και οι μαθήτριες, είναι «... η επιμέλεια, η τάξις και καλή συμπεριφορά του διδασκάλου και ο εξαναγκασμός των γονέων». ⁹⁸

Το ίδιο συμβαίνει και στην περιφέρεια της Φλώρινας (1918 – 1925), σύμφωνα με τους Ντίνα, Χλαπουτάκη & Γώτη (2011, σ. 895 – 896). Συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι μέσα από τις εκθέσεις των επιθεωρητών φαίνεται η αδιαφορία των ξενόφωνων σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών τους και τη λειτουργία των σχολείων, λόγω της βουλγαρικής προπαγάνδας και της μετέπειτα κατοχής της περιοχής από τον σερβικό στρατό. Αλλά, όπως σημειώνουν, υπάρχουν και αντικειμενικές δυσκολίες για την τακτική φοίτηση των μαθητών / τριών, που αφορούν τη συμμετοχή τους στις

⁹⁵ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 378 - 379.

⁹⁶ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 378 - 379.

⁹⁷ Το ίδιο συμβαίνει και στην περιφέρεια της Φλώρινας (1918 – 1925), σύμφωνα με τους Ντίνα, Χλαπουτάκη & Γώτη (2011, σ. 895 – 896).

⁹⁸ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 378 - 379.

γεωργικές εργασίες. Βέβαια, όπως στις περιοχές της Πέλλας και του Κιλκίς που μελετάμε, έτσι και στην περιφέρεια της Φλώρινας υπάρχουν και οι περιπτώσεις δασκάλων που δείχνουν αμέλεια, που «εκμεταλλεύονται τους ξενόφωνους, συνεργάζονται με τους χωροφύλακες ή υπεισέρχονται στις οικογενειακές και κοινοτικές υποθέσεις δημιουργώντας προστριβές» (Ντίνας, Χλαπουτάκη & Γώτη 2011, σ. 895 – 896). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να καλλιεργείται μια αρνητική στάση των ξενόφωνων απέναντι στο ελληνικό στοιχείο.

Επιπλέον, σε άλλες εκθέσεις επιθεωρήσεως της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών αναφέρονται από τον Επιθεωρητή Ακραντώνη τα εξής:

- 16 / 5 / 1923 – Γοργώπη (Ν. Κιλκίς):

«Εκ των 48 εγγεγραμμένων ήσαν παρόντες μόνον 21 αφ' ενός μεν , διότι επανηγύριζε το γειτονικόν χωρίον Τούμπα, αφ' ετέρου δε κατά την εποχήν αυτήν της καλλιεργείας του μεταξοσκώληκος κατακρατώνται υπό των γονέων. Συνέστησα να φροντίσωσι να προσελκύσωσι τους μαθητάς διά διαφόρων μέσων προσελκυστικών, ασμάτων, χορών κλ. Και τελευταίον να καταφεύγωσιν εις μηνύσεις κατά των δυστροπούντων γονέων... ».⁹⁹

- 17 – 18 / 5 / 1923 - Βοέμιτσα (Αξιούπολη Κιλκίς): *«Εγγεγραμμένοι μαθηταί 280, πλείστοι όμως απουσίαζον λόγω της καπνοφυτείας και καλλιεργείας του μεταξοσκώληκος».¹⁰⁰*
- 20 – 21 / 5 / 1923 - Τούμπα (Ν. Κιλκίς). Ο επιθεωρητής κάλεσε τους κατοίκους, για να συζητήσουν σχετικά με βελτιώσεις που θα πρέπει να γίνουν στο σχολείο της περιοχής, όμως:

«... ούτοι ... μετ' αδιαφορίας τα ήκουον, διότι θα επεθύμουν να μην υπήρχε σχολείο, δια να έχωσιν τα τέκνα βοηθούς εις τας εργασίας των. Με επολιόρκησαν κυριολεκτικώς εύποροι και άποροι ζητούντες άδειαν να

⁹⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 338.

¹⁰⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 339 - 340.

αποσύρωςι τα τέκνα των από το σχολείον. Ακόμα και εις την οικία όπου κατέλυσα, ήλθον 5 - 6 ζητούντες άδειαν. Τούτο συνέβη, διότι ο διδάσκαλος είχε μνηύσει τινάς το φθινόπωρον. Εγγεγραμμένοι ήσαν 105, παρόντες δε μετά των νηπίων μόνον 66».¹⁰¹

- 29 / 12 / 1924 - *Εν Γενιτσαίς* (Γιαννιτσά Ν. Πέλλας):

«Όπου υπηρετούσι φιλόπονοι διδάσκαλοι και ευπροσήγοροι οι μαθηταί δυσκόλως διακρίνουσι ότι είναι ξενόφωνοι και οι γονεΐς προθυμοποιούνται να στέλλωσι τα παιδιά των εις το σχολείον και δεικνύουσι ενδιαφέρον δι' αυτό. Ενώ όπου οι διδάσκαλοι είναι ανίκανοι, οκνηροί και φιλοκατήγοροι, μαθηταί και γονεΐς αποστρέφονται διδάσκαλον και σχολείον».¹⁰²

Τα επόμενα χρόνια, ο ερχομός των προσφύγων οδηγεί στην αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, όπως μας αναφέρει ο επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων της Έδεσσας Π. Πύρζας στην έκθεσή του προς την Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης («*Εν Εδέσση τη 28^η Δεκεμβρίου 1924*»): «*Μετά την εγκατάστασιν πολλών προσφυγικών οικογενειών εις διάφορα χωρία της περιφερείας και δη εν τη περιφερεία Καρατζόβης, ο αριθμός των μαθητών και μαθητριών ηυξήθη επαισθητώς...*».¹⁰³

Ένα χρόνο μετά, ο επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων Κιλκίς Κ. Σπηλίδης στην έκθεσή του προς την Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης «*Εν Κιλκίς 25 Ιανουαρίου 1925... Περί της καταστάσεως των σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφερείας Κιλκίς*», σημειώνει και ο ίδιος την αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου είναι πρόσφυγες και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ίδρυση προσφυγικών σχολείων:

«*Κατά το παρελθόν σχολικόν έτος είχομεν μαθητάς μεν 2.437, μαθητριάς δε 1.477. Κατά το διαρρέον σχολικόν έτος έχομεν μαθητάς μεν 3.204, μαθητριάς δε 1.954... πλεόνασμα λίαν αποθαρρυντικόν... Τούτο αποδίδομεν κυρίως εις την μη*

¹⁰¹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφερείας Γιαννιτσών «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφερείας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 344.

¹⁰² ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 18.

¹⁰³ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 19.

τακτικήν φοίτησιν των μαθητών, οίτινες, ως εκ του δυσκόλου των περιστάσεων, επιδίδονται εις διαφόρους βιοποριστικάς εργασίας. Πάντες οι μαθητές και αι μαθήτριάι είναι πρόσφυγες».¹⁰⁴

Η φοίτηση των κοριτσιών στο σχολείο κρίνεται ανεπαρκής σε συνάρτηση με τον πολύ σημαντικό ρόλο που θα έχουν αργότερα ως μητέρες, αλλά και στην καλλιέργεια του εθνικού φρονήματος των παιδιών τους. Στα Μικρά και Μεγάλα Λιβάδια, συγκεκριμένα, ο επιθεωρητής (6 Μαΐου 1920) αναφέρει ότι «... η φοίτησις των κορασίων κωλύεται... εις το σχολείον παρουσίας των... μνηστήρων αυτών <μνηστεύονται εις βρεφικήν ηλικίαν>... προκατάληψη των γονέων, ότι είνε περιττά τα γράμματα εις τα κοράσια...».¹⁰⁵ Το έτος 1924, ο επιθεωρητής Π. Πύρζας αναφέρει στην έκθεσή του για την κατάσταση των σχολείων της Έδεσσας ότι

«... οι κάτοικοι δεικνύουσι, επειδή ανέκαθεν ήσαν πατριαρχικοί, μικρόν... ενδιαφέρον δια τα σχολικά πράγματα, των λοιπών η αδιαφορία δια τοιούτου είδους ζητήματα είναι αυτόχρημα εγκληματική... μηχανεύονται τα πάντα, ώστε να μην αποστέλλωσι τα τέκνα των και δη τα κοράσια εις το δημοτικό σχολείον».¹⁰⁶

Υστερα από 6 περίπου χρόνια, η κατάσταση στην περιοχή αυτή δεν άλλαξε. Στις 20 - 24 Σεπτεμβρίου του 1926, ο Επιθεωρητής Ακραντώνης σημειώνει ότι

«... υπάρχει προκατάληψις να μη φοιτώσι κοράσια μετά μαθητών, εξαιρέσει των νηπίων, δια τούτο δε και ελάχιστος ο αριθμός των εις το δημοτικόν φοιτωσών μαθητριών. Η ιδέα αύτη δεν είναι δυνατόν να καταπολεμηθεί, διότι από μικροτάτης ηλικίας αρραβωνίζωσι τα τέκνα των. Παρίσταται όμως ανάγκη να ανεγερθώσι δύο εξατάξια δημοτικά σχολεία εις το προς τα Μικρά Λειβάδια άκρον των μεγάλων, ώστε να χωρισθώσι κατά φύλον».¹⁰⁷

¹⁰⁴ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 9.

¹⁰⁵ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 56.

¹⁰⁶ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 20.

¹⁰⁷ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών - 9 Οκτωβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 8.

Συμπερασματικά, ως προς τη φοίτηση των μαθητών / τριών στα σχολεία προκύπτει ότι πολλοί από αυτούς απουσίαζαν, επειδή οι γονείς τους απασχολούσαν σε γεωργικές εργασίες, όπως η εκτροφή μεταξοσκώληκα και οι καπνοφυτείες. Σε κάποιες περιπτώσεις, όπως σημειώνει και ο επιθεωρητής, οι γονείς ζητούσαν οι ίδιοι από αυτόν να αποσύρουν τα παιδιά τους από το σχολείο, για να τους βοηθούν στις γεωργικές εργασίες. Αυτό, σύμφωνα με τα λεγόμενά του συνέβαινε, διότι «... ο διδάσκαλος είχε μηνύσει τινάς το φθινόπωρον»¹⁰⁸. Να σημειωθεί ότι ο ρόλος των εκπαιδευτικών ήταν πολύ σημαντικός στην υλοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής της αφομοίωσης. Βασικό κριτήριο αξιολόγησής τους ήταν ο βαθμός εξελληνισμού των ξενόφωνων μαθητών ως αποτέλεσμα της γλωσσικής διδασκαλίας. Όπως αναφέρουν και οι Ντίνας, Χλαπουτάκη & Γώτη (2011, σ. 896), οι δάσκαλοι ήταν υποχρεωμένοι να προσελκύσουν τους ξενόφωνους μαθητές με στόχο τη διάδοση των ελληνικών γραμμάτων και να καταφεύγουν σε μηνύσεις κατά των γονέων που εξακολουθούν να μη στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να καλλιεργηθεί μεταξύ των Σλαβομακεδόνων αρνητική στάση απέναντι στο σχολείο και το κράτος γενικότερα (Κολιόπουλος 2015, σ. 19). Αυτή η αρνητική στάση ήταν ακόμη ένας σημαντικός λόγος της άτακτης φοίτησης των μαθητών στο σχολείο. Αντίθετα, «Όπου υπηρετούσι φιλόπονοι διδάσκαλοι και ευπροσήγοροι οι μαθηταί δυσκόλως διακρίνουνσι ότι είναι ξενόφωνοι και οι γονείς προθυμοποιούνται να στέλλωσι τα παιδιά των εις το σχολείον και δεικνύουσι ενδιαφέρον δι' αυτό»¹⁰⁹.

Ο ερχομός των προσφύγων προκάλεσε μερική αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, γεγονός που οδήγησε στην ίδρυση προσφυγικών σχολείων. Η μη τακτική φοίτηση κάποιων μαθητών οφείλεται και πάλι σε διάφορες βιοποριστικές εργασίες.

Τέλος, όσον αφορά τη φοίτηση των κοριτσιών, κρίνεται ελλιπής, σύμφωνα με τους επιθεωρητές, ενώ είναι απαραίτητη για τον ρόλο τους ως μητέρες, αλλά και στην καλλιέργεια του εθνικού φρονήματος των παιδιών τους. Αυτό συμβαίνει, διότι παντρεύονται σε μικρή ηλικία συνήθως, αλλά και οι ίδιοι οι γονείς τους θεωρούν ότι είναι περιττά τα γράμματα για τα κορίτσια. Μόνο τα νήπια κορίτσια φοιτούν τακτικά στο σχολείο. Γι αυτό και οι επιθεωρητές προτείνουν να ιδρυθούν σχολεία που να χωρίζονται κατά φύλο.

¹⁰⁸ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 344.

¹⁰⁹ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 18.

3.5.3 Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών.

Ο βασικός σκοπός της αφομοίωσης των ξενόφωνων ήταν γλωσσικός. Το κύριο μέλημα των δασκάλων της εποχής αυτής ήταν η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας όχι ως δεύτερη, αλλά ως μητρική, με στόχο όχι απλώς την αφομοίωση αλλά τον «εξελληνισμό» των ξενόφωνων, ώστε να ξεχάσουν τη μητρική τους γλώσσα και με αυτόν τον τρόπο να γνωρίσουν και να αφομοιώσουν τις αξίες, τα ήθη και έθιμα του ελληνικού πολιτισμού, να αποκτήσουν ελληνική εθνική συνείδηση. Σύμφωνα με τον Κωστόπουλο (2008, σ. 19), αυτό γινόταν γιατί *«ήδη από τα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης, η επιβίωση της σλαβογλωσσίας στην ελληνική Μακεδονία θεωρήθηκε... σαν ένα είδος αχιλλείου πτέρνας του Έθνους, κουτί της Πανδώρας γεμάτο κινδύνους για την εδαφική ακεραιότητα της χώρας, πρακτική επιλήψιμη που πρέπει να εξαλειφθεί με κάθε μέσο»*. Για αυτόν τον λόγο, οι επιθεωρητές αξιολογούσαν τους εκπαιδευτικούς κυρίως με βάση την επίτευξη ή όχι του παραπάνω στόχου της γλωσσικής διδασκαλίας, του εξελληνισμού δηλαδή των μαθητών. Έτσι ο εκπαιδευτικός θα έπρεπε να είναι ηθικός, συνεπής, να δουλεύει μεθοδικά, να ενδιαφέρεται για τους / τις μαθητές / τριές του, να φροντίζει για την τακτική φοίτησή τους με οποιονδήποτε τρόπο, ακόμα και κάνοντας μηνύσεις σε γονείς που δεν έστελναν τα παιδιά τους στο σχολείο. Ακόμα και για τους δασκάλους ήταν απαγορευμένη η χρήση αυτής της γλώσσας και όσοι αδυνατούσαν να εφαρμόσουν τη συγκεκριμένη εκπαιδευτική πολιτική στους ξενόφωνους κινδύνευαν με απολύσεις από το εκπαιδευτικό σύστημα. Στο χωριό Ζορμπάς (18 / 3 / 1920 - Μικρό Μοναστήρι Πέλλας), για παράδειγμα, ο δάσκαλος αναφέρεται ως *«... αγράμματος και φυγόπονος»* και συνεχίζει ο επιθεωρητής Ακραντώνης λέγοντας ότι *«συνέστησα αυτό αυστηρώς να μεταβάλει τακτικήν... εάν εις δευτέραν επίσκεψίν μου εύρω την αυτήν κατάστασιν, θα προτείνω την απόλυσίν του...»*.¹¹⁰ Στην Γοργώπη του Κιλκίς, στις 22 / 5 / 1920, ο επιθεωρητής αναφέρει ότι οι προηγούμενοι δάσκαλοι λόγω της ανικανότητάς τους μετατέθηκαν σε άλλα μέρη και *«... το Εποπτικόν Συμβούλιον της περιφέρειας τιμωρήσαν αμφοτέρους τους διδασκάλους πειθαρχικώς»*, ενώ έπειτα, ο ίδιος ο επιθεωρητής συγκέντρωσε *«... τους καταγανακτισμένους κατά των τέως διδασκάλων κατοίκους»*, μίλησε μαζί τους για *«ν' αποστείλωσι πάλι τα τέκνα των εις το σχολείον...»*

¹¹⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών *«Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920»*, Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 42.

η υπηρεσία έλαβεν όλα τα μέτρα της προς αναστήλωσιν του ηθικού των σχολείων» και επέτρεψε την προσεύλεση των μεγάλων μαθητών στο σχολείο μόνο τις πρωινές ώρες «... διότι ήσαν οι κάτοικοι κατά την εποχήν ταύτην λίαν απασχολημένοι εις την θηροτροφία, ίνα ούτω διευκολυνθώσι και ούτοι άνευ σπουδαίας βλάβης του σχολείου». ¹¹¹ Ήταν τόσο σημαντικός ο ρόλος των δασκάλων, ώστε να θεωρούνται ως η βασική αιτία σε μέρη όπου ακόμα χρησιμοποιούνταν η σλαβική γλώσσα είτε από άποψη συμπεριφοράς απέναντι στους ξενόφωνους και στα παιδιά τους, εφόσον δεν έκαναν τα πάντα για να προσελκύσουν το ενδιαφέρον τους για την εκμάθηση της ελληνικής είτε λόγω του μορφωτικού τους επιπέδου, καθώς ελάχιστοι είναι απόφοιτοι πτυχιούχοι διδασκαλείων και δεν έχουν επαρκείς επιστημονικές και παιδαγωγικές γνώσεις. Για παράδειγμα, στις 26 Ιουνίου του 1923, ο επιθεωρητής Ακραντώνης αναφέρει για τον δάσκαλο στο χωριό *Ράδομιρ* (Παλαιό Ασβεσταριό Πέλλας) ότι «... περιπίπτει εις χονδροειδή συντακτικά και ορθογραφικά σφάλματα. Ένεκα της αμελείας του και νωθρότητος η πρόοδος του σχολείου του είναι ελλιπεστάτη». ¹¹² Σύμφωνα με τον ίδιο επιθεωρητή στην έκθεσή του στις 18 / 7 / 1923, «... ψυχή του σχολείου είναι ο διδάσκαλος». ¹¹³ Οπότε και το έργο τους ήταν δυσκολότερο στις περιοχές αυτές που έχουν τόσες γλωσσικές ανομοιομορφίες. Αλλά και στην τελευταία περίπτωση υπάρχουν αρνητικές αξιολογήσεις. Στο *Λιμπάχοβον*, (1 / 2 / 1920 - Φιλυριά Κιλκίς) ο δάσκαλος είναι αναφερόμενος «... ένεκα της μικράς μορφώσεώς του, της παντελούς ελλείψεως πάσης παιδαγωγικής τοιαύτης και της ηλικίας του ουδεμία ή ελαχίστην προσέφερεν υπηρεσίαν εις το σχολείον... Μόνον ένεκα της υπαρχούσης ελλείψεως διδασκάλων δύναται να δικαιολογηθή η εν τη υπηρεσία διατήρησις του διδασκάλου τούτου». ¹¹⁴ Στο *Έσκιτζε*, (11 / 3 / 1920 - Ποντοχώρι Πέλλας) ο επιθεωρητής σημειώνει για τον εκπαιδευτικό: «... περιττόν να κάμω λόγον. Μέθοδοι παλαιαί, διδασκαλία

¹¹¹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσαί, σ. 78 - 79.

¹¹² Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσαί, σ. 377.

¹¹³ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσαί, σ. 381.

¹¹⁴ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσαί, σ. 12 - 13.

μαθητών κατ' ιδίαν εις έκαστον, παντελής έλλειψις εποπτικής διδασκαλίας, περίπατος ουδείς μέχρι τούδε». ¹¹⁵ Στο Γιούψοβον, (12 / 3 / 1920 - Γυψοχώρι Πέλλας) ο διδάσκαλος θεωρείται από τον επιθεωρητή «... αμόρφωτος και ανάλογος και η εργασία αυτού... », ¹¹⁶ όπως και στην περιοχή της Όσιανης (11 / 5 / 1920 - Αρχάγγελος Αλμωπίας) για την οποία ο επιθεωρητής γράφει τα εξής:

«... αγράμματων και αδέξιων και εν μέρει φυγόπονων... η κατάσταση αθλία... απειρίαν του διδασκάλου... δεν είνε ο δια την Όσιανη κατάλληλος και δεν θα ήτο και δι' ουδέν σχολείον, αν άλλως είχαν τα πράγματα και αν δεν ήτο εκ των παθόντων προς διατήρησην της ελληνικής ιδέας εν τω χωρίω τούτο. Πάντως πρέπει κατά το προσεχές έτος ν' αντικατασταθεί... ». ¹¹⁷

Πολλοί δάσκαλοι έρχονταν στις περιοχές αυτές, για να συνταξιοδοτηθούν γρηγορότερα. Όπως μας πληροφορεί ο επιθεωρητής Ακραντώνης, «... εκ των εις την περιφέρειάν μας αποσπασθέντων μόνον 1 ειργάσθη ως έπρεπεν, οι δε άλλοι 7 ήλθον μόνον, δια να συμπληρώσωσι τα έτη της συντάξέως των το ταχύτερον». ¹¹⁸ Άλλοι παραιτούνταν λόγω των δύσκολων συνθηκών, ενώ πολλοί απολύονταν πολύ εύκολα με βάση τα κριτήρια της εποχής ή μετατίθονταν. Πολύ σημαντικά κριτήρια αξιολόγησης ήταν και ο χαρακτήρας και η κοινωνική συμπεριφορά των δασκάλων εκτός σχολείου. Υπήρχαν, όμως, και δάσκαλοι / ες πολύ ικανοί, τους οποίους και επιβράβευαν με καλύτερες μεταθέσεις ή με προαγωγή και καλύτερο μισθό. Στο Κρουσάρι (21 / 1 / 1920 - Αμπελιές Πέλλας), για παράδειγμα, ο επιθεωρητής αναφέρει ότι ο δάσκαλος «... φιλότιμος, επιμελής, επέδειξεν αρκετήν προσπάθειαν προς ανέγερσιν του διδακτηρίου, δι' ο είνε άξιος επαίνου και εν τω σχολείω εργάζεται μετ'

¹¹⁵ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 33.

¹¹⁶ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 35.

¹¹⁷ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 59.

¹¹⁸ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 389.

αποτελεσμάτων ικανοποιητικών παρά τους δυσμενεστάτους όρους... »¹¹⁹ και στο *Ασάρ Μπέη* (13 / 3 / 1920 - Δροσερό Πέλλας) «*Παρά την ηλικίαν του και την εκ Γυμνασίου προέλευσιν αυτού διδάσκει... καλώς ακολουθών... μεθοδικήν πορείαν και μετ' επιμελείας και ενδιαφέροντος υπέρ του σχολείου. Κατόρθωσεν, ώστε οι μαθητές πανταχού και πάντοτε να ομιλώσι την ελληνικήν, να έχη καλήν φοίτησιν μηνύσας και κατά το παρελθόν... γονείς ... των μαθητών*». ¹²⁰ Λίγο αργότερα, στις 9 Ιουνίου του 1923, στα *Βούδριστα* (Παλαιός Μυλότοπος Πέλλας), ο δάσκαλος κατόρθωσε να κάνει «*δια της φιλοπονίας του θαύματα*» με τους μαθητές «*... παρά την ατελή μόρφωσίν του και την προχωρημένην ηλικίαν του*». ¹²¹

Ως εκ τούτου, προτείνουν οι επιθεωρητές να επανδρωθεί το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα από ικανούς πτυχιούχους δασκάλους από την Παλαιά Ελλάδα, δίνοντάς τους οικονομικά κίνητρα και αποδοχές, διπλή προϋπηρεσία, καθώς και τα οδοιπορικά έξοδα για την υπηρεσία τους σε μέρη με ξενόφωνο πληθυσμό, αφού οι τελευταίοι θεωρούσαν τα μέρη αυτά ως «τόπο εξορίας» και προσπαθούσαν να αποφύγουν τη θητεία τους εκεί (Κωστόπουλος 2008, σ. 113). Σύμφωνα με την έκθεση του επιθεωρητή της εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών Ακραντώνη, στις 18 / 7 / 1923,

«... το μόνον όπερ υπολείπεται είναι η επιμέλεια, η τάξις και καλή συμπεριφορά του διδασκάλου και ο εξαναγκασμός των γονέων... Γενικώς ομολογείται ότι ψυχή του σχολείου είναι ο διδάσκαλος... Η Πολιτεία ... πρέπει να φροντίση να περισσεύουν 100 διδάσκαλοι παρά να λείπουν 10. Η έλλειψις προσωπικού καθιστά αν όχι όλους αλλά πάντως το 1/2 των υπαρχόντων υπεροπτικούς, αμελείς και εκβιαστές της υπηρεσίας, εν ω η περίσσεια θα τους συνετίζη και θα τους καθιστά φιλοπονώτερους. Δια να προσελκυθώσι δάσκαλοι εκ Π. Ελλάδος επειδή 9 / 10 των ανθρώπων αποβλέπουσιν εις το παρόν κι όχι εις το μέλλον, αντί να λογίζεται ο χρόνος της αποσπάσεως διπλάσιος

¹¹⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 6.

¹²⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 37.

¹²¹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 365.

δια την σύνταξιν και να χορηγείται το 1 / 3 του κανονικού μισθού... να χορηγούνται διπλάσια αποδοχαί και τα οδοιπορικά έξοδα αλλά οι αποσπώμενοι... να έχωσιν ηλικίαν κάτω των 40 ετών, βαθμόν πτυχίου άριστα ή λίαν καλώς και πιστοποιητικόν επιθεωρητού περί ευδοκίμου προυπηρεσίας. Εν η περιπτώσει εν τη θέσει όπου απεσπάσθησαν επιδείξωσιν αμέλειαν, δια πράξεως του Εποπτικού Συμβουλίου να στερώνται των διπλασίων αποδοχών... δεν υφίσταται ζήτημα ξενόφωνων, αλλά ζήτημα ελλείψεως προσωπικού καταλλήλου και συστήματος διοικητικού».¹²²

Σύμφωνα με τη γενική έκθεση του επιθεωρητή «περί της λειτουργίας των σχολείων της περιφέρειας κατά το έτος 1919 - 1920», οι περισσότεροι από τους καινούριους δασκάλους είναι απόφοιτοι διδασκαλείων με περισσότερες γνώσεις και νέες μεθόδους, για την εποχή, διδασκαλίας, αλλά και μεγαλύτερη επιμέλεια στην εκτέλεση των καθηκόντων τους:

«Ευτυχώς η προσθήκη νέων εκ διδασκαλείων διδασκάλων έδωσεν νέαν πνοήν εις τα δημοτικά σχολεία της περιφέρειας ταύτης. Το άχρι τούδε άτονον και βουβόν σχολείον το άνευ γυμναστικής και ωδικής, ..., το εντός του διδακτηρίου διαρκώς ταλαιπωρούμενον εις απομνημόνευσιν λέξεων ενεφανίσθη ικανοποιητικώς ζωηρόν και ακμαίον, προκάλεσεν την προσοχήν και το διαφέρον του κοινού εις τα μεγαλύτερα κέντρα της περιφέρειας Γενιτσά, Γουμένιτσα, εν μέρει εν Μποεμίτση, Μπαροβίτση, Τσερναρέκα, Γιδά, Μεγ. Λειβάδια».¹²³

Βέβαια, όπως ισχυρίζεται, δεν απέδωσαν όλοι οι νέοι δάσκαλοι τα ίδια αποτελέσματα:

«η ατελής κατάρτισις, η απειρία, η μόνωσις εν ερημικοίς χωρίοις, ή η συνεργασία μετά τύπων παλαιών διδασκάλων προς δε το ξενόγλωσσον των μαθητών παρέσυρε τινάς, ευτυχώς 3 ή 4 μόνον, εις ουχί έντονον φιλεργίαν κι ελαττωματικήν διδασκαλίαν... Αλλά το γενικόν είνε ότι οι νέοι δημοδιδάσκαλοι, οι ήμισεις των εκ Π.

¹²² Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 381, 388 - 389.

¹²³ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 115.

Ελλάδος... κατόρθωσαν όμως να ελκύνωσι την προσοχήν της κοινωνίας και το ενδιαφέρον αυτής υπέρ του δημοτικού σχολείου.

Περί των δημοδιδασκαλισσών της περιφέρειάς μου δεν νομίζω ότι πρέπει ιδιαίτερος ν' ασχοληθώ εν γενική εκθέσει καθότι δυο μόνον τοιαύται πτυχιούχοι υπάρχουν... τα αυτά περίπου... με την διαφορά ότι αύται ζωηροτέραν τάσιν επέδειξαν προς προσαρμογήν εις τας δοθείσας αυταίς οδηγίας και επιμελέστερον και αποτελεσματικότερον εκείνων ειργάσθησαν. Ένεκα του μικρού αριθμού αυτών μικρά υπήρξε... και η επίδοσις των μαθητριών...

...ως προς τα κοινοτικά σχολεία... οι 7 προστεθέντες νεοδιδάσκαλοι ολίγον επηρέασαν την κατάστασιν... υπέρτεροι δε προφανώς των εκ γυμνασίων τοιούτων και των παλαιών, οι λοιποί... ηλικιωμένοι και οι νεότεροι είνε διδάσκαλοι σχεδόν μόνο κατά το όνομα. Εκ 2/ 3 τούτων είνε αμόρφωτοι και εν μέρει και απρόθυμοι προς εργασίαν, ανίκανοι και ανεπιτήδευτοι να προσοικειωθώσι προς τα παρεχομένας αυτοίς οδηγίες και επιχειρήσωσι την εφαρμογή αυτών. Όλη η εργασία τοιούτων περιορίζεται εις την μηχανικήν ανάγκην... έχασαν δια τους μαθητάς αυτών τελείως το διαφέρον αυτών... Και εξ όσον... λειτουργούσι μία έως δυο τάξεις το πράγμα δύναται να είναι ανεκτόν αλλά συν τη προόδω του χρόνου δημιουργούνται και ανώτεροι τάξεις απαιτούσαι ... περισσότεραν πραγματικήν μόρφωσιν του διδασκάλου και συνθετωτέραν υπηρεσίαν και από πάσης απόψεως δυσκολότερα και ενδείκνυται η κατά μικρόν αντικατάστασις αυτών.

Δεν θεωρώ ότι θα ήτο σκόπιμον ν' ασχοληθώ με την μόρφωσιν και εργασίαν των... γ' υποδιδασκάλων, οίτινες ατυχώς δια την περιφέρειαν ταύτην είνε 14, εξ ων οι 4 μετά κόπου αναγιγνώσκουσιν, αντιγράφουσι και ομιλούσι την ελληνικήν γλώσσαν περιτετριμμένην και κακότροπον». ¹²⁴

Ύστερα από τρία χρόνια, διαφαίνεται, μέσα από τις εκθέσεις των επιθεωρητών εκπαίδευσης ότι η κατάσταση σχετικά με τους εκπαιδευτικούς των περιοχών που μελετάμε παραμένει η ίδια. Ειδικότερα, στη Δάμιανη (14 / 5 / 1923 - Δαμιανό Πέλλας) ο δάσκαλος είναι «γέρων πρόσφυξ με πολλήν μεν πείραν, αλλ' ουχί

¹²⁴ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 114 - 116.

και μόρφωσιν... »¹²⁵. Στη Γουμένισσα, (15 / 5 / 1923 - Γουμένισσα Κιλκίς) ο πρώην δάσκαλος χαρακτηρίζεται «εγωιστής» και «μη λαμβάνοντας υπόψη συστάσεις του διευθυντού ερχομένου δε εις προστριβάς μετά συναδέλφων του», ενώ ο επιθεωρητής θα εισηγηθεί στο Εποπτικό Συμβούλιο «την μετάθεσίν του εις μονοτάξιον σχολείον»¹²⁶. Είναι πολύ σημαντικό για τον ίδιο η μέριμνα των δασκάλων για τη διδασκαλία της Πατριδογραφίας, «δια την τακτικήν φοίτησιν των μαθητών και δια την θεραπείαν των επιτακτικωτέρων αναγκών του σχολείου... να μεταχειρίζονται τους ελληνικούς χορούς και τα άσματα ως προπαγανδιστικόν μέσον προς διάδοσιν της γλώσσας μας και των εθίμων, ου μόνον εις τους μαθητάς, αλλά και τους μεγαλυτέρους νέους».¹²⁷ Σε μια άλλη έκθεση του επιθεωρητή για τον δάσκαλο του Σλώπ (18 – 19 / 5 / 1923 - Δογάνη Παιονίας) διαβάζουμε ότι «είναι προτιμότερον να μην υπάρχει τοιούτος αργόμισθος. Εκλήθη εις απολογίαν και θα εισηγηθώμεν την τιμωρίαν του».¹²⁸ Ακόμα πιο επικριτικά είναι τα σχόλια του επιθεωρητή για κάποιους δασκάλους, όπως παρατηρούμε παρακάτω:

- 18 – 19 / 5 / 1923 - Καράσιναν (Πλάγια Παιονίας):

«Διδάσκαλος... πρόσφυξ μη ευρισκόμενος εις καλήν διανοητικήν κατάστασιν, ως είχομεν εννοήσει εκ της ασυναρτησίας και παραλογισμών των αναφορών του, δι' ο επίτηδες επεσκέφθημεν το σχολείον του. Λόγω της ανισορροπίας του ήλθεν εις προστριβάς με τους κατοίκους και τους ηνάγκασε ν' αποσύρωσι τα τέκνα των... Οι κάτοικοι ζήτησαν την απομάκρυνσίν του, εκλήθη δε εις απολογίαν και θα εισηγηθώμεν την απόλυσίν του».¹²⁹

¹²⁵ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 333.

¹²⁶ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 335 - 336.

¹²⁷ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 335 - 336.

¹²⁸ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 342.

¹²⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από

- 21 / 5 / 1923 - Βαλγάτσι (Καμποχώρι Κιλκίς): «Ο διδάσκαλος είναι ανεκτός ελλείψει άλλων».¹³⁰
- 22 / 5 / 1923 - Ασικλάρ (Εύρωπος Κιλκίς):

«Ο διδάσκαλος... έχει έλθει εις προστριβάς τοιαύτας με τους κατοίκους, ώστε τους ηνάγκασε ν' αποσύρῃσι τα τέκνα των εκ του σχολείου, μέχρι του σημείου να μη εύρω ουδένα μαθητών παρόντα. Φαίνεται ότι επεδίωκε την απομάκρυνσιν των μαθητών δια να κάθηται... εζήτησε 4ήμερον πρόχειρον, ως έγγραφεν, άδειαν, ίνα μεταβή εις Θεσσαλονίκην, διότι έμαθεν ότι ασθενεί η μήτηρ... έμαθον ότι αναχώρησεν... δια προμήθειαν αλεύρων δια τους πρόσφυγας, υπηρεσίαν, ην ηδύνατο να εκτελέση και πας άλλος... ούτε ο ίδιος εφρόντισε να προμηθευθή ένα σίδηρον να κτυπά δια την συγκέντρωσιν των μαθητών... ουδ' εις απλούν κατάλογον προσκλήσεως δεν είχε γράψει τα ονόματα των μαθητών του... αποφεύγει επίτηδες να εργάζεται εν τω σχολείω... έρχεται εις προσωπικάς αντεγκλίσεις μετά των κατοίκων και προκαλεί διαμάχας... Εκλήθη εις απολογίαν και θα εισηγηθώμεν την παραδειγματικήν τιμωρίαν του».¹³¹

Αξιίζει, ιδιαίτερα, να σημειωθεί η επόμενη αξιολόγηση του εκπαιδευτικού στο χωριό Κοσίνοβον (Πολύπετρο Κιλκίς), που έγινε στις 22 Μαΐου του 1923. Ο εκπαιδευτικός για τον οποίο γίνεται λόγος διέμενε μέσα στην αίθουσα που δίδασκε. Ο επιθεωρητής, λοιπόν, σημειώνει ότι:

«... από 30ετίας ματαβάς έκτοτε εις Αίγυπτον, οπόθεν μετά το ναυάγιον των άλλων επιχειρήσεων επανήλθεν εις Ελλάδα και προ 4ετίας διωρίσθη διδάσκαλος Α' τάξεως. Διαμένει εντός της αιθούσης της παραδόσεως, διότι ως λέγει δεν εύρε δωμάτιον. Νομίζει ο επισκέπτης ότι ευρίσκεται εντός παντοπωλείου βλέπων κατσαρόλες, 2 - 3 δοχεία ύδατος, τηγάνιον, καμινέτο, καραβάναν, λεκάνην, πετσέτες, σαπούνια εν αταξία, κλίνην και υπ' αυτήν βαλίτσαν, παπούτσια, ρούχα, υπεράνω δ' αυτής, αλλά και παραπλεύρως θρανία με μαθητάς άνευ τινός χωρίσματος. Επί της

του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 342 - 343.

¹³⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 345.

¹³¹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 345 - 346.

τραπέζης βιβλία χρήσιμα... ατάκτως ερριμμένα και κεκαλυμμένα υπό κονιορτού. Κατά την ώραν του μαθήματος είναι άνευ σακακίου και με παντόφλες. Η αρχή του είναι να μη έχη καμμίαν αρχήν. Του έγιναν παρατηρήσεις πικραί και του κατεστήσαμεν γνωστόν ότι εις το μέλλον δεν θ' ανεχθώμεν τοιαύτην κατάστασιν, ούτε θα τω επιτρέψωμεν να διαμένη εις το σχολείον. Αν τον ανεχθώμεν λόγω ελλείψεως προσωπικού, θα εισηγηθώμεν την μετάθεσίν του προς τιμωρίαν».¹³²

Στο Ασάρ - Μπέη (7 / 6 / 1923 - Δροσερό Πέλλας) ο εκπαιδευτικός,

«εδικαιολόγησε την καθυστέρησιν του σχολείου εκ του ότι ήτο απασχολημένος τον χειμώνα με την επίταξιν του ημίσεος της περιουσίας των Τούρκων και την εγκατάστασιν των προσφύγων. Το αληθές είναι ότι επωφελήθη της ευκαιρίας να παραμελή το σχολείο, δια να περιοδεύει ανά τα Τουρκικά χωριά. Εκλήθη εις απολογία και θα εισηγηθώμεν εις το Συμβούλιο την μετάθεσίν του».¹³³

Ο επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων Εδέσσης Π. Πύρζας στην έκθεσή του προς την Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης στις 28 / 12 / 1924 υποστηρίζει ότι η κατάσταση παραμένει σχεδόν ίδια, ελλιπής και προβληματική, παρά τις κάποιες βελτιώσεις: «... επανειλημμένως επεστήσαμεν την προσοχήν του ενταύθα διδακτικού προσωπικού, αλλά τ' αποτελέσματα, παρ' όλην την αυστηράν επίβλεψιν αυτού, παραμένουσι μέτρια».¹³⁴ Η γλωσσική μόρφωση του ξενόφωνου πληθυσμού εξαρτάται από την κατάρτιση, αλλά και από τη διάθεση και την προθυμία των δασκάλων να ασχοληθούν με τις δυσκολίες των μαθητών αυτών, να ανταποκριθούν στις κοινωνικές και εκπαιδευτικές τους ανάγκες:

«Από απόψεως ποιού η κατάστασις του προσωπικού και μετά την αύξησιν των αποδοχών δεν εβελτιώθη επαίσητώς και μέχρι σημείου τοιούτου, ώστε ν' ανταποκρίνηται προς τας πολλαπλάς της εκπαιδεύσεως εν τη περιφέρεια ανάγκας και δη εις τα Σλαυόφωνα χωριά τοιαύτης... αυτή θα επιδεινωθή έτι μάλλον, εάν δεν αναχαιτισθή εγκαίρως η αθρόα εισροή εις το διδασκαλικόν σώμα διδασκάλων μη

¹³² Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 350 - 351.

¹³³ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 362.

¹³⁴ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

πτυχιούχων, αποφοίτων μόλις Σχολαρχείων ή ημιγυμνασίων, και δεν γίνη η δέουσα εκκαθάρισις, την οποίαν, δια την περιφέρειαν ημών τουλάχιστον, θεωρούμεν κατ' εξοχήν επιβαλλομένην και ζήτημα εκ των ων ουκ άνευ». ¹³⁵

Συγκεκριμένα, για την πόλη της Έδεσσας, ο επιθεωρητής σημειώνει ότι χάρη στο μεγάλο ενδιαφέρον των δασκάλων για επιμόρφωση, αλλά και στις οδηγίες του επιθεωρητή για την απρόσκοπτη λειτουργία των σχολείων και την τακτική φοίτηση των μαθητών, η κατάσταση έχει βελτιωθεί:

«... η κατάστασις... ήρξατο οπωσδήποτε βελτιουμένη και τούτο αποδίδομεν εις τα αποτελέσματα του ενταύθα... διδασκαλικού Συνεδρίου, εις τας πολλαπλάς οδηγίας ας κατά την επιθεώρησιν παρέχομεν τω προσωπικό και εις τας επανειλημμένας αυστηράς ημών διαταγάς, όσον αφορά την κανονικήν και απρόσκοπτον λειτουργίαν των Σχολείων». ¹³⁶

Ο επιθεωρητής Γεραντώνης στην έκθεσή του «περί της λειτουργίας των σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών και των ενδεικνυομένων μέτρων δια την βελτίωσιν αυτών» στις 29 Δεκεμβρίου του 1924 σημειώνει ότι: «Όσον αφορά το ποιόν του προσωπικού μικρά παρετηρήθη βελτίωσις... ». ¹³⁷ Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά, «Η θεραπεία του τόπου τούτου θα επιτευχθεί, όταν συν τω χρόνω αποκτήσωμεν προσωπικόν αρκετόν κατ' αριθμόν και καλώς καταρτισμένον». ¹³⁸

Ένα χρόνο αργότερα, στις 25 Ιανουαρίου του 1925, ο αναπληρωτής επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων της περιφέρειας του Κιλκίς Σπηλίδης στην έκθεσή του για την κατάσταση των σχολείων της περιοχής αυτής εκθειάζει τον ρόλο του διδακτικού προσωπικού, τονίζοντας παράλληλα και τον καθοδηγητικό χαρακτήρα του επιθεωρητή στους δασκάλους: «... καλός στρατός είναι εκείνος, όστις υπό πίεσις αρχηγών διευθύνεται, ούτω και καλόν εκπαιδευτικόν προσωπικόν είναι εκείνο, το οποίον, εκτός πολλών άλλων, οίτινα δύναται να αποκτήσει μόνον του, έχει την ευτυχίαν να ποδηγείται επίσης υπό καλού επιθεωρητού». ¹³⁹

¹³⁵ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 19.

¹³⁶ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 19 - 20.

¹³⁷ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 18.

¹³⁸ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 18.

¹³⁹ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 7 - 8.

Ακολούθως, την διετία 1926 - 1927, η κατάσταση όσον αφορά την λειτουργία και την απόδοση του διδακτικού προσωπικού δεν παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερη μεταβολή. Από τη μελέτη των εκθέσεων τεκμαίρεται ότι και τη συγκεκριμένη περίοδο παρουσιάζονται στις αναφορές των επιθεωρητών αμφίπλευρες κρίσεις, άλλοτε θετικές και άλλοτε αρνητικές, σχετικά με τους εκπαιδευτικούς των δημοτικών σχολείων. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις έχουν να κάνουν με εκπαιδευτικούς οι οποίοι, όπως αναφέρεται, είναι αμελείς, παρουσιάζουν αδυναμία στο να επιβληθούν στους μαθητές και να κρατήσουν το ενδιαφέρον τους. Άλλοι εξ αυτών υστερούν ενδιαφέροντος ως προς την ανέγερση νέων διδακτηρίων και την τακτική φοίτηση των μαθητών. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες αναφέρονται παράπονα των κατοίκων και των ιερέων σχετικά με την ψυχρότητα και τη νευρικότητα των δασκάλων. Τα παραπάνω αποδίδονται στα ακόλουθα αποσπάσματα εκθέσεων των επιθεωρητών:

- 15 / 10 / 1926 - Γιαννιτσά (Ν. Πέλλας):

*«Η... κατόρθωσε να διορισθή... διδασκάλισσα κακώς. Είναι ευήθης, δι' ο υπό συναδέλφων και της κοινωνίας εμπαιίζεται, ως και των μαθητών της μη δυναμένη να επιβληθή και να συγκεντρώση την προσοχήν των... επροτάθη η απόλυσίς της... δι' ανεπάρκειαν ανεπίδεκτην βελτιώσεως και δι' έλλειψιν προσόντων».*¹⁴⁰

- 13 / 11 / 1926 – Μαυρένοβον / Μανδάλοβον (Μάνδαλο Πέλλας): *«Ο διδάσκαλος ... αν και νέος, είναι αμελής και βραδέως προσέρχεται εις το καθήκον, δι' ο και κατά το παρελθόν έτος ετιμωρήθη... εκλήθη εις απολογίαν και θα εισηγηθώμεν την τιμωρίαν του».*¹⁴¹

¹⁴⁰ «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών – 6 Νοεμβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική-Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 13.

¹⁴¹ «Εκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών – 26 Νοεμβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική-Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 16.

- 6 / 6 / 1927 - Αξιούπολις (Ν. Κιλκίς): «Ο... μη προπαρασκευαζόμενος επαρκώς και μη δυνάμενος να διδάξει μεθοδικώς... είναι άνθρωπος των λόγων και υποσχέσεων... δεν κρίνεται άξιος προαγωγής...».¹⁴²
- 8 / 6 / 1927 - Καράσιναν (Πλάγια Ν. Κιλκίς): «Ο... ουδεμίαν διάθεσιν δεικνύει να εργασθή με ζήλον και συμμορφωθή προς τας υποδειξεις της υπηρεσίας. Μόλις εξευρεθούν ικανότεροι, πρέπει να απολυθή της υπηρεσίας, διότι δεν δύναται να εργασθή ευδοκίμως».¹⁴³
- 8 / 6 / 1927 - Φανός (Ν. Κιλκίς): «Η ... είναι βραδυκίνητος, αδιαφορεί δια τους αδυνάτους... ουδέν αισθητοποιεί καλώς τα διδασκόμενα, παρά τας συστάσεις μας...».¹⁴⁴

Αξίζει να σημειωθεί ότι, στην αναφερόμενη περίοδο, δε λείπουν και οι θετικές κρίσεις που αφορούν σε διδασκάλους, οι οποίοι μπορεί μεν να στερούνται ειδικής μορφώσεως, αλλά επιδεικνύουν ζήλο και έχουν κερδίσει την αγάπη των μαθητών και της κοινωνίας. Επιπροσθέτως, προτείνονται προαγωγές στους δασκάλους οι οποίοι είναι επιμελείς ως προς την άσκηση των καθηκόντων τους, εργάζονται ευδοκίμως και παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την επικράτηση του ελληνικού ιδεώδους. Συγκεκριμένα, αναφέρονται τα εξής:

- 20 – 24 / 9 / 1926 - Λειβάδια (Ν. Κιλκίς): «Ο... αν και φιλάσθενος εργάζεται μετά ζήλου εν τω σχολείω και εν τη κοινωνία μετά διαφέροντος εθνικού».¹⁴⁵
- 20 – 24 / 9 / 1926 - Λειβάδια (Ν. Κιλκίς): «... η διδασκάλισσα... ειργάσθη τακτικώς και μετά διαφέροντος μητρικού».¹⁴⁶

¹⁴² «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική-Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 196.

¹⁴³ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 198.

¹⁴⁴ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 199.

¹⁴⁵ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 9 Οκτωβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 4.

¹⁴⁶ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 9 Οκτωβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 5.

- 20 – 24 / 9 / 1926 - Λειβάδια (Ν. Κιλκίς): «Ο... στερείται ειδικής μορφώσεως, αλλ' εργάζεται μετά ζήλου». ¹⁴⁷
- 19 / 10 / 1926 - Τσίτσιγας (Σταυροδρόμι Ν. Πέλλας): «Ο... διακρίνεται για την επιμέλειαν , ακρίβειαν και επιμονήν, αδικείται δε πολύ εν συγκρίσει με άλλους... ηδύνατο να προαχθή ταχύτερον ή και να φοιτήση εις μονοτάξιον Διδασκαλείον... ». ¹⁴⁸
- 25 / 10 / 1926 - Γιαννιτά (Ν. Πέλλας): «... διδάσκει φυσικότατα ως αληθινή μητέρα και κατορθώνει να συγκεντρώνη την προσοχήν και διαφέρον των παρακολουθούντων ευχαρίστως... η υπηρεσία της είναι ευδόκιμος». ¹⁴⁹
- 24 / 5 / 1927 - Βλάχ (Εσώβαλα Ν. Πέλλας): «Ο διδάσκαλος... μικράς μεν μορφώσεως αλλά φίλεργος και τακτικός». ¹⁵⁰
- 17 / 6 / 1927 - Κάρπη (Ν. Κιλκίς): «Ο ... παρά την έλλειψιν ειδικής μορφώσεως εργάζεται ευδοκιμώτατα, αδικείται δε παραμένων εις το βαθμόν γραφέως Α', ελλείπει τυπικών προσόντων, εν ω είναι ισάξιος με πολλούς γραμματείς Β' τάξεως. Ιδιαίτερη σημασίαν αποδίδει εις την εθνοθηρησκευτικήν μόρφωσιν». ¹⁵¹
- 23 / 6 / 1927 - Νέα Βούδριστα (Νέος Μυλότοπος Πέλλας): «... δεν φαίνεται μεν καλώς καταρτισμένος, είναι όμως ενθουσιώδης και έχει κερδίσει την αγάπην των μαθητών και της κοινωνίας». ¹⁵²

¹⁴⁷ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 9 Οκτωβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 4.

¹⁴⁸ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 6 Νοεμβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 16.

¹⁴⁹ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 6 Νοεμβρίου 1926». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 26.

¹⁵⁰ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 3 Ιουνίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 185.

¹⁵¹ «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 29 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 210.

¹⁵² «Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτών – 30 Ιουλίου 1927». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτά, σ. 223.

3.5.4 Προτάσεις των επιθεωρητών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Κατά τα πρώτα έτη της κοινής συνύπαρξης προσφύγων και σλαβόφωνων στα σχολεία των εκπαιδευτικών περιφερειών Πέλλας και Κιλκίς, υπήρχε μια γενική αίσθηση ότι η πορεία της γλωσσικής ομογενοποίησης των μαθητών δεν ήταν η προσδοκώμενη και η ανάγκη για βελτίωση των μεθόδων και εντατικοποίηση των προσπαθειών ήταν επιτακτική. Όπως αναφέρει, ο επιθεωρητής Π. Πύρζας,

*«... από απόψεως αφομοιωτικής εις τα Σλανόφωνα μέρη ηστοχήσαμεν καθ' όλην την γραμμήν... και πολλοί των Σλανόφωνων Ελλήνων, οίτινες διαφοροτρόπως επί Τουρκοκρατίας ειργάσθησαν υπέρ επικρατήσεως των ελληνικών ιδεωδών, σήμερον έχουν ψυχρανθή, διότι αντί να εκτιμήσωμεν, ως είχομεν καθήκον, την δράσιν των, προσηνέχθημεν και προς τούτους ουχί ως προς Έλληνας».*¹⁵³

Κατόπιν τούτου, σημαντικός ήταν ο ρόλος των επιθεωρητών δημοτικής εκπαίδευσης, οι οποίοι μέσα από τις εκθέσεις τις οποίες συνέτασσαν, αξιολογούσαν την υπάρχουσα κατάσταση, εντόπιζαν τα όποια προβλήματα και πρότειναν σειρά μέτρων για την αντιμετώπισή τους. Ειδικά σε ό,τι αφορά την εκπαιδευτική περιφέρεια των Γιαννιτσών, υπό την αιγίδα της οποίας ήταν και περιοχές που σήμερα ανήκουν στην επαρχία Παιονίας του νομού Κιλκίς, χαρακτηριστική είναι η έκθεση «*Περί της λειτουργίας των σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών και γνώμαι περί των ληπτέων μέτρων δια την ευρυθμότεραν λειτουργίαν των*» του επιθεωρητή Ακραντώνη για το έτος 1923.¹⁵⁴

Στην έκθεση διαπιστώνονται από τον επιθεωρητή ελλείψεις σε σχολικά κτίρια, υλικοτεχνική υποδομή, διδακτικό προσωπικό και δη κατηρτισμένο: «*Δια να είναι αρτία η μόρφωσις του νέου προσωπικού και ανάλογος προς τας απαιτήσεις της εποχής...*».¹⁵⁵ Μια παρόμοια οπτική επί του θέματος μας δίνει και ο επιθεωρητής Γεραντώνης για την εκπαιδευτική περιφέρεια Γιαννιτσών, όπου αναφέρει

¹⁵³ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 20.

¹⁵⁴ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 378.

¹⁵⁵ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 387.

χαρακτηριστικά: «*Η θεραπεία του τόπου τούτου θα επιτευχθεί, όταν συν τω χρόνω αποκτήσωμεν προσωπικόν αρκετόν κατ' αριθμόν και καλώς κατηρτισμένον*». ¹⁵⁶
Επιστρέφοντας στον επιθεωρητή Ακραντώνη, σημειώνεται απογοήτευση εκ μέρους του, σχετικά με την φοίτηση και την πρόοδο των μαθητών, εξαιτίας του γεγονότος ότι οι γονείς τους, εποχιακά, τους απασχολούν σε γεωργικές και διάφορες άλλες εργασίες:

«... έλλειψιν προσωπικού... η δε εντύπωσίς μου κατά το ½ ... απογοητευτική, όσον αφορά την φοίτησιν και την πρόοδο των μαθητών... θρανία... παλαιά και ανθυγιεινά, σχολικά όργανα δεν υπάρχουσι... άτακτον φοίτησιν... πολλοί δεν ήσαν δίολου εγγεγραμμένοι... εποχή της εκτροφής μεταξοσκωλήκων, της καπνοφυτείας κτλ. ... οι δε κάτοικοι ήσαν συνειθισμένοι μετά την εορτήν του Αγ. Κωνσταντίνου ν' αποσύρωσι τα τέκνα των από το σχολείον... είναι απασχολημένοι με την συγκομιδήν αραβοσίτου, σταφυλών, κασάνων κτλ. ... ». ¹⁵⁷

Ο ίδιος τονίζει ιδιαίτερος την εκμετάλλευση των απλών χωρικών από στελέχη του κρατικού μηχανισμού, όπως στρατιωτικούς, οικονομικούς, δικαστικούς και διοικητικούς υπαλλήλους, οι οποίοι έκαναν κατάχρηση της θέσεώς τους:

«...η άχρι τούδε σχηματισθείσα παρά τοις εντοπίοις εντύψεις δεν είναι καθόλου εποικοδομητική. Λόγω της επεκτάσεως του Βασιλείου υπεισήλθον εις τας υπηρεσίας των διαφόρων κλάδων στοιχεία μη ιστάμενα εις το ύψος της θέσεώς των, άτινα επωφελούμενα της ανωμάλου καταστάσεως, της κομματικής διαπάλης και υποστηρίζεως και της αγνοίας των χωρικών τούς εκμεταλλεύθησαν αναισχύντως». ¹⁵⁸

Προτείνει, λοιπόν, «...ν' αποσταλλώσιν εις τα ξενόφωνα μέρη οι ικανότεροι και εντιμότεροι των υπαλλήλων στρατιωτικών, οικονομικών, δικαστικών και διοικητικών, ώστε να κατορθώσωμεν να εμπνεύσωμεν εμπιστοσύνην περί του πολιτισμού μας». ¹⁵⁹

¹⁵⁶ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 18.

¹⁵⁷ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 378 - 379.

¹⁵⁸ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 390.

¹⁵⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από

Παράλληλα, διαπιστώνει δυσαρέσκεια των κατοίκων προς την ελληνική διοίκηση, λόγω της επιστρατεύσεως των τέκνων τους και της διανομής επαναστατικού υλικού από τους Βούλγαρους. Επίσης, στους φανατικότερους εξ αυτών εντοπίζει νοσταλγία για την προ της απελευθερώσεως εκπαίδευση από τους καλύτερους των Βουλγάρων δασκάλων:

«Αν προσθέσωμεν τας επιστρατεύσεις των τέκνων των, τας επιτάξεις, το αναγκαστικόν δάνειον, την διανομήν επαναστατικών προκηρύξεων υπό των κομιτατζήδων, ευκόλως δυνάμεθα να εννοήσωμεν την αιτίαν δι' ην δυσανασχετούσι κατά της ελληνικής διοικήσεως, μας ελεεινολογούσι και οι φανατικώτεροι μετά υποκρύφου πόνου ενθυμούνται τα προ της απελευθερώσεως βουλγαρικά σχολεία... εφοδιασμένα δι' όλων των σχολικών οργάνων edίδαζαν οι άριστοι των Βουλγάρων διδασκάλων, πιστεύουσιν ότι παραπλησία προς εκείνα θα είναι η βουλγαρική διοίκησις και αναμένουσιν αυτήν η αυτονομήσις προς απαλλαγήν των δεινών των».¹⁶⁰

Κατόπιν των διαπιστώσεων, ο επιθεωρητής προτείνει και τα αντίστοιχα μέτρα για την αντιμετώπιση των προαναφερθέντων προβλημάτων. Χαρακτηριστικά, συνιστά την ανέγερση σχολικών κτιρίων, την επισκευή και τον εξοπλισμό των υφιστάμενων, καθώς διακρίνει διάθεση βοήθειας εκ μέρους των κατοίκων αρκεί να βρεθούν κίνητρα. Ως κίνητρα ορίζει τη φιλεργία και τη διδακτική σαγήνη των εκπαιδευτικών, το ενδιαφέρον για το σχολείο, την επιμέλεια, την τάξη και την αρμόζουσα συμπεριφορά:

«... οι κάτοικοι δεν είναι συνειθισμένοι να περιμένουσι τα πάντα παρά της Πολιτείας και θεωρούσιν υποχρέωσίν των να κατασκευάσωσι διδακτήρια, να επισκευάσωσι και να εφοδιάσωσι με θρανία κλπ. Αρκεί να ευρεθή η κινητήριος δύναμις... είναι ο δραστήριος και ευπροσήγορος διδάσκαλος ο γνωρίζων να σαγηνεύει

του Ιανουαρίου του 1920. *Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 390.

¹⁶⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. *Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 390 - 391.

τους χωρικούς και θέλων την τοιαύτην δύναμίν του να χρησιμοποιή υπέρ του σχολείου... η επιμέλεια, η τάξις και καλή συμπεριφορά του διδασκάλου... ».¹⁶¹

Ακολούθως, προτείνει μέτρα υποχρεωτικού χαρακτήρα, που αφορούν τον «εξαναγκασμό των γονέων»¹⁶² ως προς τη φοίτηση των παιδιών τους με την κατάρτιση ειδικού καταλόγου, από τον δάσκαλο, μαθητών που δε φοιτούν και τη χρήση ειδικών αποσπασμάτων ή και της Αστυνομίας για τη σύλληψη και προσαγωγή των μαθητών στο σχολείο καθώς και την τιμωρία των γονιών που αντιδρούν:

*«Ούτος (ο εξαναγκασμός) πρέπει να γίνηται υπό της Αστυνομίας ή ειδικών αποσπασμάτων, οίτινα και τη βάσει καταλόγου υποβαλλομένου καθ' έκαστον μήνα υπό του διδασκάλου θα μεριμνώσι δια την σύλληψιν και προσαρμογήν των παιδων και κορασιών εις το σχολείον απειλούντα και τιμωρούντα εν ανάγκη τους δυστροπούντας γονείς και κηδεμόνας».*¹⁶³

Ένα μέτρο, εξίσου αυστηρού χαρακτήρα, ήταν και οι μηνύσεις που είχαν τη δυνατότητα να καταθέσουν οι δάσκαλοι κατά των γονέων οι οποίοι δεν φρόντιζαν για την εγγραφή και τακτική φοίτηση των παιδιών τους στο σχολείο, μέτρο που όμως, όπως μας πληροφορεί ο επιθεωρητής Γεραντώνης (29 Δεκεμβρίου 1924),

*«... ηστόχησεν α' / διότι το πρόστιμον είναι μικρόν, β' / επιβάλλεται αργά, οπότε ο χρόνος της φοιτήσεως παρέρχεται, γ' / καθιστά τον διδάσκαλον μισητόν εις τους κατοίκους και δ' / τιμωρείται περισσότερον ο διδάσκαλος υποβαλλόμενος εις έξοδα και κόπους».*¹⁶⁴

Επιστρέφοντας, στην έκθεσή του ο Ακραντώνης δε διστάζει να προτείνει την εφαρμογή δρακόντειων μέτρων «... κατά των λιποτακτών και ανυποτάκτων του

¹⁶¹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 378 - 379.

¹⁶² Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 379.

¹⁶³ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 379.

¹⁶⁴ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 18.

σχολείου, διότι ως τοιοῦτοι πρέπει να χαρακτηρίζονται οι μη φοιτώντες εις το σχολεῖον μαθηταὶ και μαθήτριάι των ξενοφόνων μερών»,¹⁶⁵ ὅπως:

- Αὐξημένες ποινές για τη μη εγγραφή και τακτική φοίτηση των παιδιών και τιμωρία με πρόστιμο μιας χρυσῆς δραχμῆς ημερησίως για κάθε απουσία, διπλασιασμό του προστίμου σε περίπτωση υποτροπῆς και στέρηση των πολιτικῶν δικαιωμάτων: «*Ν' αὐξηθῶσι αι ποιναὶ διὰ τους μη επιμελουμένους της εγγραφῆς και τακτικῆς φοιτήσεως των τέκνων των γονέων και δη να τιμωρῶνται με πρόστιμον μιας δραχμῆς χρυσῆς δι' ἐκάστην ἡμέραν απουσίας, εν υποτροπή, με διπλάσιον και στέρησιν πολιτικῶν δικαιωμάτων*».¹⁶⁶
- Να νομοθετηθεῖ ὅτι μετὰ ἀπὸ 15 ἔτη κανένας δε θα εγγράφεται στους εκλογικοὺς καταλόγους, αν δεν προσκομίσει ἀπολυτήριο δημοτικῶν σχολείων και επιπλέον θα υπηρετεῖ στον στρατό ἕνα ἔτος παραπάνω ἀπὸ τους συνομηλικούς του: «*Να νομοθετηθῆ ὅτι μετὰ 15ετίαν ἀπὸ σῆμερον οὐδεὶς εγγράφεται εις τους εκλογικοὺς καταλόγους, αν δεν προσαγάγη ἀπολυτήριον δημοτικῶν σχολείων, και ὅτι τοιαῦτος θα υπηρετῆ ἕνα ἔτος επιπλέον των συνηλικιωτῶν του εις τον στρατόν*».¹⁶⁷
- Να ληφθεῖ μέριμνα για τη φοίτηση των ἐνηλίκων ἀνδρῶν και γυναικῶν σε νυχτερινὰ σχολεία. Κατόπιν αὐτοῦ, να επιβάλλεται πρόστιμο για ὅποιον χρησιμοποιεῖ το γλωσσικὸ ἰδίωμα: «*... μέριμνα πρέπει να ληφθεῖ δια την φοίτησιν των ἐνηλίκων ἀνδρῶν και γυναικῶν εις νυχτερινὰ σχολεία. Μετὰ τούτο πας ὅστις θα ακούηται ομιλῶν την Μακεδονικὴν να τιμωρῆται δια πρόστιμον*».¹⁶⁸

Ἐν συνεχείᾳ, υποδεικνύει την ἀνάγκη για ἰδρυση νέων μεικτῶν Διδασκαλειῶν σε ἀπόκεντρα και ορεινὰ μέρη, στα οποία οι νέοι δεν ἔχουν τη δυνατότητα να

¹⁶⁵ Ἐκθέσεις των επιθεωρητῶν των δημοτικῶν σχολείων της Εκπαιδευτικῆς περιφέρειας Γιαννιτσῶν «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσῶν. Ἀπὸ του Ἰανουαρίου του 1920. Ἐν Γενιτσαῖς τη 1^η Ἰανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ἱστορικὴ - Λαογραφικὴ Ἐταιρία Γιαννιτσῶν «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 380.

¹⁶⁶ Ἐκθέσεις των επιθεωρητῶν των δημοτικῶν σχολείων της Εκπαιδευτικῆς περιφέρειας Γιαννιτσῶν «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσῶν. Ἀπὸ του Ἰανουαρίου του 1920. Ἐν Γενιτσαῖς τη 1^η Ἰανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ἱστορικὴ - Λαογραφικὴ Ἐταιρία Γιαννιτσῶν «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 381.

¹⁶⁷ Ἐκθέσεις των επιθεωρητῶν των δημοτικῶν σχολείων της Εκπαιδευτικῆς περιφέρειας Γιαννιτσῶν «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσῶν. Ἀπὸ του Ἰανουαρίου του 1920. Ἐν Γενιτσαῖς τη 1^η Ἰανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ἱστορικὴ - Λαογραφικὴ Ἐταιρία Γιαννιτσῶν «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 381.

¹⁶⁸ Ἐκθέσεις των επιθεωρητῶν των δημοτικῶν σχολείων της Εκπαιδευτικῆς περιφέρειας Γιαννιτσῶν «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσῶν. Ἀπὸ του Ἰανουαρίου του 1920. Ἐν Γενιτσαῖς τη 1^η Ἰανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ἱστορικὴ - Λαογραφικὴ Ἐταιρία Γιαννιτσῶν «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 381.

ασχοληθούν με γεωργικές εργασίες, εμπόριο και ναυτιλία: «*Ανάγκη να ανοιχθώσι διάπλατα αι πύλαι των Διδασκαλείων αρρένων, θηλέων και νηπιαγωγών, να ιδρυθώσι δε και άλλα μεικτά εις απόκεντρα και ορεινά μέρη, των οποίων οι νέοι δεν δύνανται να επιδοθώσι εις την γεωργίαν, εμπόριον, ναυτιλίαν κλπ.*».¹⁶⁹

Επιπροσθέτως, προτείνει τη χορήγηση υποτροφιών και ικανοποιητικών μισθών στους νέους απόφοιτους των διδασκαλείων και την εξασφάλιση της θέσης τους προς αποφυγή πολιτικής επιρροής: «*Ανάγκη να χορηγηθώσιν υποτροφία, να δοθή ικανοποιητικός μισθός εις τους νεοεξερχομένους των Διδασκαλείων και να εξασφαλισθεί η θέσις των από της επιρροής της πολιτικής.*».¹⁷⁰

Ταυτόχρονα, υποστηρίζει ότι τα σχολεία στις πόλεις δε θα πρέπει να γίνουν βθέσια, «... *διότι δημιουργουμένων νέων θέσεων δια της προαγωγής σχολείων θα σχηματισθεί ρεύμα συγκεντρώσεως προς τα πόλεις και θα καταστή αισθητοτέρα η έλλειψις προσωπικού εις την ύπαιθρον χώραν, όπου ακριβώς και αι ανάγκαι είναι μεγαλύτεραι.*».¹⁷¹

Παράλληλα, συνιστά να επανδρωθεί το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα από ικανούς πτυχιούχους δασκάλους από την Παλαιά Ελλάδα, δίνοντάς τους οικονομικά κίνητρα και αποδοχές, διπλή προϋπηρεσία, καθώς και τα οδοιπορικά έξοδα για την υπηρεσία τους σε μέρη με ξενόφωνο πληθυσμό αρκεί «... *το 1/2 του αριθμού των διδασκάλων εκάστης περιφέρειας δέον να έχουσιν ηλικία κάτω των 40 ετών, βαθμόν πτυχίου άριστα ή λίαν καλώς και πιστοποιητικόν επιθεωρητού περί ευδοκίμου προϋπηρεσίας.*».¹⁷² Κι αυτό, γιατί οι τελευταίοι θεωρούσαν τα συγκεκριμένα μέρη ως «τόπο εξορίας» (Κωστόπουλος 2008, σ. 113) και προσπαθούσαν να αποφύγουν τη θητεία τους εκεί. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι:

¹⁶⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 387.

¹⁷⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 387.

¹⁷¹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 388.

¹⁷² Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «*Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 389.

«Η Πολιτεία ... πρέπει να φροντίσει να περισσεύουν 100 διδάσκαλοι παρά να λείπουν 10. Η έλλειψις προσωπικού καθιστά, αν όχι όλους, αλλά πάντως το 1/2 των υπαρχόντων υπεροπτικούς, αμελείς και εκβιαστές της υπηρεσίας, εν ω η περίσσεια θα τους συνετίζη και θα τους καθιστά φιλοπονωτέρους. Δια να προσελκυθώσι δάσκαλοι εκ Π. Ελλάδος, επειδή 9/10 των ανθρώπων αποβλέπουν εις το παρόν κι όχι εις το μέλλον, αντί να λογίζεται ο χρόνος της αποσπάσεως διπλάσιος δια την σύνταξιν και να χορηγείται το 1/3 του κανονικού μισθού... να χορηγούνται διπλάσια αποδοχαί και τα οδοιπορικά έξοδα... Εν η περιπτώσει εν τη θέσει όπου απεσπάσθησαν επιδείξωσιν αμέλειαν δια πράξεως του Εποπτικού Συμβουλίου, να στερώνται των διπλασίων αποδοχών... οι δεν υφίσταται ζήτημα ξενόφωνων, αλλά ζήτημα ελλείψεως προσωπικού καταλλήλου και συστήματος διοικητικού».¹⁷³

Σημαντικό κομμάτι, επίσης, αποτελεί η πρόταση να μη στρατεύονται όσοι εκπαιδευτικοί υπηρετούν σε σχολεία με ξενόφωνους μαθητές ή ακόμη και να διδάσκουν «... με την στολήν του στρατιώτου...»¹⁷⁴ έχοντας πάρει απόσπαση από το στράτευμα στις θέσεις τους, διότι «έχομεν ήδη 11 τοιούτους υπηρετούντας εις τον στρατόν και τα σχολεία κλειστά».¹⁷⁵

Τέλος, ο επιθεωρητής Ακρυντώνης κρίνει σκόπιμη τη διαίρεση σε δυο ξεχωριστές περιφέρειες της μεγάλης, σε έκταση, εκπαιδευτικής περιφέρειας «Γενιτσών και Γουμενίτσας»¹⁷⁶ ή εναλλακτικά κάποια σχολεία να αποσπαστούν στις περιφέρειες Θεσσαλονίκης, Βεροίας και Εδέσσης.

Πολύτιμη πηγή για τα τεκταινόμενα κατά το έτος 1924 αποτελεί και η έκθεση της επιθεώρησης των δημοτικών σχολείων Εδέσσης προς τη Γενική Διοίκηση

¹⁷³ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 381, 388 - 389.

¹⁷⁴ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 389.

¹⁷⁵ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 389.

¹⁷⁶ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 391.

Θεσσαλονίκης συνταχθείσα από τον επιθεωρητή Π. Πύρζα. Σαν προαπαιτούμενο ο επιθεωρητής υπογραμμίζει την ανάγκη συνεργασίας μεταξύ της ελληνικής διοίκησης και των σλαβόφωνων, ώστε να εδραιωθεί το αίσθημα της εμπιστοσύνης. Συγκεκριμένα τα μέτρα που προτείνει είναι τα εξής:

- Η ανέγερση σχολικών κτιρίων σε όλα τα σλαβόφωνα χωριά και ο πλήρης εξοπλισμός τους με σχολικά σκεύη και εποπτικά μέσα: *«Ν' ανεγερθούν... διδακτήρια εις άπαντα ανεξαιρέτως τα Σλαυόφωνα χωριά και να πλουτιστούν ταύτα με σχολικά σκεύη και μέσα εποπτείας».*¹⁷⁷
- *«Να ιδρυθούν Νηπιαγωγεία όπου υπάρχουν έστω και 10 μόνον νήπια».*¹⁷⁸
- Η φοίτηση στα σχολεία να είναι υποχρεωτική μέχρι την 6^η τάξη: *«Η φοίτησις εις τα Σχολεία των παιδων αμφοτέρων των φύλων να διαρκεί υποχρεωτικώς μέχρι της αποφοιτήσεως αυτών εκ της 6^{ης} τάξεως του Δημοτικού».*¹⁷⁹
- Να καταργηθεί η «νεκρή»¹⁸⁰ καθαρεύουσα η οποία συνέβαλε αρνητικά στην αφομοίωση των ξενόφωνων μαθητών: *«Ν' αποσχορακισθή άπαξ δια παντός η νεκρά καθαρεύουσα από όλας τας τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, διότι και αυτοί ουχί ολίγον συνεβάλετο εις την μη γλωσσικήν αφομοίωσιν των Σλαυοφώνων παιδων».*¹⁸¹
- Να τροποποιηθεί ο νόμος περί της υποχρεωτικής φοιτήσεως επιβάλλοντας υψηλά πρόστιμα, έως και ποινή φυλακίσεως στους αντιδρώντες: *«Να τροποποιηθή ο Νόμος περί υποχρεωτικής φοιτήσεως επιβαλλομένου εις τους δυστροπούντας γονείς μείζονος χρηματικού προστίμου, εν υποτροπή δε της ποινής φυλακίσεως».*¹⁸²
- Να ιδρυθούν βιβλιοθήκες στα σλαβόφωνα χωριά: *«Να ιδρυθούν μαθητικάί βιβλιοθήκαι εις τα κεντρικώτερα τουλάχιστον Σλαυόφωνα χωριά... ».*¹⁸³
- Να διανέμονται δωρεάν βιβλία στους άπορους μαθητές: *«Να δίδονται δωρεάν βιβλία και γραφική ύλη εις τους απόρους μαθητάς... ».*¹⁸⁴
- Να ιδρυθούν νυχτερινά σχολεία: *«Να ιδρυθούν νυχτερινά Σχολεία εις όλα ανεξαιρέτως τα Σλαυόφωνα χωρία... ».*¹⁸⁵

¹⁷⁷ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

¹⁷⁸ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

¹⁷⁹ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

¹⁸⁰ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

¹⁸¹ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

¹⁸² IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

¹⁸³ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

¹⁸⁴ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

- Να ιδρυθούν σχολές Κυριακών και Εορτών, όπου θα φοιτούν τα κορίτσια ως μελλοντικές μητέρες: *«Να ιδρυθούν Σχολαί Κυριακών και Εορτών εις ας θα φοιτώσιν ως αύτας υποχρεωτικώς τα μεγάλα κοράσια των χωρίων, αι μέλλουσαι δηλαδή μητέρες...»*.¹⁸⁶
- Να ιδρυθούν ιερατικές σχολές:

«Να ιδρυθούν ιερατικάί Σχολαί εις ας θα προσλαμβάνονται απόφοιτοι της 6^{ης} του Δημοτικού, διότι με τον υπάρχοντα κλήρον, όστις εν πολλοίς είναι πεποτισμένος υπό του βουλγαρικού δηλητηρίου, πάσα ενέργεια του διδακτικού προσωπικού δια την επιτυχίαν του επιδιωκομένου σκοπού της αφομοιώσεως αποβαίνει δυσχερής».¹⁸⁷

- Να προσλαμβάνονται στα πολυτάξια διδασκαλεία σλαβόφωνοι μαθητές και μαθήτριες: *«... εις τα πολυτάξια Διδασκαλεία να προσλαμβάνονται δωρεάν και Σλαυόφωνοι μαθηταί και μαθήτριαι»*.¹⁸⁸
- Η κάθε περιφέρεια να έχει τουλάχιστον δυο σλαβόφωνους αξιωματικούς σε αστυνομία και στρατό και ειδικά νέους, των οποίων οι γονείς συνέβαλαν στην επικράτηση του Ελληνισμού:

«Να καταβληθή πάσα δυνατή προσπάθεια, ώστε έκαστη Σλαυόφωνος περιφέρεια να έχη δυο τουλάχιστον αξιωματικούς της ζηράς εντοπίους κι έναν της Χωροφυλακής. Και ει δυνατόν το οπλιτικόν προσωπικόν της Χωροφυλακής εις τας περιφερείας ταύτας ν' απαρτίζεται εκ νέων ων οι γονείς διαφοροτρόπως έδρασαν υπέρ της επικρατήσεως του Ελληνισμού».¹⁸⁹

- Να επεκταθεί η αποκέντρωση και στην εκπαίδευση: *«Να επεκταθή η μελετωμένη αποκέντρωσις και εις την εκπαίδευσιν...»*.¹⁹⁰
- Γενικώς, να καταβληθεί προσπάθεια για τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των εντόπιων και των προσφύγων: *«Να καταβληθή πάσα δυνατή προσπάθεια*

¹⁸⁵ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

¹⁸⁶ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 22.

¹⁸⁷ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 22.

¹⁸⁸ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 22.

¹⁸⁹ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 22.

¹⁹⁰ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 22.

δια την γεφύρωσιν του μεταξύ των εντοπίων και των προσφύγων υφιστάμενου χάσματος... δια μέσου της δικαίας κατανομής των γαιών και αν γίνη η δέουσα προπαγάνδα εις το ζήτημα της επιγαμίας μεταξύ προσφύγων και γηγενών».¹⁹¹

3.5.5 Ο ρόλος των προσφύγων στην αφομοίωση των Σλαβόφωνων.

Σαν αποτέλεσμα των ριζικών πολιτικών και γεωστρατηγικών εξελίξεων, μετά τις δεσμεύσεις που ανέλαβε η Ελλάδα με την υπογραφή συνθήκης του Νειγύ (1919) σχετικά με την ελληνοβουλγαρική ανταλλαγή πληθυσμών, την υπογραφή της συνθήκης των Σεβρών (1920) και την προστασία των μειονοτικών δικαιωμάτων, την Μικρασιατική Καταστροφή (1922) και τις αμοιβαίες μεταναστεύσεις πληθυσμών, την εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα, την συνθήκη της Λοζάνης (1923), το πρωτόκολλο των Πολίτη - Καλφώφ (1924), με το οποίο αναγνωρίζεται η ύπαρξη βουλγαρικής μειονότητας, ένα τεράστιο κύμα μετανάστευσης απασχόλησε τη χώρα πολύπλευρα και σε κάθε κοινωνική και πολιτική της έκφανση.

Το εθνοκοινωνικό κενό που δημιουργήθηκε στις περιοχές της Κεντρικής Μακεδονίας, και ειδικά σε Πέλλα και Κιλκίς, αντιμετωπίστηκε με την ενσωμάτωση και αποκατάσταση των προσφύγων στις περιοχές αυτές ρυθμίζοντας σε ένα βαθμό και το ζήτημα της εθνικής συνοχής. Βάσει των υποχρεώσεων που ανέλαβε από την υπογραφή της συνθήκης της Λοζάνης, το ελληνικό κράτος όφειλε να αποζημιώσει τους πρόσφυγες με γη ίσης αξίας με αυτήν που άφησαν πίσω, κάτι που ερχόταν σε αντίθεση με τις προσδοκίες των σλαβόφωνων και των υπολοίπων κατοίκων της Μακεδονίας, οι οποίοι ανέμεναν να αποκτήσουν κάποιο μέρος της γης αυτής.

Όπως προαναφέρθηκε, ζήτημα εθνικής ανάγκης ήταν η αφομοίωση των υπαρχόντων πληθυσμών των περιοχών που είχαν προσαρτηθεί στα νέα όρια της χώρας και η δημιουργία εθνικής και κοινωνικής ομοιογένειας. Σύμφωνα με τον Κολιόπουλο (2015, σ. 20), η ύπαρξη σημαντικού αριθμού προσφύγων σε σλαβόφωνα χωριά φανερώνει από τη μια την επιδίωξη να αυξηθεί το ποσοστό εκείνων που θεωρούνταν Έλληνες σχετικά με εκείνους που θεωρούνταν «*ρευστής εθνικής συνειδήσεως*», δηλαδή τους Σλαβομακεδόνες, και από την άλλη «*να λειτουργήσουν οι προσφυγικοί πυρήνες ως καταλύτες στον εξελληνισμό τόσο της γλώσσας όσο και του φρονήματος των Σλαβομακεδόνων*». Η εκτίμηση του ελληνικού κράτους ήταν ότι όσο περισσότεροι οι πρόσφυγες σε μέρη με σλαβόφωνους, τόσο μεγαλύτερες ήταν και οι

¹⁹¹ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 22.

πιθανότητες για αφομοίωση των σλαβόφωνων της περιοχής και η επίτευξη εθνικής συνοχής.

Βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του παραπάνω στόχου ήταν η υιοθέτηση της ελληνικής ως μόνης επίσημης και επικρατούσας γλώσσας στις περιοχές αυτές. Η γλώσσα, ούσα εκ φύσεως το κύριο συστατικό του ελληνικού ιδεώδους, θα είχε καθοριστικό ρόλο στην επίλυση των ανομοιογενειών που είχαν προκύψει.

Η προσπάθεια του ελληνικού κράτους να χρησιμοποιήσει τους πρόσφυγες σαν συστατικό σταθερότητας και εθνικής συνοχής δεν ήταν χωρίς προβλήματα, αφού ποσοστό των προσφύγων γνώριζε αποκλειστικά την τουρκική γλώσσα, αλλά υπήρχε και διστακτικότητα ως προς τη διαδικασία ενσωμάτωσης των σλαβόφωνων. Οι δύο όψεις του προβλήματος είχαν να κάνουν από τη μια με τους πρόσφυγες που αντιμετώπιζαν τη γλώσσα των σλαβόφωνων ως παρόμοια της βουλγαρικής και από την άλλη με τους σλαβόφωνους που αντιμετώπιζαν τους πρόσφυγες ως ανταγωνιστές στη διανομή των νέων γαιών. Όπως αναφέρει ο Κολιόπουλος (2015, σ. 20 – 21), οι πρόσφυγες αποφάσισαν να μείνουν με κάθε μέσο και με οποιεσδήποτε συνέπειες για τους γηγενείς και είχαν μάλιστα την υποστήριξη του ελληνικού κράτους.

Στα θετικά συγκαταλέγεται το γεγονός ότι ο προσφυγικός μαθητικός πληθυσμός διέθετε υψηλό μορφωτικό επίπεδο χάρη στην ποιότητα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της Μικράς Ασίας, στοιχείο το οποίο θα ενίσχυε τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας στους ξενόφωνους (Κακουλίδου 2011, σ. 80) και την καλύτερη ενσωμάτωση εντός του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά και ευρύτερα.

Ειδικότερα στις περιοχές της Πέλλας και του Κιλκίς κατά την πρώτη περίοδο της ανταλλαγής των πληθυσμών παρατηρείται μείωση των μαθητών σε ορισμένα σχολεία λόγω μετανάστευσης ορισμένων οικογενειών στη Βουλγαρία. Ως αποτέλεσμα υπήρξε η ανάγκη, σε πρώτη φάση, για συγχώνευση ορισμένων σχολείων μεταξύ τους.

Στη συνέχεια, και με την εγκατάσταση των προσφύγων στις περιοχές αυτές ο αριθμός των μαθητών αυξάνεται και γίνεται πια επιτακτική η ανάγκη για περισσότερα σχολεία με σκοπό την μόρφωση των παιδιών των προσφύγων. Όπως μας αναφέρει ο επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων της Έδεσσας Π. Πύρζας στην έκθεσή του προς την Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης (*«Εν Εδέσση τη 28^η Δεκεμβρίου 1924»*):

«Μετά την εγκατάστασιν πολλών προσφυγικών οικογενειών εις διάφορα χωρία της περιφέρειας και δη εν της περιφέρειας Καρατζόβης, ο αριθμός των μαθητών και

μαθητριών ηυξήθη επαισθητώσ, δι' ο και εν καιρώ θα εισηγηθώμεν εις το Εποπτικόν Συμβούλιον τα δέοντα δια την προαγωγήν των Σχολείων εκείνων, ων ο αριθμός των φοιτώντων μαθητών επιβάλλει ταύτην».¹⁹²

Χαρακτηριστικό, ως προς την ανάγκη στέγασης των προσφύγων μαθητών, καθώς και της ιδιαίτερης μεταχείρισης που έχριζαν, είναι το παράδειγμα της εκπαιδευτικής περιφέρειας της Εδέσσης, όπου όπως αναφέρεται «Ιδρύθησαν εν όλω 7 νέα μικτά δημοτικά σχολεία, άπαντα εις προσφυγικούς συνοικισμούς και εν Νηπιαγωγείον εις Σλαυόφωνον χωρίον... Κατόπιν συνεννοήσεώς μου μετά διαφόρων προσφύγων ελπίς υπάρχει διαρκούντος του Σχολικού Έτους να ιδρυθούν και άλλα δύο έως τρία Δημοτικά Σχολεία».¹⁹³

Την ίδια μέριμνα για τη μόρφωση των προσφύγων διακρίνουμε και στην εκπαιδευτική περιφέρεια των Γιαννιτσών με την ίδρυση νέων σχολείων σε προσφυγικούς συνοικισμούς, την προαγωγή των ήδη υπαρχόντων σε διτάξια, καθώς και την πρόταση για ανέγερση επιπλέον διδακτηρίων και σε άλλες περιοχές όπου κατοικούν πρόσφυγες. Στις 29 Δεκεμβρίου του 1924, ο επιθεωρητής Γεραντώνης, στην έκθεσή του «περί της λειτουργίας των σχολείων της περιφέρειάς Γενιτσών και των ενδεικνυομένων μέτρων δια την βελτίωσιν αυτών», σημειώνει:

«Νέα σχολεία ιδρύθησαν εις τους προσφυγικούς συνοικισμούς Μεντεσελής (Ελλη, σήμερα δεν υπάρχει, ήταν τουρκικό χωριό κοντά στο Βαλτοχώρι Θεσσαλονίκης), Δάουτσιας (Ελεούσα Θεσσαλονίκης), Ατζάκ (Χαμηλό Παιονίας), προήχθησαν δε εις διτάξια τα σχολεία Καλλινίτσης (Καλή Πέλλας), Κισσαλάρ (Αχλαδοχώρι Πέλλας), Ισικλάρ, Μαγιαδάδ (Φανός Παιονίας) και Μπόζιτς (Άθυρα Πέλλας), τα οποία λειτουργούσι κανονικώς. Θα προταθή η σύστασις νέων εις τους προσφυγικούς συνοικισμούς Πέλλης, Ν. Καρυωτίσσης και Λουζανόβου ευθύς τη υπάρξη... ανεγέρσεως διδακτηρίων... ».¹⁹⁴

¹⁹² IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 19.

¹⁹³ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 19.

¹⁹⁴ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 17.

Ο επιθεωρητής συνεχίζει αναφέροντας ότι «Μετά την εγκατάστασιν άλλωστε των προσφύγων οι σλαυόφωνοι εις τα περισσότερα χωρία αποτελούσι μειοψηφίαν μικράν, ή τις έχει την θέλησιν να εξελληνισθεί».¹⁹⁵

Ένα χρόνο μετά, ο επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων Κιλκίς Κ. Σπηλίδης στην έκθεσή του προς την Γενική Διοίκηση Θεσσαλονίκης «*Εν Κιλκίς 25 Ιανουαρίου 1925... Περί της καταστάσεως των σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Κιλκίς*» σημειώνει και ο ίδιος την αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου είναι πρόσφυγες και αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ίδρυση προσφυγικών σχολείων:

*«Κατά το παρελθόν σχολικόν έτος είχομεν μαθητάς μεν 2.437, μαθητριάς δε 1.477. Κατά το διαρρέον σχολικόν έτος έχομεν μαθητάς μεν 3.204, μαθητριάς δε 1.954... πλεόνασμα λίαν αποθαρρυντικόν... Τούτο αποδίδομεν κυρίως εις την μη τακτικήν φοίτησιν των μαθητών, οίτινες, ως εκ του δυσκόλου των περιστάσεων, επιδίδονται εις διαφόρους βιοποριστικάς εργασίας. Πάντες οι μαθητές και αι μαθήτριάι είναι πρόσφυγες».*¹⁹⁶

Στο πρόβλημα της σχολικής στέγης πάρθηκε η απόφαση για μετατροπή των Οθωμανικών σχολείων της Περιφέρειας σε προσφυγικά και η στελέχωσή τους με διδακτικό προσωπικό και εποπτικό υλικό (Χαβιάρης, σ. 10).

Τελικά, η εγκατάσταση των προσφύγων δε στάθηκε αποτελεσματική για τον εξελληνισμό των ξενόφωνων, όπως επισημαίνει ο Κολιόπουλος (2015, σ. 19 – 21), αφενός γιατί οι περισσότεροι από αυτούς μιλούσαν την τουρκική γλώσσα και αφετέρου γιατί αναπτύχθηκαν έριδες ανάμεσα σε εκείνους και τους Σλαβομακεδόνες για τα κτήματα, τη διανομή γης και τα «τοπικά πολιτικά πάθη».

¹⁹⁵ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 18.

¹⁹⁶ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 9.

4^ο Κεφάλαιο

Η στάση των ξενόφωνων

Κατά τα πρώτα έτη μετά τις πολιτικές, εδαφικές και πληθυσμιακές ανακατατάξεις που επέφεραν τα γεγονότα της δεκαετίας του 1920, η στάση των ξενόφωνων πληθυσμών των περιοχών της Πέλλας και του Κιλκίς υπαγορευόταν, κατ' αρχάς, από την ανάγκη προσαρμογής στα νέα κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά αλλά και γλωσσικά δεδομένα, τα οποία τίθενται πλέον από την ελληνική πολιτική. Γίνεται άμεσα αισθητό το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν είχε πρόθεση να αναγνωρίσει ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα και στοιχεία γλωσσικής ετερότητας στους πληθυσμούς των περιοχών αυτών. Το στοιχείο της εγγύτητας των πληθυσμών αυτών με τα γειτονικά κράτη ήταν ένας παράγοντας κινδύνου για την εθνική συνοχή. Ως φυσικό επακόλουθο ήταν η στάση του ελληνικού κράτους να υπαγορεύει την απαλοιφή των γλωσσικών ιδιωμάτων ως ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των ξενόφωνων. Αιχμή του δόρατος στην προσπάθεια αυτή ήταν η δημιουργία ενός εκπαιδευτικού συστήματος μέσα στο οποίο οι ξενόφωνοι θα απεκδύοντο τα πολιτισμικά και γλωσσικά τους χαρακτηριστικά εντασσόμενοι πλέον στην ελληνική παιδεία και αγωγή. Το κύριο μέλημα των δασκάλων της εποχής αυτής ήταν η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας όχι ως δεύτερη αλλά ως μητρική, με στόχο όχι απλώς την αφομοίωση, αλλά τον «εξελληνισμό» των ξενόφωνων, ώστε να ξεχάσουν τη μητρική τους γλώσσα και με αυτόν τον τρόπο να γνωρίσουν και να αφομοιώσουν τις αξίες, τα ήθη και έθιμα του ελληνικού πολιτισμού, να αποκτήσουν ελληνική εθνική συνείδηση.

Η κίνηση αυτή της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής βρήκε σθεναρή αντίσταση από μέρους των ξενόφωνων πληθυσμών κυρίως λόγω της ροπής τους για την προστασία των προγονικών τους χαρακτηριστικών, αλλά και της αβεβαιότητας που επήλθε με τις ριζικές αλλαγές στη ζωή τους.

Αποτέλεσμα της προσπάθειας του «εξελληνισμού» των ξενόφωνων, η οποία ήταν εκ φύσεως δύσκολη, αλλά και της ιστορικής ταχύτητας των γεγονότων που επέβαλλαν γρήγορη προσαρμογή των πληθυσμών ήταν οι ξενόφωνοι πληθυσμοί να απομακρυνθούν από την ιδέα της προσέγγισης με την ελληνική ταυτότητα και της αφομοίωσης της ελληνικής συνείδησης και γλώσσας, που ήταν και το ζητούμενο. Όπως αναφέρει ο επιθεωρητής Π. Πύρζας, «... πολλοί των Σλαυοφώνων Ελλήνων, οίτινες διαφοροτρόπως επί Τουρκοκρατίας ειργάσθησαν υπέρ επικρατήσεως των

ελληνικών ιδεωδών, σήμεραν έχουν ψυχρανθή, διότι αντί να εκτιμήσωμεν, ως είχομεν καθήκον, την δράσιν των, προσηνέχθημεν και προς τούτους ουχί ως προς Έλληνας». ¹⁹⁷

Από τις εκθέσεις των επιθεωρητών δημοτικής εκπαίδευσης γίνεται φανερό ότι οι ξενόφωνοι αδιαφορούν σε μεγάλο βαθμό για την εκπαίδευση των παιδιών τους και τη λειτουργία των σχολείων. Συγκεκριμένα, ο επιθεωρητής επισημαίνει:

«Πλην χωρίων τινών δυναμένων και τούτων να μετρηθώσι εις τους δακτύλους της μιας χειρός, των οποίων οι κάτοικοι δεικνύουσι επειδή ανέκαθεν ήσαν πατριαρχικοί, μικρόν τι ενδιαφέρον δια τα σχολικά πράγματα, των λοιπών η αδιαφορία δια τοιούτου είδους ζητήματα είναι αυτόχρημα εγκληματική. Δολιεύονται και μηχανεύονται τα πάντα, ώστε να μην αποστέλλωσι τα τέκνα των και δη τα κοράσια εις το Δημοτικόν Σχολείον». ¹⁹⁸

Αυτό οφειλόταν ως ένα βαθμό και σε αντικειμενικές δυσκολίες, καθώς οι γονείς τούς απασχολούσαν σε αγροτικές εργασίες της οικογενείας. Όπως μας πληροφορεί στις 18 Ιουλίου του 1923 ο επιθεωρητής Ακραντώνης σε έκθεσή του ¹⁹⁹, μετά τις 21 Μαΐου, τη γιορτή Κωνσταντίνου και Ελένης, οι γονείς συνήθως διέκοπταν τη φοίτηση των παιδιών τους, καθώς ξεκινούσε η περίοδος εκτροφής των μεταξοσκωλήκων, η σπορά των ρυζιών, οι καπνοφυτείες, όπως επίσης και κατά τους μήνες Αύγουστο, Σεπτέμβριο και Οκτώβριο οπότε και άρχιζε η συγκομιδή των σταφυλιών, του καλαμποκιού, των κάστανων κτλ. :

«... εύρον λίαν άτακτον φοίτησιν. Είναι αληθές ότι ήτο εποχή της εκτροφής μεταξοσκωλήκων, της καπνοφυτείας και της σποράς οψύμων, οι δε κάτοικοι ήσαν συνειθισμένοι μετά την εορτήν του Αγ. Κωνσταντίνου να αποσύρωσι τα τέκνα των από το σχολείον... κατά τον Αύγουστον, Σεπτέμβριον και Οκτώβριον είναι απασχολημένοι με την συγκομιδήν αραβοσίτου, σταφυλιών, καστώνων κτλ». ²⁰⁰

¹⁹⁷ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 20.

¹⁹⁸ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 20.

¹⁹⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γιαννιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γιαννιτσάις τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 378 - 379.

²⁰⁰ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γιαννιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γιαννιτσάις τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 378 - 379.

Αντίστοιχη έκθεση του ιδίου στις 17 - 18 Μαΐου του 1923 αναφέρεται στη Βοέμιτσα (Αξιούπολη Κιλκίς): «Εγγεγραμμένοι μαθηταί 280, πλείσται όμως απουσιάζον λόγω της καπνοφυτείας και καλλιεργείας του μεταξοσκώληκος».²⁰¹

Σε πολλές περιπτώσεις, η στάση των κατοίκων δεν είχε να κάνει απλώς με αδιαφορία, αλλά εκδηλωνόταν με μίσος και αποστροφή προς τους τοπικούς δασκάλους, «... τους καταγανακτισμένους κατά των... διδασκάλων κατοίκους»,²⁰² εξ αιτίας της ακολουθούμενης πολιτικής τους (των δασκάλων) να μηνύουν όσους γονείς δε φρόντιζαν για την εγγραφή και τακτική φοίτηση των παιδιών τους στα σχολεία, όπως επίσης και για τα επιβαλλόμενα από τις μηνύσεις αυτές πρόστιμα. Όπως αναφέρει και ο Κολιόπουλος (2015, σ. 19), η πολιτική αυτή των δασκάλων καλλιέργησε μεταξύ των Σλαβομακεδόνων «εχθρική στάση απέναντι στο σχολείο και το κράτος που το στήριζε». Συνεπώς, ο δάσκαλος ερχόταν «... εις ψυχρότητα με τους κατοίκους, οπότε η θέσις του εις την κοινότητα δεν θα είναι ευχάριστος και η επίδρασις του μικρά».²⁰³

Στις 20 - 21 Μαΐου του 1923 στο χωριό Τούμπα (Ν. Κιλκίς) για παράδειγμα, όταν ο επιθεωρητής κάλεσε τους κατοίκους για να συζητήσουν σχετικά με βελτιώσεις που θα πρέπει να γίνουν στο σχολείο της περιοχής,

«... ούτοι ... μετ' αδιαφορίας τα ήκουον, διότι θα επεθύμουν να μην υπήρχε σχολείο, δια να έχωσιν τα τέκνα βοηθούς εις τας εργασίας των. Με επολιόρκησαν κυριολεκτικώς εύποροι και άποροι ζητούντες άδειαν να αποσύρωσι τα τέκνα των από το σχολείον. Ακόμα και εις την οικίαν όπου κατέλυσα, ήλθον 5 - 6 ζητούντες άδειαν. Τούτο συνέβη, διότι ο διδάσκαλος είχε μηνύσει τινάς το φθινόπωρον. Εγγεγραμμένοι ήσαν 105, παρόντες δε μετά των νηπίων μόνον 66».²⁰⁴

²⁰¹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 339 - 340.

²⁰² Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 78 - 79.

²⁰³ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 380.

²⁰⁴ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΗΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 344.

Οι δάσκαλοι, δηλαδή, ευθύνονταν κατά ένα μεγάλο μέρος για τον μη προσεταιρισμό των ξενόφωνων. Ο επιθεωρητής Ακραντώνης στην έκθεσή του στις 18 Ιουλίου του 1923 αναφέρει ότι «... ψυχή του σχολείου είναι ο διδάσκαλος».²⁰⁵ Γι' αυτό και, όπως υποστηρίζει ο επιθεωρητής Γεραντώνης, «... όπου υπηρετούσι φιλόπονοι διδάσκαλοι και ευπροσήγοροι οι μαθηταί δυσκόλως διακρίνουσι ότι είναι ξενόφωνοι και οι γονείς προθυμοποιούνται να στέλλωσι τα παιδιά των εις το σχολείον και δεικνύουσι ενδιαφέρον δι' αυτό. Ενώ όπου οι διδάσκαλοι είναι ανίκανοι, οκνηροί και φιλοκατήγοροι, μαθηταί και γονείς αποστρέφονται διδάσκαλον και σχολείον».²⁰⁶ Όπως αναφέρεται και στους Ντίνα, Χλαπουτάκη & Γώτη (2011, σ. 895), η συμμετοχή των μαθητών στις γεωργικές εργασίες των γονέων τους αποτελούσε αντικειμενική δυσκολία για τη συνεπή φοίτησή τους στο σχολείο, αλλά και η αρνητική στάση των δασκάλων, η αμέλεια και η καταγγελία της ασυνέπειας των γονέων ως προς την τακτική φοίτηση των παιδιών τους ήταν βασική αιτία της αρνητικής στάσης των ξενόφωνων απέναντι στο σχολείο.

Ο επιθεωρητής Ακραντώνης τονίζει ιδιαίτερος την εκμετάλλευση των απλών χωρικών από στελέχη του κρατικού μηχανισμού, όπως στρατιωτικούς, οικονομικούς, δικαστικούς και διοικητικούς υπαλλήλους, οι οποίοι έκαναν κατάχρηση της θέσεώς τους:

*«...η άχρι τούδε σχηματισθείσα παρά τοις εντοπίοις εντύπωσις δεν είναι καθόλου εποικοδομητική. Λόγω της επεκτάσεως του Βασιλείου υπεισήλθον εις τας υπηρεσίας των διαφόρων κλάδων στοιχεία μη ιστάμενα εις το ύψος της θέσεώς των, άτινα επωφελούμενα της ανωμάλου καταστάσεως, της κομματικής διαπάλης και υποστηρίξεως και της αγνοίας των χωρικών τους εκμεταλλεύθησαν αναισχύντως».*²⁰⁷

Παράλληλα, διαπιστώνει δυσαρέσκεια των κατοίκων προς την ελληνική διοίκηση, λόγω της επιστρατεύσεως των τέκνων τους και της διανομής επαναστατικού υλικού από τους Βούλγαρους. Επίσης, στους φανατικότερους εξ

²⁰⁵ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γιαννιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γιαννιτσάις τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 381.

²⁰⁶ ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 18.

²⁰⁷ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γιαννιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γιαννιτσάις τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 390.

αυτών εντοπίζει νοσταλγία για την προ της απελευθέρωσης εκπαίδευση από τους καλύτερους των Βουλγάρων δασκάλων:

*«Αν προσθέσωμεν τας επιστρατεύσεις των τέκνων των, τας επιτάξεις, το αναγκαστικόν δάνειον, την διανομήν επαναστατικών προκηρύξεων υπό των κομιτατζήδων, ευκόλως δυνάμεθα να εννοήσωμεν την αιτίαν δι' ην δυσανασχετούσι κατά της ελληνικής διοικήσεως, μας ελεεινολογούσι και οι φανατικώτεροι μετά υποκρύφου πόνου ενθυμούνται τα προ της απελευθέρωσης βουλγαρικά σχολεία... εφοδιασμένα δι' όλων των σχολικών οργάνων εδίδαξαν οι άριστοι των Βουλγάρων διδασκάλων, πιστεύουσιν ότι παραπλησία προς εκείνα θα είναι η βουλγαρική διοίκησης και αναμένουσιν αυτήν η αυτονόμησις προς απαλλαγήν των δεινών των».*²⁰⁸

Συμπερασματικά, πρόκειται για μια δικαιολογημένη αρνητική στάση των ξενόφωνων κατοίκων. Οι τελευταίοι δείχνουν, όπως προαναφέρθηκε, μίσος, αποστροφή και αδιαφορία προς τους τοπικούς δασκάλους, οι οποίοι δείχνουν αμέλεια και προβαίνουν σε μηνύσεις κατά των γονέων (που δεν στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο), αλλά και προς την ελληνική διοίκηση. Αντίθετα, προθυμοποιούνται να στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο, όταν οι δάσκαλοι είναι εργατικοί, ευγενικοί και επιμελείς.

Για να αλλάξουν, συνεπώς, οι ξενόφωνοι, στάση απέναντι στην ελληνική εκπαίδευση και να χτιστεί ξανά η εμπιστοσύνη τους σε αυτήν, έπρεπε να μεριμνήσει το ελληνικό κράτος, ώστε από τη μία οι δάσκαλοι να είναι μεθοδικοί, ηθικοί, επιμελείς, με πραγματικό ενδιαφέρον για το σχολείο, για τους μαθητές και για την εκπαίδευση γενικότερα και από την άλλη να αποσταλούν στα ξενόφωνα μέρη «... οι ικανώτεροι και εντιμότεροι των υπαλλήλων στρατιωτικών, οικονομικών, δικαστικών και διοικητικών, ώστε να κατορθώσωμεν να εμπνεύσωμεν εμπιστοσύνη περί του πολιτισμού».²⁰⁹

²⁰⁸ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 390 - 391.

²⁰⁹ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 390.

5^ο Κεφάλαιο

Η πορεία της αφομοίωσης των ξενόφωνων σύμφωνα με τις απόψεις των επιθεωρητών εκπαίδευσης.

Η εικόνα η οποία αποτυπώνεται στις εκθέσεις των επιθεωρητών σχετικά με τη γλωσσική αφομοίωση των ξενόφωνων στις περιοχές της εκπαιδευτικής περιφέρειας Πέλλας και Κιλκίς κυμαίνεται από σχετικά ικανοποιητική έως εντελώς αρνητική ανάλογα με τον συντάκτη της εκάστοτε έκθεσης.

Στην από 29 Δεκεμβρίου 1924 έκθεσή του, ο επιθεωρητής Γεραντώνης, υπεύθυνος για την εκπαιδευτική περιφέρεια Γιαννιτσών αναφέρει:

*«Τα αποτελέσματα της μορφώσεως... ήσαν ανώτερα των παρελθόντων ετών, διότι... εγένετο τακτικότερα εργασία και εις περισσότερα σχολεία. Είναι αληθές ότι παρουσιάσθησαν και δυσμενείς συνθήκαι, ως η μετανάστευσις, η προσφυγική ιδιότης, η έλλειψις καταλλήλων κτιρίων και διδακτικών επίπλων εις τα προσφυγικά Σχολεία, γενικώς όμως η μόρφωσις υπήρξεν ικανοποιητική».*²¹⁰

Μεγάλο βάρος, επίσης, δίνεται και στους δασκάλους αυτούς καθεαυτούς, των οποίων η στάση και το ποιόν κάνει την ειδοποιό διαφορά:

*«Τα αποτελέσματα της γλωσσικής μορφώσεως εις τα σλαυόφωνα σχολεία είναι ανάλογα της διδακτικής ικανότητος, της φιλοπονίας, της ευπροσηγορίας και διπλωματικής συμπεριφοράς των δασκάλων. Όπου υπηρετούσι φιλόπονοι διδάσκαλοι και ευπροσήγοροι οι μαθηταί δυσκόλως διακρίνονται ότι είναι ξενόφωνοι και οι γονείς προθυμοποιούνται να στέλλωσι τα παιδιά των εις το σχολείον και δεικνύουσι ενδιαφέρον δια αυτό. Εν ω όσοι διδάσκαλοι είναι ανίκανοι, οκνηροί και φιλοκατήγοροι, μαθηταί και γονείς αποστρέφονται διδάσκαλον και Σχολείον».*²¹¹

Την ίδια εποχή, ο επιθεωρητής των δημοτικών σχολείων Εδέσσης Π. Πύρζας, σε αντίθεση με τον προηγούμενο, σημειώνει την απογοήτευσή του σχετικά με την πορεία αφομοίωσης των ξενόφωνων καθώς «η διάδοσις της Ελληνικής γλώσσης εις τα

²¹⁰ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 17.

²¹¹ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 17 - 18.

*Σλανόφωνα χωρία... κατόπιν ελευθέρου βίου δώδεκα ολοκλήρων ετών είναι ανεπαίσθητος, ινα μη είπω μηδαμινή».*²¹²

Σαν κύριοι λόγοι της αποτυχίας της αφομοίωσης των ξενόφωνων πληθυσμών στις εν λόγω περιοχές προσδιορίζονται από τις εκθέσεις των επιθεωρητών η διοικητική αστοχία του ελληνικού κράτους και των λειτουργών του με την ασυντόνιστη, επιφανειακή και περιστασιακή φροντίδα στις περιοχές αυτές, η ελλιπής κατάρτιση των δασκάλων, η ανεπάρκεια σε σχολικά κτίρια και διδακτικά όργανα, η χρήση της «νεκράς» καθαρεύουσας ως σχολικής γλώσσας, η οποία «ουχί ολίγον συνεβάλετο εις την μη γλωσσικήν αφομοίωσιν των Σλαυοφώνων παιδών»²¹³ και η χρήση του ιδιώματος στις κοινωνικές συναναστροφές των κατοίκων:

«Εις τα συμπόσια και τους γάμους άδονται εις την Βουλγαρικήν άσματα ερωτικά, ίσως δε και επιλήψιμα, εξυμνούντα τα κατά των Ελλήνων υπό των κομιτατζήδων διαπραχθέντα κακουργήματα. Οι χοροί αυτών παραμένουν οι ίδιοι.

*Αλλά τι δύναται τις ν' αναμένη από τους Σλαυοφώνους κατοίκους της υπαίθρου χώρας, όταν εν αυτή ταύτη τη πρωτευούση του Νομού, όταν εν αυτή ταύτη τη Εδέσση ομιλείται αγρίως η Βουλγαρική;».*²¹⁴

Όπως υποστηρίζει και ο Κολιόπουλος (2015, σ. 18 - 19), κάθε άλλο παρά ικανοποιητικά ήταν τα αποτελέσματα στους τομείς του γλωσσικού εξελληνισμού, καθώς και του εξελληνισμού του φρονήματος των Σλαβομακεδόνων, διότι:

- οι δάσκαλοι που στέλνονταν για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στους Σλαβομακεδόνες ήταν μάλλον ακατάλληλοι, μικροί σε ηλικία και χωρίς την απαραίτητη εμπειρία γι' αυτό ή αποσπασμένοι με δυσμενή μετάθεση και κυρίως από τη νότια Ελλάδα,
- υπήρχε έλλειψη διδακτηρίων και κατάλληλων βιβλίων και μεθόδων,
- η υποχρεωτική παρακολούθηση και οι απειλές με μηνύσεις κατά των γονέων που αρνούσαν να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο είχαν ως αποτέλεσμα να καλλιεργηθεί μεταξύ των Σλαβομακεδόνων μια εχθρική στάση απέναντι στο σχολείο,
- το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων που είχαν εγκατασταθεί μιλούσε την τουρκική γλώσσα και

²¹² IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 20.

²¹³ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 21.

²¹⁴ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 20.

- «οι έριδες μεταξύ γηγενών και επηλύδων για διαφιλονικούμενα μουσουλμανικά, μοναστηριακά ή κοινοτικά κτήματα, οι αυτοδικίες και τα τοπικά πολιτικά πάθη εδημιούργησαν δυο κόσμους χωριστούς και εχθρικούς μεταξύ τους» (Κολιόπουλος 2015, σ. 21).

Συνοψίζοντας, πρωταρχικός στόχος της ελληνικής πολιτείας ήταν, μέσω της εκπαίδευσης, να κάνει την ελληνική γλώσσα επικοινωνίας όχι μόνο μέσα στο σχολείο αλλά και εντός του οικογενειακού περιβάλλοντος. Οι προσπάθειες, όμως, τις οποίες κατέβαλλαν οι εκπαιδευτικοί έπεφταν στο κενό. Οι σλαβόφωνοι αναγκάζονταν στο σχολείο να χρησιμοποιούν την ελληνική, ενώ σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητάς τους, στην οικογένεια, στις συναθροίσεις, στις πολιτιστικές τους εκδηλώσεις επέλεξαν να χρησιμοποιήσουν το ιδίωμα: *«Ως ιδίοις όμμασι αντελήφθημεν ελαχίστων τοιούτων χωρίων οι μαθηταί εις τας κατ' ιδίαν συναναστροφάς συνδιαλέγονται ελληνιστί, εις δε τας οικίας μετά των γονέων και λοιπών πάντοτε με το Σλαβανόμικτον ιδίωμα».*²¹⁵

²¹⁵ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 20.

6^ο Κεφάλαιο

Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε την ελληνική εκπαιδευτική - γλωσσική πολιτική στους νομούς της Πέλλας και του Κιλκίς στις αρχές του 20^{ού} αιώνα. Γύρω στο 1913 και με την προσάρτηση των Νέων Χωρών στην Ελλάδα, προέκυψαν περιοχές εντός της ελληνικής επικράτειας που δεν είχαν την ίδια γλωσσική ταυτότητα με την υπόλοιπη χώρα. Δυο εξ αυτών ήταν και οι περιοχές της Πέλλας και του Κιλκίς, των οποίων μεγάλο μέρος των κατοίκων ήταν σλαβόφωνοι.

Το ελληνικό κράτος θεωρεί ελλειμματικό το πολιτισμικό φορτίο των σλαβόφωνων σε σχέση με αυτό της κυρίαρχης ομάδας, λειτουργώντας έτσι στα πλαίσια μιας αφομοιωτικής πολιτικής, που έχει ως στόχο την ενίσχυση της επίσημης γλώσσας και των εθνικών δεσμών, την ενίσχυση της ελληνοφωνίας και την ύπαρξη γλωσσικής ομοιογένειας. Πιο συγκεκριμένα, η ελληνική πλευρά επιχειρεί μια καταναγκαστική και γρήγορη εξάλειψη της μητρικής γλώσσας του σλαβόφωνου πληθυσμού, εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, της γλώσσας της κυρίαρχης ομάδας, αλλά και υιοθέτηση των ελληνικών αξιών και του ελληνικού τρόπου ζωής.

Η γλωσσική ταύτιση των κατοίκων αυτών με τις γειτονικές χώρες αποτελούσε εμπόδιο για τη δημιουργία ελληνικής εθνικής συνείδησης και ομοιογένειας, που ήταν και το ζητούμενο από πλευράς του ελληνικού κράτους. Γι' αυτό δίνεται αυξημένη βαρύτητα στην εκπαίδευση και ειδικότερα στα δημοτικά σχολεία, ώστε να «αφομοιώσει» την ελληνική γλώσσα ο ετερόφωνος μαθητικός πληθυσμός. Το εθνικό καθήκον επιβάλλει όχι μόνο την αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού και την υιοθέτηση της ελληνικής ως μοναδικής επίσημης γλώσσας του ελληνικού κράτους από τους σλαβόφωνους, αλλά περισσότερο την εξάλειψη της γλωσσικής ετερότητάς τους μέσα από την αναγκαστική εγκατάλειψη της μητρικής τους γλώσσας σε κάθε επικοινωνία: *«... θα κινδυνεύσωμεν να χάσωμεν την Μακεδονίαν. Αν δεν απαγορευθή η χρήσις της εντοπίας διαλέκτου, αντί να τους εξελληνίσωμεν θα εκσλαυίσουν τους εγκαθισταμένους πρόσφυγας».*²¹⁶

²¹⁶ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 381.

Ως κεφαλαιώδους σημασίας κρίνεται και ο ρόλος του Νηπιαγωγείου, με τα παιδιά να αποσπώνται από το μητρικό περιβάλλον σε ακόμη πιο μικρή ηλικία, διότι τότε παρουσιάζουν μεγάλη προσαρμοστικότητα σε οποιοδήποτε γλωσσικό περιβάλλον. Το νηπιαγωγείο, λοιπόν, αποτελεί ένα «προπαρασκευαστικό στάδιο» το οποίο θα λειτουργήσει ως «βάση για τους δασκάλους των πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου» (Ντίνας, Χλαπουτάκη & Γώτη 2011, σελ. 896).

Καθίσταται σαφές ότι η γλώσσα είναι το στιβαρότερο θεμέλιο πάνω στο οποίο μπορεί να χτιστεί η εθνική συνείδηση. Συνεπώς, το γλωσσικό μάθημα γίνεται το επίκεντρο της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής και κάθε άρνηση του εξελληνισμού είναι μη αποδεκτή.

Κατόπιν, όμως, της μελέτης διάφορων εκθέσεων Επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων Πέλλας και Κιλκίς, θα ήταν σημαντική παράλειψη να μην αναφερθεί ότι οι ίδιοι έπρεπε, επιπλέον,

- να δίνουν πληροφορίες για τον αριθμό και την εθνολογική σύσταση των μαθητών, για την ποιότητα του διδακτικού προσωπικού, για τις ανάγκες των διδακτηρίων, για την ψυχολογική κατάσταση των κατοίκων της περιοχής, για τον βαθμό της γλωσσικής αφομοίωσης των μαθητών,
- να αναφέρουν προτάσεις για την καλύτερη λειτουργία των διδακτηρίων και για την τακτική φοίτηση των μαθητών, και
- να ελέγχουν κατά πόσο τηρούνται οι οδηγίες που έχουν δώσει στους εκπαιδευτικούς.

Την ίδια εποχή και με τον ερχομό των προσφύγων, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, το ελληνικό κράτος αποκτά τη δυνατότητα να αναπληρώσει το κενό εθνικής ταυτότητας που υπήρχε στις περιοχές της Πέλλας και του Κιλκίς. Οι πρόσφυγες, με τους προαιώνιους ιστορικούς δεσμούς που τους συνέδεαν με την Ελλάδα και το πλούσιο μορφωτικό επίπεδο που διέθεταν, αναμενόταν να λειτουργήσουν καταλυτικά στη διάδοση της ελληνικής γλώσσας στους σλαβόφωνους.

Ένα φλέγον ζήτημα που είχε προκύψει μετά τη φυγή των τουρκικών πληθυσμών ήταν η αναδιανομή της γης που άφηναν πίσω. Μεγάλες ήταν οι προσδοκίες από πλευράς των γηγενών πληθυσμών και ειδικότερα των ακτημόνων για γεωργική τους αποκατάσταση. Αυτό που ενδεχομένως δεν είχε γίνει αντιληπτό ήταν ότι η Ελλάδα είχε αναλάβει δεσμεύσεις έναντι των προσφύγων για διανομή της γης και αποκατάστασή τους με γη ίση με αυτή που άφησαν πίσω. Το γεγονός αυτό ήταν

μια σοβαρότατη αιτία προστριβών μεταξύ προσφύγων και γηγενών. Η ματαίωση της φιλοδοξίας των γηγενών ήταν η πέτρα που αποτελείωσε την ήδη εύθραυστη ισορροπία που επιθυμούσε το ελληνικό κράτος (Κολιόπουλος 2015, σ. 20 – 25).

Όλη αυτή η προσπάθεια της αφομοίωσης των ξενόφωνων κατέληξε σε αποτυχία, καθώς υπήρχε ανεπάρκεια σε καταρτισμένους, επιμελείς, ηθικούς και μεθοδικούς εκπαιδευτικούς, σε σχολικά κτίρια και υλικοτεχνική υποδομή (εξοπλισμό, έπιπλα, σχολικά σκεύη). Τα εγχειρίδια ήταν ακατάλληλα (Κολιόπουλος 2015, σ. 19), ενώ ταυτόχρονα η χρήση της καθαρεύουσας έκανε την όλη διαδικασία πιο δύσκολη για τους ξενόφωνους. Ένας ακόμη ανασταλτικός παράγοντας ήταν η κακοδιοίκηση των περιοχών αυτών από στρατιωτικούς, διοικητικούς, δικαστικούς και οικονομικούς υπαλλήλους, οι οποίοι επωφελούμενοι της ισχύος της θέσης τους και της γενικότερης κατάστασης, εκμεταλλεύονταν τους χωρικούς, με αποτέλεσμα να χαθεί η εμπιστοσύνη των τελευταίων στον ελληνικό πολιτισμό και να αναπολούνται οι «καλές» μέρες, με τα προ της απελευθέρωσης βουλγαρικά σχολεία, στα οποία δίδασκαν άριστοι Βούλγαροι εκπαιδευτικοί²¹⁷.

Τα παραπάνω είχαν σοβαρό αντίκτυπο στη φοίτηση των μαθητών και ιδιαίτερα των κοριτσιών, για τα οποία οι γονείς θεωρούσαν ότι η εκπαίδευσή τους δεν ήταν απαραίτητη. Συνεπώς, οι μαθητές ήταν ελάχιστοι, ενώ άλλοι δεν ήταν καν εγγεγραμμένοι στο σχολείο. Οι γονείς αποστρέφονταν το σχολείο και την εκπαίδευση γενικότερα, διότι πέρα από την αντίδραση και το μίσος που τους προκαλούσαν αυτές οι καταστάσεις διέκοπταν τη φοίτηση των παιδιών τους, για να τα απασχολήσουν σε γεωργικές εργασίες (εκτροφή μεταξοσκώληκα, καπνοφυτείες, συγκομιδή καλαμποκιού, σταφυλιών, σταφυλιών, καστώνων κτλ.).

Οι μηνύσεις τις οποίες υποχρεώνονταν να καταθέσουν οι δάσκαλοι κατά των γονέων που δεν έστελναν τα παιδιά τους στο σχολείο, αλλά και το χρηματικό πρόστιμο των 50 δραχμών δε φαίνεται να είχαν θετικό αποτέλεσμα, γιατί:

- το πρόστιμο θεωρούνταν πολύ μικρό μπροστά στο ποσό που θα τους απέδιδε το παιδί με την εργασία του για τρεις μήνες,
- καθυστερούσαν οι μηνύσεις, οπότε τελείωνε και ο χρόνος φοίτησης,

²¹⁷ Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Α. Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γενιτσαίς τη 1^η Ιανουαρίου 1920», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά, σ. 390 – 391.

- ταλαιπωρούνταν και ο δάσκαλος ο οποίος, εκτός από την κούραση λόγω οδοιπορικών, ήταν υποχρεωμένος να δαπανήσει 100 - 200 δραχμές και κυρίως να έρθει σε προστριβές με τους κατοίκους των περιοχών αυτών.

Έχοντας εντοπίσει τα παραπάνω, οι επιθεωρητές, μέσα στις εκθέσεις τους, προτείνουν συγκεκριμένα μέτρα τα οποία θεωρούν πως θα βελτιώσουν την κατάσταση. Τα μέτρα αυτά περιλαμβάνουν:

- την καθιέρωση της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με υψηλά χρηματικά πρόστιμα για τους αντιδρώντες, καθώς και ποινές σχετικά με την στρατιωτική θητεία και τα εκλογικά δικαιώματα,
- την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας στο σχολείο,
- την ίδρυση Νηπιαγωγείων,
- την ίδρυση Νυχτερινών σχολείων,
- το επαρκώς καταρτισμένο διδακτικό προσωπικό με την ίδρυση Διδασκαλείων,
- την ίδρυση βιβλιοθηκών,
- την ίδρυση Σχολών Κυριακών και Εορτών,
- την ίδρυση ιερατικών σχολών,
- την υιοθέτηση ποσόστωσης στις προσλήψεις σε Αστυνομία και Στρατό για τα παιδιά των σλαβοφώνων και τέλος,
- την εκπαιδευτική αποκέντρωση.

Στην πράξη, βεβαίως, «... τ' ανωτέρω υποδεικνυόμενα μέτρα ουδέν σοβαρόν αποτέλεσμα θα έχωσι, αν οι υπάλληλοι και των άλλων υπηρεσιών δεν συμπεριφέρονται ελληνοπρεπώς προς τους Σλαβοφώνους και αν δεν υπάρχει ειλικρινής συνεργασία μεταξύ όλων των πολιτικών και στρατιωτικών υπαλλήλων προς επιτέλεσιν του επιδιωκομένου κοινού σκοπού».²¹⁸

Αποψη των επιθεωρητών, αλλά και της επίσημης διοίκησης, ήταν ότι η περίοδος από την απελευθέρωση μέχρι και την περίοδο αναφοράς θα έπρεπε να ήταν αρκετή, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της γλωσσικής αφομοίωσης των ξενόφωνων πληθυσμών. Αλλά εδραιωμένα ήθη, έθιμα και μια γλώσσα βαθιά ριζωμένη στις ζωές των ανθρώπων δεν ήταν δυνατόν να εξαλειφθεί στο σύντομο, όπως αποδείχθηκε, χρονικό διάστημα των 15 ετών.

²¹⁸ IAM / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 22.

Τελικά, οι νεότερες γενιές των σλαβόφωνων κατέληξαν να είναι δίγλωσσοι, καθώς έμαθαν τα ελληνικά, αλλά αρνούσαν να εγκαταλείψουν τη μητρική τους γλώσσα. Συνεπώς, αναγκάζονταν να χρησιμοποιούν τα ελληνικά στο σχολείο, ενώ επέλεγαν τη μητρική τους γλώσσα σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινής τους ζωής.

Η Ελλάδα σαν ένα σταυροδρόμι πολιτισμών αποτελεί έναν γλωσσικό κήπο μέσα στον οποίο ανθίζουν οι γλώσσες. Ταυτόχρονα όμως υπάρχουν και αρνητικές αγκυλώσεις σε αντίθεση με τις επιστημονικές απόψεις, που θέλουν την εκμάθηση περισσότερων γλωσσών να αποτελεί πλεονέκτημα, γιατί ο πολιτισμός που φέρει η κάθε γλώσσα είναι μοναδικός.

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α.ΠΗΓΕΣ

Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.)

Αρχεία Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας-Θεσσαλονίκης:

Φάκελος 47 [86]

φάκελος 49 [σ. 1 - 3]

φάκελος 52 [σ. 19 - 27]

φάκελος 53 [σ. 2, 9, 7, 11, 22 - 25]

φάκελος 17. 3 [σ. 34 - 39, 54 - 57]

φάκελος 14. 1 [σ. 32 - 39]

φάκελος 60 [σ. 6 - 10, 17 - 23, 28 - 31]

Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «*Α. Βιβλίων εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γιαννιτσών. Από του Ιανουαρίου του 1920. Εν Γιαννιτσάις τη 1^η Ιανουαρίου 1920*», Φάκελος 1920 - 1923, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ», Γιαννιτσά:

20 / 6 / 1914 - *Έδεσσα*

21 / 1 / 1920 - *Κρουσάρι*

29 - 30 – 31 / 1 / 1920 - *Γουμένιτσα*

1 / 2 / 1920 - *Λιμπάχοβον*

18 – 19 / 2 / 1920 - *Βλάχ*

11 / 3 / 1920 – *Βούδριτσα*

11 / 3 / 1920 - *Ποντοχώρι*

12 / 3 / 1920 – *Γιούψοβον*

13 / 3 / 1920 – *Καλλίνιτσα*

13 / 3 / 1920 – *Ασάρ Μπέη*

18 / 3 / 1920 - *Ζορμπάς*

6 / 5 / 1920 – *Μικρά και Μεγάλα Λειβάδια*

11 / 5 / 1920 – Όσιανη

11 / 5 / 1920 – Βούδριστα

12 / 5 / 1920 - Μπερίσλαβ

22 / 5 / 1920 - Γοργώπη

Γενική έκθεσις περί της λειτουργίας των σχολείων της περιφέρειας κατά το έτος 1919 - 1920

20 / 1 / 1921- Μπόζιτς

21 / 1 / 1921 – Πέτροβον

15 / 5 / 1923 - Γουμένισσα

16 / 5 / 1923 - Γοργώπη

14 / 5 / 1923 - Γεράκαρτσι

14 / 5 / 1923 - Δάμανη

14 / 5 / 1923 - Λιτοβόϊον

17 – 18 / 5 / 1923 - Βοέμιτσα

18 – 19 / 5 / 1923 - Σλώπ

18 – 19 / 5 / 1923 - Καράσιναν

20 – 21 / 5 / 1923 - Τούμπα

21 / 5 / 1923 - Βαλγάτσι

22 / 5 / 1923 - Βαμβάκιοϊ

22 / 5 / 1923 - Ασικλάρ

22 / 5 / 1923 - Κοσίνοβον

7 / 6 / 1923 - Ασάρ Μπέη

9 / 6 / 1923 - Βούδριστα

26 / 6 / 1923 - Ράδομιρ

18 / 7 / 1923 - Εν Γενιτσαίς

«Έκθεσις Επιθεωρήσεως σχολείων περιφέρειας Γιαννιτσών». Εκθέσεις των επιθεωρητών των δημοτικών σχολείων της Εκπαιδευτικής περιφέρειας Γιαννιτσών «Βιβλίον εκθέσεων περί της καταστάσεως επιθεωρηθέντων σχολείων της περιφέρειας Γενιτσών», Φάκελος 1926 - 1927, Ιστορική - Λαογραφική Εταιρία Γιαννιτσών «Ο ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ», Γιαννιτσά:

18 / 9 / 1926 – Παλαιόν Έσκιτζε
20 – 24 / 9 / 1926 – Μικρά και Μεγάλα Λειβάδια
21 / 9 / 1926 – Μεγάλα Λειβάδια
23 / 9 / 1926 – Μικρά Λειβάδια
15 / 10 / 1926 - Γιαννισά
19 / 10 / 1926 – Πράχνα
19 / 10 / 1926 – Τσίτσιγας
20 / 10 / 1926 – Γυμνοχώριον
21 / 10 / 1926 – Βλάχ
25 / 10 / 1926 - Γιαννισά
13 / 11 / 1926 - Μαυρένοβον/ Μανδάλοβον
24 / 5 / 1927 – Βλάχ
6 / 6 / 1927 – Αζιούπολις
8 / 6 / 1927 – Καράσιναν
8 / 6 / 1927 - Φανός
9 / 6 / 1927 – Κούπα
10 / 6 / 1927 – Σέχοβον
14 / 6 / 1927 – Τούμπα
18 / 6 / 1927 – Πεντάλοφον
3 / 6 / 1927 – Πυλωρίκιον
17 / 6 / 1927- Κάρπη
25 / 6 / 1927 - Μανδαραί
23 / 6 / 1927 – Νέα Βούδριστα
25 / 6 / 1927 – Μανδαραί
26 / 9 / 1927 – Πρακτική σχολή θηλέων Γουμένισσας Κιλκίς
22 / 9 / 1927 – Μικρά Λειβάδια

Εφημερίδες - Άρθρα Περιοδικών:

Κωστόπουλος, Τ. 2002, 'Έτερογλωσσία και αφομοιωτικοί σχεδιασμοί: η περίπτωση της ελληνικής Μακεδονίας μετά την απελευθέρωση (1912 - 1913)', *Τα Ιστορικά*, Ιούνιος 2002, σ.75 - 128.

Β. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βούρη, Σ. 1992, *Εκπαίδευση και Εθνικισμός στα Βαλκάνια (1870 - 1904)*, Παρασκήνιο, Αθήνα.

Διβάνη, Ε. 1995, *Ελλάδα και Μειονότητες*, Νεφέλη, Αθήνα.

Ηλιάδου - Τάχου, Σ. 2001, *Η εκπαίδευση στη Δυτική και Βόρεια Μακεδονία (1840 - 1914)*, Ηρόδοτος, Θεσσαλονίκη.

Ηλιάδου - Τάχου, Σ. 2006, *Η εκπαιδευτική πολιτική του ελληνικού κράτους στη Μακεδονία στο πλαίσιο του μακεδονικού ζητήματος*, Gutenberg, Αθήνα.

Καραφύλλης, Α. 2002, *Νεοελληνική Εκπαίδευση: Δύο αιώνες μεταρρυθμιστικών προσπαθειών*, Κριτική, Αθήνα.

Κολιόπουλος, Σ. Ι. 2015, *Λεηλασία Φρονημάτων, Η Κατοχή και ο Εμφύλιος Πόλεμος στη Δυτική Μακεδονία 1941 - 1949*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη.

Κωστόπουλος, Τ. 2008, *Η Απαγορευμένη Γλώσσα: Κρατική Καταστολή των Σλαβικών Διαλέκτων στην Ελληνική Μακεδονία*, Βιβλιόραμα, Αθήνα.

Μιχαηλίδης, Δ. Ι. 2003, *Μετακινήσεις Σλαβόφωνων Πληθυσμών (1912-1930): ο πόλεμος των στατιστικών*, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, Κριτική, Αθήνα.

Ντίνας, Κ. & Τάχου, Σ. Η. 2006, 'Η ελληνική γλώσσα ως ξένη(;) για τους "ξενόφωνους ομογενείς". Ένα ενδιαφέρον κείμενο για τη γλωσσική πολιτική στην Ελλάδα του 1913'. Στο Κ. Ντίνας & Α. Χατζηπαναγιωτίδη (Επιμ.), *Η Ελληνική Γλώσσα ως δεύτερη / ξένη. Έρευνα, Διδασκαλία, Εκμάθησή* (σ. 347 - 356), Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη.

Φίλος, Σ. 1984, *Το χρονικό ενός θεσμού*, Βιβλία για όλους, Αθήνα.

Cohen, L., Manion L., Morrison, K. 2007, *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Πρακτικά Συνεδρίων

Ζιώγου - Καραστεργίου, Σ. 2012, 'Σχολεία και εκπαιδευτικοί στην Έδεσσα στο μεταίχμιο της μετάβασης από την Κοινότητα στο Κράτος (1912 - 1914): Εθνικές προτεραιότητες - Κοινωνικές αντιστάσεις', *Η Εκπαίδευση στην περιοχή της Πέλλας στον 19^ο αιώνα και μέχρι τα μέσα του 20^ο*, Αίθουσα εκδηλώσεων Ιεράς Μητροπόλεως,

Έδεσσα, 28 Μαρτίου 2012, σ. 1 - 12, (διαθέσιμο 12 / 05 / 2016, <http://www.didepellas.gr/index.php/dde-pella/synedrioddepelas.html>).

Μιχελαλάκη, Θ. 2002, 'Ο θεσμός της Ε.Ε. ως παράγοντας διαμόρφωσης εκπαιδευτικών πολιτικών προτάσεων. Η περίπτωση της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής προς τα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών της Ο.Δ. Γερμανίας (1980 - 1996)', *Η παιδεία στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, Γ. Θέματα Συγκριτικής Παιδαγωγικής, Γ6. Εκπαιδευτική Πολιτική - Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση, Συνεδριακό Κέντρο Πανεπιστημίου Πατρών 4 - 6 Οκτωβρίου 2002*, σ. 1 - 3, (διαθέσιμο 11 / 05 / 2016, (<http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio2/praktika/michelaki.htm>)).

Ντίνας, Κ., Χλαπουτάκη, Ε. & Γώτη, Ε. 2011, 'Η γλωσσική διδασκαλία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση ως μέσο αφομοίωσης των ξενόφωνων πληθυσμών. Οι εκθέσεις των επιθεωρητών εκπαίδευσης στην περιφέρεια Φλώρινας (1918 - 1925)', *Διδακτική της Γλώσσας, Συνεδριακό και Πολιτιστικό Κέντρο Πανεπιστήμιο Πατρών, 1 Οκτωβρίου 2011*, σ. 888 - 899, (διαθέσιμο 12 / 05 / 2016, <http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/?section=1119>).

Φούκας, Β. 2012, 'Οι απόψεις των Επιθεωρητών Δημοτικής Εκπαίδευσης (1924 - 1925) για την πορεία της αφομοίωσης των ξενόφωνων στη Μακεδονία μετά την ενσωμάτωση στο Κράτος', *Η Εκπαίδευση στην περιοχή της Πέλλας στον 19^ο αιώνα και μέχρι τα μέσα του 20^{ου}, Αίθουσα εκδηλώσεων Ιεράς Μητροπόλεως, Έδεσσα, 28 Μαρτίου 2012*, σ. 1 - 12, (διαθέσιμο 12 / 05 / 2016, <http://www.didepellas.gr/index.php/dde-pella/synedrioddepelas.html>).

Χαβιάρης, Ν. 2012, 'Η εκπαιδευτική περιφέρεια πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Γιαννιτσών από το 1914 μέχρι το 1940', *Η Εκπαίδευση στην περιοχή της Πέλλας στον 19^ο αιώνα και μέχρι τα μέσα του 20^{ου}, Αίθουσα εκδηλώσεων Ιεράς Μητροπόλεως, Έδεσσα, 28 Μαρτίου 2012*, σ. 1 - 17, (διαθέσιμο 12 / 05 / 2016, <http://www.didepellas.gr/index.php/dde-pella/synedrioddepelas.html>).

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

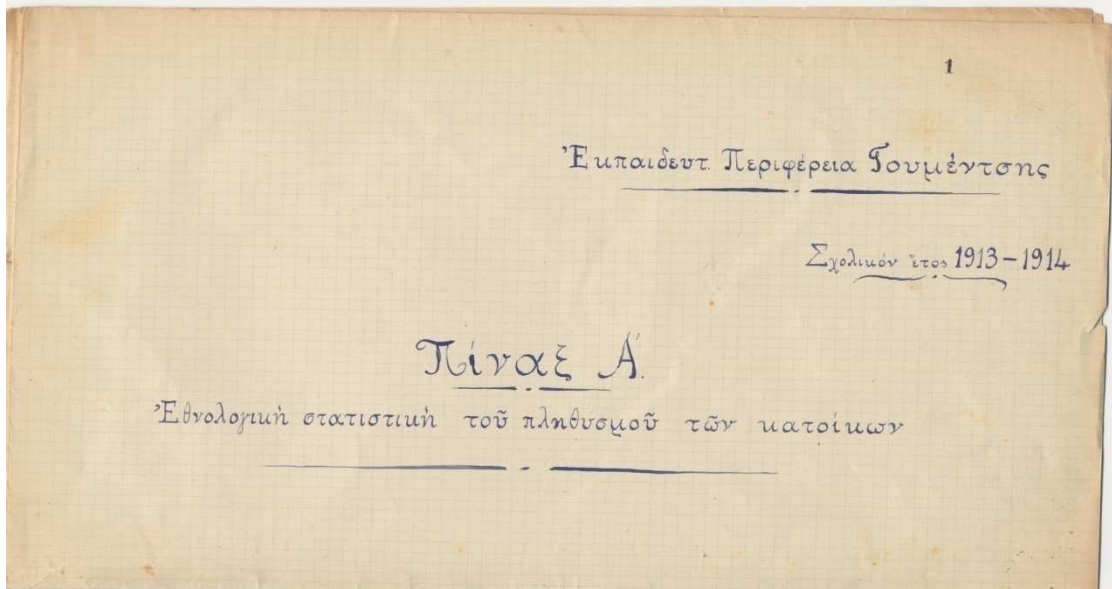
Μπαλτσιώτης, Λ. 2007, 'Κλειδιά και αντικλειδιά: Γλωσσική ετερότητα στην Ελλάδα. Ταυτότητες και Ετερότητες', *Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων, ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα* (διαθέσιμο 11 / 05 / 2016, http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=944&bitstream=944_01#page/1/mode/2up).

Προφίλη, Ο. 2001, 'Γλωσσική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση [Γ3]', *Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, Θεωρία και ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός*, (διαθέσιμο 11 / 05 / 2016, http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_c3/index.html).

Κακουλίδου, Μ. 2011, 'Πολιτισμική ετερότητα και εκπαίδευση στη Μακεδονία 1913 - 1930', Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Τομέας Παιδαγωγικής, Ιωάννινα (διαθέσιμο 10 / 5 / 2016, <http://edu.pep.uoi.gr/eeee/images/ergasies/kakoulidou.pdf>).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Εθνολογική στατιστική του πληθυσμού των κατοίκων, Εκπαιδευτική Περιφέρεια Γουμέντσας, Σχολιόν έτος 1913 - 1914.

№	Λοκότητα	Εθνοτική	Γλώσσα	Σχολιόν	Παρατηρήσεις
1	Παλιόμας	Έλληνας	Ελληνική	140	
2	Πραμαρτσι	"	"	252	
3	Σουδρακίο	"	"	310	
4	Σεργόσι	"	"	677	
5	Γουμέντσα	"	"	3279	
	"	Άγγλοι	"	148	345
6	Φαρκαθόν	Έλληνας	Ελληνική	156	176
	"	Άγγλοι	"	20	
7	Νεβρον	Έλληνας	"	150	
8	Λόνιμον	"	"	115	
9	Κοσινάτον	"	"	223	
10	Κοΰσα	"	Βλαχική	623	
11	Άρβια	"	Βλαχική	1100	
12	Μελάδα	"	Βλαχική		Άλλοι 7 εθνοτικά ομιλ. κατοικούντες στην περιοχή Βεργόσι, Παλιόμας & Σεργόσι
13	Λεκαθόν	"	Ελληνική	595	
14	Λεκαθόν	"	"	144	
15	Λιτοτόν	"	"	223	
16	Λουμουντσα	"	Βλαχική	666	
17	Λουμουντσα	"	"	1450	
18	Λεκαθόν	Έλληνας	Ελληνική	244	294
	"	Άγγλοι	Γερμανική	50	
19	Λεκαθόν	Έλληνας	Ελληνική	396	
20	Λεκαθόν	"	Βλαχική	348	
21	Λεκαθόν	Έλληνας	Ελληνική	1300	1595
	"	Άγγλοι	Γερμανική	248	
	"	Άγγλοι	"	45	
22	Λεκαθόν	Έλληνας	Ελληνική	352	376
	"	Άγγλοι	Γερμανική	24	
23	Λότσια	"	"		
24	Ορμαρτσι	Έλληνας	Ελληνική	423	
25	Όρσανα	"	Βλαχική	1236	
26	Πίτσα	"	Ελληνική	336	
27	Πίτσα	"	"	774	790
	"	Άγγλοι	Γερμανική	16	
28	Ράμνα	Έλληνας	Ελληνική	176	

№	Λοκότητα	Εθνοτική	Γλώσσα	Σχολιόν	Παρατηρήσεις	
29	Σέχσον	Έλληνας	Ελληνική	663		
30	Σέχσον	"	"	390		
31	Σαμαρτσόν	"	"	70	Συμπίπτει με το 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000	
32	Τοσίλοτον	"	"	330		
33	Τοσίμα	"	"	521		
34	Τοσίμα	"	"			
35	Τοσίμα	"	"			
36	Τοσίμα	"	"			
37	Τοσίμα	"	"			
38	Τοσίμα	"	"			
39	Τοσίμα	"	"			
40	Τοσίμα	"	"			
41	Τοσίμα	"	"			
42	Τοσίμα	"	"			
43	Τοσίμα	"	"			
44	Τοσίμα	"	"			
45	Τοσίμα	"	"			
46	Τοσίμα	"	"			
47	Τοσίμα	"	"			
48	Τοσίμα	"	"			
49	Τοσίμα	"	"			
50	Τοσίμα	"	"			
51	Τοσίμα	"	"			
52	Τοσίμα	"	"			
53	Τοσίμα	"	"			
54	Τοσίμα	"	"			
55	Τοσίμα	"	"			
56	Τοσίμα	"	"			
57	Τοσίμα	"	"			
58	Τοσίμα	"	"			
59	Τοσίμα	"	"			
60	Τοσίμα	"	"			
61	Τοσίμα	"	"			
62	Τοσίμα	"	"			
63	Τοσίμα	"	"			
64	Τοσίμα	"	"			
65	Τοσίμα	"	"			
66	Τοσίμα	"	"			
67	Τοσίμα	"	"			
68	Τοσίμα	"	"			
69	Τοσίμα	"	"			
70	Τοσίμα	"	"			
71	Τοσίμα	"	"			
72	Τοσίμα	"	"			
73	Τοσίμα	"	"			
74	Τοσίμα	"	"			
75	Τοσίμα	"	"			
76	Τοσίμα	"	"			
77	Τοσίμα	"	"			
78	Τοσίμα	"	"			
79	Τοσίμα	"	"			
80	Τοσίμα	"	"			
81	Τοσίμα	"	"			
82	Τοσίμα	"	"			
83	Τοσίμα	"	"			
84	Τοσίμα	"	"			
85	Τοσίμα	"	"			
86	Τοσίμα	"	"			
87	Τοσίμα	"	"			
88	Τοσίμα	"	"			
89	Τοσίμα	"	"			
90	Τοσίμα	"	"			
91	Τοσίμα	"	"			
92	Τοσίμα	"	"			
93	Τοσίμα	"	"			
94	Τοσίμα	"	"			
95	Τοσίμα	"	"			
96	Τοσίμα	"	"			
97	Τοσίμα	"	"			
98	Τοσίμα	"	"			
99	Τοσίμα	"	"			
100	Τοσίμα	"	"			

Γουμέντσα 16 Σεπτεμβρίου 1914
 Ο Γενικός Γραμματέας
 Γραμματέας

		Συμπόρευμα το πίνακος Α'		
Ενομοιόμορφοι	Εθελοντές	Γλώσσα	Ποσότητα	
Απόστολ.	Μακαριότατοι	Τριγυμνή	3,000	
Καράξινος	"	"	2,500	
Μάγιαδαγ.	{ Μακαριότατοι Εθελοντες	"	4,500	} 4650
"		Εθελοντες	150	
Νήτσια	Μακαριότατοι	Βλαχική	3375	} 3442
"	Αδελφοί	Εθελοντες	67	
Τούσιαν	Εθελοντες	Εθελοντες	1,050	

Συμπόρευμα το πίνακος Β'							
Νήτσια	Μακαριότατοι	1	11	8	1	—	26 δεκ.
Τούσιαν	Μακαριότατοι	1	31	19	1	1	60

Συμπόρευμα το πίνακος Γ'

Τούσιαν

- τι λυθίατα δι' εθελοντες βοσκούς, εθελοντες εργοι, αλλα εθελοντες τοις υλοτεχνις του τοις δευτεροις
- εθελοντες βοσκούς με εθελοντες βοσκούς 100 γροσιών
- εργοι 15 ποταμα εθελοντες με εθελοντες βοσκούς 8 ποταμα δευτεροι

Συμπόρευμα το πίνακος Δ'

Βοσκωτονομοι	Ποταμα	Ηθελοντες	Εργοι	Εθελοντες	Εθελοντες	Εθελοντες	Τοις υλοτεχνις
1) Μακαριότατοι Διπλοει - Οπλασι	27 εθελοντες	εργοι	εθελοντες	6	26 δεκ.	(26 4 εθελοντες)	Νήτσια
2) Ομοιοποιδος Παροχους	Καβαλίου 20 εθελοντες	εργοι	εθελοντες	1	30		Τούσιαν
3) Χαντζηδουραγιου Οπλασι	22 εθελοντες	εργοι	εθελοντες	5	30 δεκ.		Τούσιαν

το Τουρκιστον το 27 Αυγουστου 1914
 ο εθελοντες
 τοις δευτεροις τοις εθελοντες Τουρκιστον

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Επαρχία Βοδενών. Στατιστική του πληθυσμού της απογραφής του έτους 1913 (21 Αυγούστου 1913).

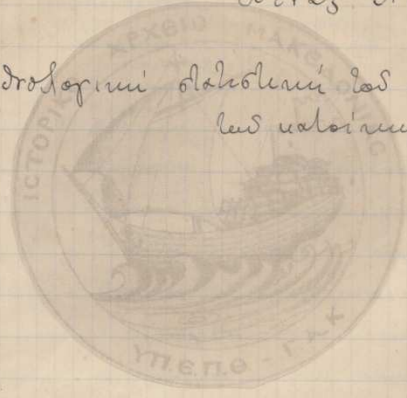
Επαρχία Βοδενών		Κείραξ				Στατιστικές
Εθνικισμός πληθυσμού επί απογραφής επί έτους 1913						
Α/Α	Χωριά	Εθνικισμός	Άρσενες	Γυναίκες	Συνολικός αριθμός	
1	Βοδενά	Εθ. Μουσ. Βουλγ. Βλαχ.	4.307	4.202	8.509	
2	Αντιόχ	Έγγυρος	171	120	291	
3	Τσίγανη	"	475	402	877	
4	Μεγάλο	Έγγυρος	130	164	294	
5	Κροΐμια	"	34	22	56	
6	Παυλίανος	"	132	141	273	
7	Παυλίανος	"	134	133	267	
8	Βίτσο	Μουσουλμάνοι	144	135	279	
9	Παυλίανος	Έγγυρος Μουσουλμ.	455	450	905	
10	Κιρλίανος	Έγγυρος	310	370	680	
11	Κιρλίανος	"	122	135	257	
12	Σαμαρά	"	110	130	240	
13	Βασιλικά	Έγγυρος	96	91	187	
14	Βασιλικά	"	124	107	231	
15	Κόκο	"	100	105	205	
16	Καίσιμη	"	56	56	112	
17	Υψάλη	"	102	89	191	
18	Αγία Τροάδα	"	18	21	39	
19	Παυλίανος	"	45	41	86	
20	Παυλίανος	Έγγυρος	49	75	124	
21	Καίσιμη	"	121	111	232	
22	Καίσιμη	"	205	213	418	
23	Παυλίανος	"	100	61	161	
24	Παυλίανος Κελάς	Έγγυρος	161	127	288	
25	Παυλίανος	"	175	122	297	
26	Αντιόχ	"	44	45	89	
27	Σαμαρά	"	41	45	86	
28	Παυλίανος	"	76	80	156	
29	Παυλίανος	Έγγυρος Μουσουλμ.	272	270	542	
30	Παυλίανος	Έγγυρος	227	274	501	
31	Παυλίανος	"	263	500	763	
32	Καίσιμη	"	452	412	864	
33	Καίσιμη	"	104	87	191	
34	Παυλίανος	"	67	53	120	
35	Παυλίανος	"	56	83	139	
36	Καίσιμη	"	15	13	28	Κατά επίσημο έγγραφο
37	Καίσιμη	"	12	11	23	"
38	Παυλίανος	Έγγυρος	22	25	47	"
39	Παυλίανος	"	62	60	122	"
40	Παυλίανος	"	8	8	16	"
41	Καίσιμη	"	12	10	22	"
42	Καίσιμη	Έγγυρος	228	292	520	"
43	Παυλίανος	"	-	-	-	Παράγοντες νοσηλείας επί πληρωμής επί επίσημοι
44	Παυλίανος	"	61	70	131	Κατά επίσημο έγγραφο
45	Παυλίανος	"	-	-	-	Παράγοντες νοσηλείας επί πληρωμής επί επίσημοι
46	Παυλίανος	"	-	-	-	Κατά επίσημο έγγραφο
			10.969	11.139	22.108	

Εν Έδιση, επί 21 Αυγούστου 1913
 Ο Κρατικός Έπίσκοπος Βοδενών

Γεωγραφία Βορείων

Βίβλος Α'

Ἐπιτομὴν ἀποδοῦναι τῶν γεωγραφικῶν
καὶ ιστορικῶν.

Ένοικισμός	Εθνικότητα	Γλώσσα	Πηγεσφρες	Παρατηρήσες
1 Η Έδισσα (Αβδοδινά)	Έλληνες	Βουλγαρική, πληθ. τουσού	6000	
"	Τούρκοι	Έλληνική, τουσού 30 ή κουσοβλαχική	3000	
"	Βούλγαροι	Βουλγαρική	3000	
"	Κουσοβλαχοί	κουσοβλαχική	100	
"	Αιγγανοί Τούρκοι	τουρκική	100	
2 Το Πόδος	Έλληνες	βουλγαρική	203	
3 Η Όσλανη	"	"	124	
4 Η Τσερκόβιανη	"	"	122	
5 Το Τίχοβον	"	" πληθ. τουσού 10 ή κουσοβλαχική	300	
"	Βούλγαροι	"	78	πύθ. αρρόδοφοι Έλληνες
6 Το Νησίον	Έλληνες	"	275	
7 Το Μισημέρι	Έλληνες	βουλγαρική	600	
"	Βούλγαροι	"	300	
8 Ο Προφήτης Ηλίας (τόλητοκιά)	Έλληνες	"	180	πρόσθη επισημ. από τον αρρόδοφο.
"	Τούρκοι	τουρκική	145	
9 Το Βλάδοβον	Έλληνες	βουλγαρική	515	
"	Βούλγαροι	"	407	
10 Το Όσλοβον	Έλληνες	"	234	
"	Τούρκοι	τουρκική	500	
"	Βούλγαροι	βουλγαρική	673	
11 Το Τσίγανι	Έλληνες	"	200	
"	Βούλγαροι	"	843	
12 Το Γιαννάκοβον	Έλληνες	"	132	το έλ. αροχίον δώλητοκιά
13 Η Βέτσιστα	Έλληνες	"	100	"
"	Τούρκοι	τουρκική	30	
"	Αιγγανοί	"	25	
14 Το Βερτικοίπ	Έλληνες	βουλγαρική	27	το έλ. αροχίον δώλητοκιά
"	Βούλγαροι	"	89	
"	Αιγγανοί	"	52	
15 Η Κατόχηρη	Αιγγανοί χριστιανοί	"	10	επισημ. έλ. αροχίον
16 Το Γκιμόροβον	Έλληνες	"	25	"
17 Το Σάμαρ	Έλληνες	βουλγαρική, πληθ. τουσού	116	"
18 Το Πριβαρτινίτς, κριμινά ανοικιά	Έλληνες	26 ή κουσοβλαχική	160	(έπισημ. από τον αρρόδοφο) έλ. αροχίον
"	"	κουσοβλαχική		
19 Η Πένια	Έλληνες	βουλγαρική	9	"
20 Η Γιαβόρανη	Βούλγαροι	"	150	
21 Το Τσαρμολίνοβο	"	"	250	πύθ. αρρόδοφοι Έλληνες
22 Η Γιουλιστάνη	"	"	131	"
23 Η Πικκοπή	"	"	273	"

Δυναμική μός	Εθνικότητα	Γλώσσα	Πληθυσμός	Παρατηρήσεις
4 Το Άρσεν	Βούλγαροι	Βουλγαρική	188	πίσω αρσάδες Τζηνας.
"	Τούρκοι	τουρκική	50	
5 Το Κάμενικ	Βούλγαροι	Βουλγαρική	90	πίσω αρσάδες Τζηνας
6 Το Σενή-κιοϊ	Αδίγγανοι	Αδιγγανική	25	
7 Η Ληπιδικ	"	"	23	
8 Το Ρίζοβον	Βουζγοαδίγγανοι	βουλγαρική	45	
9 Το Θρμάν-Δειφλίκ	Βούλγαροι	"	30	πίσω αρσάδες Τζηνας
0 Η Βάγκικανη	Βούλγαροι	"	87	" " "
"	Κουλοβλαχοί	κουλοβλαχική	39	
"	Αδίγγανοι	αδιγγανική	32	
1 Το Τρίμπιλις	Βούλγαροι	βουλγαρική	65	πίσω αρσάδες Τζηνας
"	Αδίγγανοι	"	17	
2 Η Πράϊκανη	Αδελος	βουλγαρική	185	πίσω αρσάδες Τζηνας.
3 Το Λιποχώρι	Αδίγγανοι	αδιγγανική	191	
"	Όσμανοί	τουρκική		
"	Έλληνες	βουλγαρική		
"	Βούλγαροι	"		
4 Το Θριζάρι	Βούλγαροι	βουλγαρική	153	πίσω αρσάδες Τζηνας
5 Το Λούμοβιτς	"	"	194	παραίτοι " "
6 Το Πότσεπ	"	"	148	" " "
7 Το Βεχογιάνοβον	"	"	181	" " "
8 Το Κροντσίχιβον	Τούρκοι	τουρκική	200	
"	Βούλγαροι	βουλγαρική	400	παραίτοι αρσάδες Τζηνας
9 Το Γουόγκοβον	"	"	280	" " "
0 Το Ζέρβι	"	"	249	" " "
1 Το Ρουσίχοβον	"	"	297	πίσω " "
2 Η Δρούζικα	"	"	31	" " "
3 Το Όσλοβον	Τούρκοι	τουρκική	1505	
4 Η Ρίτιτσα, χιμριν. σπουμής	Κουλοβλαχοί	κουλοβλαχική	500	(πίσω αρσάδες)
5 Το Δεχμική-καχιά	"	"	55	
6 Το Κη'ντριβο	"	"	400	
7 Το Παλοτσίν	"	"	216	

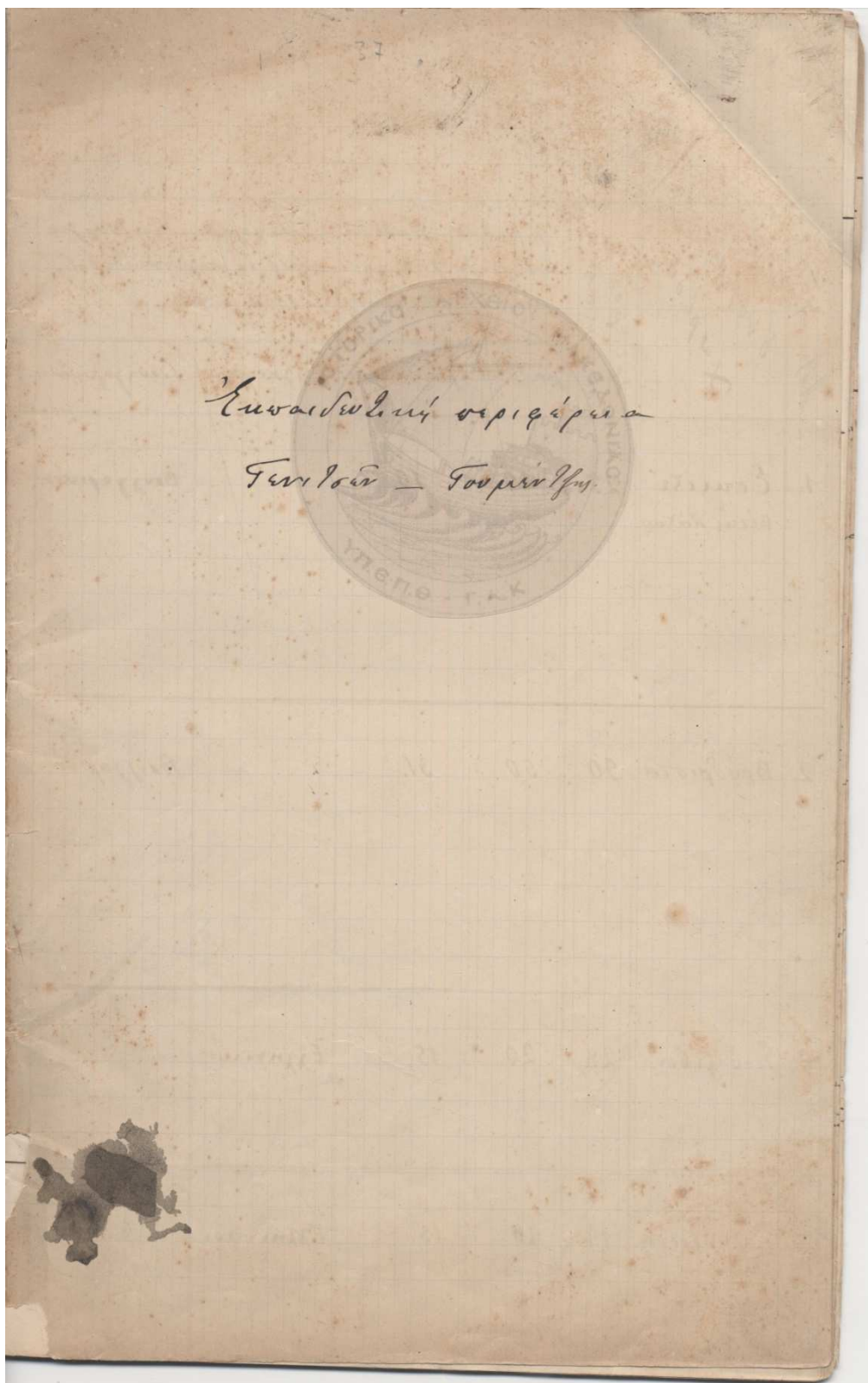
ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Στατιστικός πίνακας του πληθυσμού της Επαρχίας Βοδενών.

Πίνακας στατιστικός
πρὸ ἀριθμοῦ τῆς Ἐπαρχίας Βοδενῶν

Αἰθιοπ. ἀριθμοί	Ὄνομα ὁμίλου " " Χωρίου	Ἐθνοσύνολο			Ταῖροι			Βούργοι			Βραχίμοι			Ἰδιόμοι			Ἑμὲς ἠρώμες	Παρατηρήσεις		
		Ἐθνοσύνολο			Ἐθνοσύνολο			Ἐθνοσύνολο			Ἐθνοσύνολο			Ἐθνοσύνολο						
		Ἄρσενες	Ἐμφάνοι	Ἰσθμίοι	Ἄρσενες	Ἐμφάνοι	Ἰσθμίοι	Ἄρσενες	Ἐμφάνοι	Ἰσθμίοι	Ἄρσενες	Ἐμφάνοι	Ἰσθμίοι	Ἄρσενες	Ἐμφάνοι	Ἰσθμίοι				
1	Βόδινα	1218	1579	1188	3697	1429	1350	2728	786	679	1985	197	126	273	153	157	290	1523		
2	Πικουρί	122	167	157	529			155	177		332								856	
3	Τόβος	32	125	99	229														229	
4	Σαβραϊνί	21						25	70		145								145	
5	Καλούμφοι	7	29	20	44														44	
6	Ἰγρῶν	21	63	78	146														146	
7	Φεχόλα	79										229	250	514					514	
8	Σαμπίνοβοι	7	21	25	47														47	
9	Σιμπίνοβοι	5	13	13	25														25	
10	Σαμπίνοβοι	10						68	78		146								146	
11	Σιμπίνοβοι	18						67	90		131								131	
12	Πλασῶς	40						135	138		273								273	
13	Ρεβίλια	25	25	58	103										10	12	22		155	
14	Πράγχοι	18						75	90		185								185	
15	Ἰσθμίοι	35						120	118		338								238	
16	Σαμπίνοβοι	25						68	65		131								131	
17	Σαμπίνοβοι	5													13	12	25		25	
18	Ἰσθμίοι	4													12	11	23		23	
19	Σαμπίνοβοι	10						32	37		75								75	
20	Καμπίνοβοι	5						15	15		30								30	
21	Καμπίνοβοι	23						48	39		87	18	31	29	15	44	32		158	
22	Καμπίνοβοι	27	12	75	87			46	93		99				25	27	52		168	
23	Καμπίνοβοι	30						58	98		103				46	92	88		191	
24	Καμπίνοβοι	12						33	32		65				8	9	17		82	
25	Καμπίνοβοι	45	103	77	180	70	75	145											325	
26	Καμπίνοβοι	10													25	30	55		55	
27	Καμπίνοβοι	5						42	93		90	19	2	26					116	
28	Καμπίνοβοι	10	61	58	119							1	2	3					122	
29	Καμπίνοβοι	25						66	67		158								153	
30	Καμπίνοβοι	30						78	76		154								154	
31	Καμπίνοβοι	25						66	82		148								148	
32	Καμπίνοβοι	28						82	77		181								181	
33	Καμπίνοβοι	45						153	158		311								311	
34	Καμπίνοβοι	75	159	158	513														513	
35	Καμπίνοβοι	50	168	171	339														339	
36	Καμπίνοβοι	115	128	127	455			210	174		424								424	
37	Καμπίνοβοι	40						122	148		270								270	
38	Καμπίνοβοι	45										145	160	305					305	
39	Καμπίνοβοι	120	113	121	234	120	585	296	322		618								1432	
40	Καμπίνοβοι	3	5	9	9														9	
41	Καμπίνοβοι	150	102	78	200			420	422		842								1043	
42	Καμπίνοβοι	40						128	119		247								247	
43	Καμπίνοβοι	200				745	760	1505											1505	
44	Καμπίνοβοι	40										118	38	216					216	
45	Καμπίνοβοι	45						153	144		297								297	
46	Καμπίνοβοι	5						18	19		37								37	
		6940			5013			2379			1431			549			21292			
		6920			5013			2329			1431			549			21292			

Πηγή: ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ53 / σ. 9.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Εκπαιδευτική περιφέρεια Γενισίων - Γουμέντζης 1912 – 1913 (Σημερινά
Γιαννιτιά Πέλλας και Γουμένισσα Κιλκίς).

Όροια Χρυσίου.	Αριθμὸς πυλίων	Αριθμὸς μαζι πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Αριθμὸς μαζι πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Αριθμὸς μαζι πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Αριθμὸς μαζι πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Όροια Χρυσίου.
13. Αὐαπίροβορ	20.	20.	20.	2. ὄρα. 1 ἡμέρα 3 ἡμέρες.	2 ἡμέρες πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Όροια Χρυσίου.
14. Αὐ. Γουρπιος	20.	10.	10.	2. ὄρα. 1 ἡμέρα 2. ὄρα. 2 ἡμέρες.	2 ἡμέρες πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Όροια Χρυσίου.
15. Γροβα	14.	6.	8.	2. ὄρα. 1 ἡμέρα 2. ὄρα. 2 ἡμέρες.	2 ἡμέρες πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Όροια Χρυσίου.
16. Κεγγίριλοα	17 ἡμέρ. 150 ἡμέρ.	13.	3.	2. ὄρα. 1 ἡμέρα 2. ὄρα. 2 ἡμέρες.	2 ἡμέρες πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Όροια Χρυσίου.
17. Μονδῶ 18. Μαιπιαρί 19. Μάμπιαρα	11.	7 4. 5.	4. 4. 11.	2. ὄρα. 1 ἡμέρα 2. ὄρα. 2 ἡμέρες.	2 ἡμέρες πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Όροια Χρυσίου.
20. Μοσῶ-Μοσῶ	37 ἡμέρ. 25 ἡμέρ.	27.	19.	2. ὄρα. 1 ἡμέρα 2. ὄρα. 2 ἡμέρες.	2 ἡμέρες πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Όροια Χρυσίου.
21. Κροναίρα.	50 ἡμέρ.	31.	25.	2. ὄρα. 1 ἡμέρα 2. ὄρα. 2 ἡμέρες.	2 ἡμέρες πυλίων ἡμερῶν 6-12 ἡμέρ.	Όροια Χρυσίου.

36	Πέλοπος	110.	82.	62.	Ελληνιστ.	Ελληνιστ. Βουρζουα	Επίσκοπος Πάρισις από το 1812-1813.	Επίσκοπος Πάρισις από το 1812-1813.	Επίσκοπος Πάρισις από το 1812-1813.	Επίσκοπος Πάρισις από το 1812-1813.	Επίσκοπος Πάρισις από το 1812-1813.	Επίσκοπος Πάρισις από το 1812-1813.	Επίσκοπος Πάρισις από το 1812-1813.
37	Κορινθός	13.	14.	9.	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα
38	Μοραωνάσιοι	50 10 Τηρ	36.	28.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39	Ορίφαντες	80.	44.	34.	Ελληνιστ.	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα
40	Βόφελος	140.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
41	Τουόρμυς	40.	30.	20.	Ελληνιστ.	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα	Βουρζουα

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Εμφαίνων την κατάστασιν των διδακτηρίων σχολικών σκευών κτλ. εν τη Εκπαιδευτική περιφέρειā Εδέσσης.

23

Πινάκ.

εμφαίνων τὰς πατάσεις τῶν διδασκῶν, σχολικῶν σκευῶν κτλ. ἐν τῇ ἐνωσαδιότητι τῆς περιφέρειᾳ Εδέσσης

Σχολικῶν	Εἶδος	Βαθμῶν	ἡμετέρας	Βιδοτηρίου	ἡμετέρας	ἡμετέρας
1	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
2	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
3	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
4	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
5	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
6	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
7	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
8	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
9	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
10	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα	Ἐδάρα
Σύνολον						1820000000

39 Μαϊζοφορ	Μημείον	μοναχίον	"Εξυ ανάγνυσ εορπαί έρεμωύ	2790000
30 Νεσίον	"	"	"	40000
"	μαραγγυία	"	Αγγύ δι' έγγυφω δίδωμωύ	35000
31 Τριψάριον	μυρί	"	"Εξυ ανάγνυσ έγγυφ έρεμωύ	30000
32 Ουλαμ	"	"	"	25000
33 Ουροφορ	"	επειδήτιον	"	80000
"	μαραγγυία	μοναχίον	Αυρογγύ εν τω αλί δίδωμωύ	15000
34 Σιδίφ	μυρίον	"	Εορπί	30000
35 Σόλαμ	"	δνάτιον	"Εξυ ανάγνυσ έγγυφ έρεμωύ	20000
36 Σόρεα	"	μοναχίον	"	40000
37 Σόαχα	"	"	"	35000
38 Σρεποδύτι	"	"	"	
"	μαραγγυία	"	Αυρογγύ εν τω αλί δίδωμωύ	
39 Σροκινίτιμ	μυρίον	"	"Εξυ ανάγνυσ εορπαί έρεμωύ	35000
"	μαραγγυία	"	Αυρογγύ εν τω αλί δίδωμωύ	25000
40 Πίτοφορ	μυρίον	"	Αυρογγύ εν τω αλί δίδωμωύ	25000
41 Ροκίτοφορ	"	"	"	20000
42 Σάμαρ	"	δνάτιον	Εορπί	
43 Σαρανίφορ	μαραγγυία	μοναχίον	Αυρογγύ εν τω αλί δίδωμωύ	30000
"	μυρί	"	Εορπί	10000
44 Σόωνορ	"	"	Αυρογγύ εν τω αλί δίδωμωύ	100000
45 Συροπίφορ	"	"	Εορπί	10000
"	μαραγγυία	"	Αυρογγύ εν τω αλί δίδωμωύ	10000
46 Σορσορ	μυρίον	"	"	
47 Σορσορ	"	επειδήτιον	"	
"	μαραγγυία	μοναχίον	Αυρογγύ εν τω αλί δίδωμωύ	50000
"	μυρί	"	Αγγύ δι' έγγυφω δίδωμωύ	200000
48 Σπείροα	μαραγγυία	"	Εορπί	
"	μυρίον	"	Αυρογγύ εν τω αλί δίδωμωύ	10000
			Συναγγυία	3.645000

Μόνο δι' ηολίκα' αυρί

Μόνο δι' ηολίκα' αυρί

Μόνο δι' ηολίκα' αυρί

№	Όνομα	Κατηγορία	Περιγραφή	Μονοπάτιο	Τύπος	Ποσό
49	Κρησίνων	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έχει ανάγνων έλαφάτ εισενομή	3645000
					Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
50	Σίχοφο	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
51	Σοιδροφ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
52	Σπίον	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
53	Σαυμτοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
54	Σοίχων	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
55	Σαυμτοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
56	Σουσαρν	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
57	Συφο	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
58	Συσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
59	Συφο	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
60	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
61	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
62	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
63	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
64	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
65	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
66	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
67	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
68	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
69	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
70	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
71	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
72	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Έλαφάτ εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
73	Σουσοφίμ	Μυτιλή	Μονοπάτιο	Μονοπάτιο	Αυτοργγία εν τω αύτ ίδιω ίδιανργία	30000
Σύνολο						5035000

Πηγή: ΙΑΜ / ΓΔΜ / Φ60 / σ. 28 - 31.